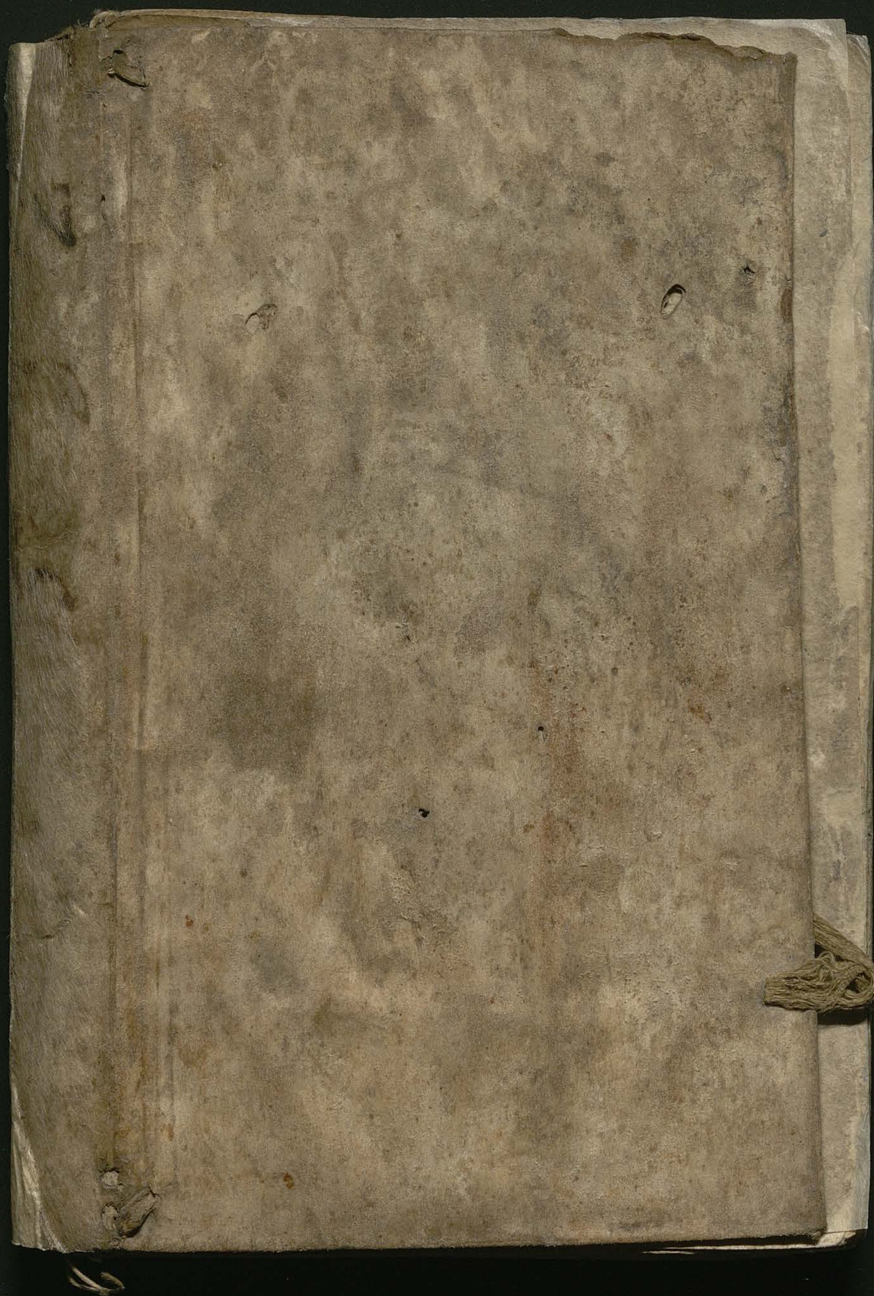

SERRANI

DE SEPTEM VRBIS ECCLESIIS

Vna cum earum Reliquijs, Stationibus, & Indulgentijs.

MVM

Ad S. D. N. Gregorium XIII. Pont. Max.

Ex lib Peu Eremit Camaldulen: Montis Regij · Ex legato pie Memor: Illmi ac Reu. Joan: Stephani

R O M AE

Apud Hæredes Antonij Bladij Impressores Camerales.

Anno Iubilæi. M. D. LXXV.

Cum licentia Superiorum, & Priuilegio.

MO

S. D. N. GREGORIO. XIII PONT. MAX.

M. ATTILIVS SERRANVS.

V M mihi mandatum eſſet, vt quæ de ſeptem præcipuis eccleſiis vrbis Romæ in veteribus monumentis maxime illuſtria, ac memoratu digna reperiſſem, ea breuiter colligerem, & genere dicendi ſimplici, atq; ad captum rudium accommodato expoſita publicarem: iudicaui non alij hoc paruum ac tenue munuſculum offerendũ, quam tibi, Beatißime Pater, quem in terris caput Eccleſiæ ſuæ conſtituit Deus, partæ, ac redemptæ Chriſti filij ſui ſanguine: vt & eæ, de quibus in hoc libello agitur, ſanguine, ac cineribus inuictorum Chriſti martyrum illuſtratæ, ac no-

bilitatæ fuerunt. In his autem rebus peruestigandis magnam mihi difficultatem obtulit non vetustas modo, sed multo magis incuria, dicendum enim est, & negligentia quædam hominum in eis monumentis conseruandis, quibus haud scio an quidquam vel vniuerso nomini Christiano, vel huic tantopere Deo caræ ciuitati gloriosius reperiri queat. Præstiti tamen quod potui: & quamquam mihi nonnunquã, vt in densißima nocte gradienti, traditioni inhærendum fuit, dedi tamen operam, vt omnia, quoad eius fieri potuit, confirmarem testimonijs eorum scriptorum, quibus partim sanctitas, partim vetustas auctoritatem comparauit. Cumulatius autem videor huic muneri satisfacturus fuisse, nisi breuitas temporis obstitisset: sed properan-

dum

dum fuit, ut mos gereretur eorum ſtudio, ac cupiditati, quos hoc potiſsimum anno ex omnibus orbis Chriſtiani partibus ad recluſos per te indicto Iubilæo eccleſiæ theſauros, concurrere videmus. Interea, Beatiſsime Pater, aduolutus pedibus Sanctitatis tuæ, quæſo, obteſtorque, ut hoc deuotionis meæ exiguum pignus grato animo accipere digneris.

Deus nobis Sanctitatem tuam quamdiutiſsime incolumem ſeruet.

VMMI Pontificis diplomate cautum est, ne quis tam in Italia, quam extra eam, sub excommunicationis latæ sententię, in terris uero S. R. E. mediate uel immediate subiectis, etiam ducentorum ducatorum auri, & amissionis librorum pœna, Marci Attilij Serrani librum de septem Vrbis ecclesijs, uulgari aut latino sermone intra proximum decenniũ absque ipsius auctoris, & impressorum licentia imprimat, seu alicubi impressum uenale habeat.

AVCTORES ECCLESIASTICI, præter sacrosancta Concilia, & Summorum Pontificum epistolas, ex quorum fontibus hæc hausimus.

Adonis episcopus Viennensis.
S. *Adrianus Papa.*
Aegesippus.
S. *Ambrosius.*
Anastasius bibliothecarius.
Ancirana Synodus.
Arator poeta.
Arnobius.
S. *Artemius.*
S. *Athanasius.*
S. *Augustinus.*
V. *Beda.*
Blondus.
Bonifacius viij.
Calcedonesis Synodus.
S. *Clemens Romanus.*
S. *Damasus Papa.*
Ennodius Diaconus Romanus.
S. *Epiphanius.*
Eusebius Cesariensis.
Faustinus presbyter ex bibliotheca Vaticana.
Ferculphus episcopus Lexouiensis.
Gaius.
Galla Placidia.
Gennadius.
Georgius Cedrenus.
Gregorius Naziãzenus.
Gregorius Romanus.
Gregorius Vndecimus.
Gregorius Thaumaturgus.
Gulielmus Anglicus ex bibliotheca amplissimi Cardinalis Sirleti.
Gulielmus Durandus.
S. *Hieronymus.*
Innocentius III. *ex bibliotheca Vaticana.*
Ioannes Baptista Platina.
Ioannes Diaconus, qui S. Gregorij uitam scripsit.
S. *Ioannes Chrysostomus.*
Ioannes Diaconus Lateranensis ex bibliotheca Lateranensi.
Iornandes.
S. *Ireneus.*
S. *Iustinus Martyr.*
Lateranẽsis Synodus prima.

Sub

Sub Iulio I. secunda & tertia sub Symmacho, quarta sub Gregorio magno, quinta sub Martino I. sexta sub Nicolao II. Nona sub Alexãdro III. decima sub Innocentio III. vndecima, & vltima sub Iulio ij. et Leone x.
S. Leo Papa.
Liberij acta.
Licinia Eudoxia.
Maffeus Vegius ex biblio theca ecclesię S. Petri
Marcellinus presbyter ex bibliotheca Vaticana.
Martinus pęnitentiarius.
S. Maximus Taurinensis.
Nicęna Synodus I. & ij.
Nicephorus.
S. Nicolaus Papa I.
Nicolaus III.
Orosius.
Pandulphus ostiarius.
S. Paulinus.
Paulus Diaconus.
Petrus Manlius ex bibliotheca Vaticana.
Procopius.
Prudentius poeta.
Ptolemęus Lucensis.
Romana Synodus prima sub Hilario, tertia, quarta, & quinta sub Symmacho, septima sub Gregorio magno, octaua sub Gregorio II.
Rituale Romanũ antiquissimum ex bibliotheca Achillis Statij Lusitani
Ruffinus presbyter.
Seuerus Sulpitius.
Socrates scholasticus.
Sophoronius episcopus Hierosolymitanus.
Sozomenus.
Tacitus.
Tertullianus.
Theophanes.
S. Theodoretus.
Theodorus Balsamo.
Theodorus Lector.
S. Thomas de Aquino.
Valentinianus.
Vitę sanctorũ ex uetusto manuscripto codice in bibliotheca Achillis Statij.
Vitę sanctorũ apud Lipomanum.
Zonara.

SERRANI

DE SEPTEM VRBIS ECCLESIIS.

VINQVE sunt in vrbe ecclesię, quæ ob insignem ædificiorum magnitudinem ex omni antiquitate basilicæ vocantur, Lateranensis, Vaticana, S. Pauli via Ostiensi, S. Mariæ maioris, S. Laurentij extra urbis mœnia, vt & aliunde constat, & ex Epistolis Innocentij tertij, quæ in Vaticana bibliotheca adseruantur. Eædem patriarchales dicebantur; quod ex eis Lateranensis quidem romano pontifici, qui & patriarcha aliquando vocatus est, ad habitationem attributa erat, ceteræ ad hospitium, ac diuersorium alijs quattuor reipublicę christianę patriarchis, Constantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno, & Hierosolymitano, qui post romanum ex sacrorum conciliorum decretis principem in ecclesia locum obtinebant. Quod ideo factum est, vt si quando contigisset generalia concilia Romæ celebrari, quibus interesse hi quattuor tenebantur, aut alia quauis de causa ad urbem accederent, suas quisq; ibi sedes haberet. Est enim Roma communis omnium patria, quo cum ex toto terrarum orbe ante

quam adeo miserabiliter christiana respublica afflicta esset, innumeræ gentes confluerent, conueniens fuit, aptumque etiam ad conciliandos illarum animos, vt omnes quo confugerent, haberent vbi suum agnoscerent ducem, ac pastorem. Fuerunt præterea vnicuique harum quinque ecclesiarum attributi ministri, qui in eis sacra facerent. Atque in Lateranensi quidem basilica statutũ erat, vt a septem episcopis cardinalibus quotidie vicissim super altari beati Petri celebraretur, in alijs vero idem peageretur a presbyteris cardinalibus, vt auctores sunt Anastasius Bibliothecarius in vita Stephani Tertij, Ptolemæus Lucensis, Martinus Pænitentiarius in chronica summorum Pontificũ. Hinc, præter indulgentias a diuersis pontificibus illis concessas, factus est ad eas frequentior populi concursus, cui præcipue postea adiungitur, quod actis ab inuictis Christi martyribus de tyrannis, ac de ipsa morte gloriosissimis triumphis in his sanctissimis basilicis sanctorum corpora honoris, ac venerationis causa posita sunt; cumq; veteri maiorum exemplo, vt suo loco dicemus, qui illas visere constituissent, a basilica sancti Petri inciperent, inde ad Diui Pauli, mox ad Lateranum iter arriperent, consuetudine receptum est non præterire ecclesiam sancti Sebastiani ob venerãdum diui Calisti cœmeterium tot sanctorum corporibus nobilitatum, & ob sacras catacumbas perfugia quondã eorum quibus pro Christo ab hominum conspectu fugiendum erat. Pari quoque ratione dum a Lateranensi ad diui Laurentij basilicam tendebatur, ecclesia sanctæ Crucis in Hierusalem sanctissimis

reliquijs

reliquijs ornata septima adiuncta fuit; atque ita septenarius numerus completus est, ne tam religioso instituto mysterium deesse videretur, quod is sāctissimus habetur numerorum omnium, quos in sacris literis legimus. Idq; maiores nostros etiam eo fecisse credendum est, vt dum christiana pietas in laudabili visitandarum ecclesiarū opere se exercet, post grates Deo persolutas, venerationemq; sanctorum, ac præteritorum errorum dolorē (hoc namque proposito, ac consilio sunt visitandæ ecclesiæ) meditando miseriam humanæ vitæ, in qua cum sumus, peregrinamur a Domino, daretur nobis occasio ob septenarium ecclesiarum numerū septem Spiritus sancti charismata humilibus precibus, supplicibusq; obsecrationibus postulandi, quorum auxilio sequi eorū vestigia possemus, qui tanquam cælestis patriæ ciues hic ciuitatem permanentem non habentes, dignitatum, rerumque omnium amissione magnis laboribus, multoque sudore, ac sanguine ipso futuram sibi inquisiuerūt. Et hæc generatim de septem ecclesijs dicta sint, de quibus nominatim dicere iam aggrediar.

Hebr. 13. C.

De Ecclesia S. Petri in Vaticano.

VEMADMODVM non sine diuina prouidentia factum esse censendum est, quod Dei filius pro hominibus homo factus, & pro illis moriturus, vt manifestius fieret mysterium, nobilissimam omnium urbium, quæ in oriēte erant, ad hoc elegit, atque crudelissima morte

ſalutis noſtræ opus perficiens, ſtatuit, ne locus etiã vbi illud peragẽdum erat, ignominia careret, quo maior inde in humanũ genus agnoſceretur amor, neque enim erat urbs vlla Hieroſolyma nobilior, ac celebrior, aut cruce mors vlla turpior, aut mon
Matt 5.B te Caluariæ locus vllus ignominię plenior. Ita ſane ne ſub modio fidei lucerna lateret, ſed ſuper candelabrum omnibus, qui in domo ſunt luceret, cum Chriſti uicario ſedes deſtinanda eſſet, Petrus apoſtolorum princeps, cui, & eius ſucceſſoribus tanta imperij moles regenda, gubernandaq. tradita erat, Romam principem omnium terrarum ciuitatem
1.Pet.1.A relicta Antiochia, peragratis Ponto, Galatia, Cappodocia, Aſia, & Bithynia ex omnibus maxime delegit, vbi cum Simonem magũ ſub Claudio, Paulo etiam adiuuante expugnaſſet, vt maiori conſtantia, quæ docuerat, confirmaret, eodem genere mortis, quod Chriſtus paſſus fuerat, ſub Nerone mortuus eſt, ſacroſanctum cruore ſuo faciens Vaticanũ
a lib.17. montem illum, quem infamem, ut teſtis eſt [a] Tacitus, appellabat antiquitas. Quod autem diuus Petrus, ut ueterum auctoritate comprobetur ueritas, Romam venerit, Simonemque magum ex-
b Cõtra gẽtes. li.2. nõ lõge à principio. pugnauerit, [b] Arnobij hæc ſunt verba. Ipſam apud „ dominam Romã, in qua cum homines ſint Nu- „ mæ regis artibus, atque antiquis ſuperſtitionibus „ occupati, non diſtulerunt tamen res patrias linque „ re, & ueritati coaleſcere chriſtianæ. Viderãt enim „ curſum Simonis magi, & quadrigas igneas Petri „ ore difflatas, & nominato Chriſto euanuiſſe. Vide- „ rant, inquam, fidentem dijs falſis, & ab eiſdẽ me- „ tuentibus proditum pondere præcipitatũ ſuo cru- „

ribus

,, ribus iacuiſſe pręfractis,poſt deinde perlatum Brun
,, dam cruciatibus, & pudore defeſſum ex altiſsimi
,, culminis ſe rurſum præcipitaſſe faſtigio. Quæ o-
,, mnia vos neque ſcitis, neque ſcire uoluiſtis, neque
, unquam vobis neceſſaria iudicaſtis. Quod autem
ſub Claudio id geſtum ſit,[a] D. Iuſtinus martyr Ro
manos alloquens aperte demonſtrat his verbis.
,, Addo tertium,quod poſt Chriſti aſcenſionē ijdem
,, genij ſubornarunt quoſdam homines, qui ſe pro
,, Dijs gererent, qui honores etiam apud vos conſe-
,, cuti ſunt,tantum abeſt, vt pulſi fuerint, ſicut Simo
,, nem quendā Samaritā ortum a Gitta oppido, qui
,, ſub Claudio Cæſare ſubnixus ope dæmonum, &
,, fretus magicis artibus in hac vrbe regia Deus eſt
, habitus. Quod diuus Paulus miraculo interfuerit,
& pars magna illius fuerit,ita ſcribitur a [b] Seuero
, Sulpitio. Etenim tum illuſtris illa aduerſus Simo-
,, nem Petri, & Pauli congreſsio fuit, qui cum magi
,, cis artibus, ut ſe Deum probaret, duobus ſuffultus
,, dæmonijs euolaſſet,orationibus apoſtolorū fuga-
,, tis dæmonibus delapſus in terram populo inſpectā
, te diſruptus eſt. Quę omnia ſi quis diffuſius cogno
ſcere deſiderat, legat [c] Clemētem romanum,[d] Ter
tullianum,[e] Ireneum,[f] Euſebiū,[g] Epiphanium,[h] di
uum Pacianum,[i] diuum Ambroſium, [k] diuū Au-
guſtinum, & alios, quos ob breuitatem omitto, ſa
tis exiſtimans a me per hos probatiſsimos aucto-
res confutatum eſſe mendacium eorum, qui & a
ſanctorum patrum lectione alieni, & perfidia du-
cti hoc negare non uerentur. Quod vero diuus Pe-
trus cruci affixus fuerit, & hoc ſit inuerſis ueſtigijs,
ut grauiori afficeretur dolore, & cū eo diuus Pau-

a In apologia 2. pro christianis.
b Historiæ sacrę lib. 2
c Const. apost. lib. 6. cap. 9.
d In apologia aduerſus gentes
e Lib. 1. cap. 20.
f Eccleſ. hiſtor. lib. 2. cap. 13.
g Tomo 2. lib. 1.
h Epiſt. 2. ad Sempronianū Nouatianum circa medium.
i Tom. 3. ſer. 66. de ſanctis.
k Tomo 6. lib. de hæreſibus.

lus gladio percussus martyriũ consũmauerit, [a] Hegisippus antiquissimus scriptor temporibus Apostolorum uicinus inquit. Petrus in vrbem redijt, » captusq. a persecutoribus cruci adiudicatus popo- » scit, ut inuersis uestigijs cruci affigeretur, quod in- » dignus esset, qui simili modo crucifigeretur, ut » passus est Dei filius; quo impetrato uel quia ita de- » bebatur ut Christus prædixerat, uel quia persecu- » tor non inuitus indulget pœnarum incrementa, & » ipse, & Paulus alter cruce, alter gladio necatus est. » Et [b] Tertullianus, qui eodẽ tempore scripsit. Si Ita » liæ adiaces, ait, habes Romam, unde nobis quo- » que auctoritas pręsto est statuta felix ecclesia, cui » totam doctrinam apostoli cum sanguine suo pro- » fuderunt, ubi Petrus passioni dominicæ adæqua- » tur, ubi Paulus Ioannis exitu coronatur. Quibus » non dissimilia dicũtur a [c] Diuo Hieronymo, [d] Ambrosio, [e] Augustino, [f] Leone, [g] Maximo, ac [h] uenerabili Beda, [i] Nicephoro, & [k] Zonara. De loco, hoc est de Vaticano, quomodo ibi mortuus, & sepultus fuerit, Gaij grauissimi scriptoris uerba ab [l] Eusebio citantur, quæ sunt hæc. Ego, inquit, » habeo trophæa apostolorum, quæ ostendam. Si ,, enim procedas uia regali, quæ ad Vaticanum du- ,, cit, aut uia Ostiensi, inuenies trophæa defixa, qui- ,, bus ex utraque parte statutis Romana communi- ,, tur ecclesia. Diuus [m] Hieronymus ait. Petrus Romę » sepultus in Vaticano iuxta uia triumphalem totius ,, vrbis veneratione celebratur. [n] Damasus Papa tra » didit ab Anacleto, qui tertius post beatum Petrum pontificatum rexit in Vaticano, ubi ipse sepultus fuit, fuisse constructam, & compositam illius memoriam.

a Lib. 3. cap. 2.
b De præscriptionibus aduersus hæreticos circa finem.
c Tomo. 1. de Viris illustribus.
d Tomo. 3. serm. 66.
e Tomo 10. serm. 4. de sanctis.
f Ser. 1. in festo. S. S. Petri & Pauli.
g Homilia 3. in eodẽ festo.
h Libro de sex ętatibꝰ mundi de imperio Neronis.
i Eccl. Hist. lib. 2. c. 36.
k Tomo. 2. in uita Neronis.
l Eccl. Hist. lib. 2. c. 25.
m Tom. 1. lib. de viris illustribꝰ.
n Lib. põtificali in Anacleto pp.

, moriam, his enim utitur uerbis. Credam ego ab
,, Anacleto oratorium fuisse constructum, non ec-
, clesiam, ut nonnulli dixerunt. Nam ante Constã
tinum ecclesias erigendi Christianis facultas non
erat, in quo loco tam diu beati Petri corpus iacuit,
quoadusque inde ad catacumbas iuxta cœmeteriũ
Callisti uia Appia, ad secundum ab vrbe lapidẽ,
cum corpore beati Pauli asportatum fuit, ut[a] Di- a Tomo 2. lib 3. Regi stri epi. 30.
, uus Gregorius affirmat his uerbis. De corporibus
,, uero diuorum apostolorũ quid ego dicturus sim,
,, dum constet, quia eo tempore, quo passi sunt, ex
,, Oriente fideles uenerunt, qui eorum corpora si-
,, cut ciuium suorum reportarent, quæ ducta usque
,, ad secundum urbis miliarium in loco, qui dicitur
,, ad Catacumbas collocata sunt. Sed dum ea exin-
,, de leuare omnis multitudo conueniens niteretur,
,, ita eos uis tonitrui, atque fulguris nimio metu ter-
,, ruit, atque dispersit, ut talia demum nullatenus
,, attentare præsumerent. Tunc autem exeuntes Ro-
,, mani eorum corpora, qui hoc ex domini pietate
,, meruerunt, leuauerunt, & in locis, quibus nunc
, condita sunt, posuerũt. Hactenus sanctus doctor.
Vbi quis uerisimile non arbitretur, quando tyran
norum sæuitia Christianis plena timoris erant om-
nia, & ecclesiæ nusquam consistere, aut conuentũ
agere, nisi occulte dabatur, a sanctissimis priscis
patribus sacrificatum esse? quod si in alijs locis id
factum esse legimus super sepulchra aliorum mar-
tyrum, quanto magis hic quoties illuc quando ubi-
que luctus, ubique pauor, ubique plurima mortis
imago a Dei cultu deterrere uidebantur, fideles pa
rentes pro Christo amissis filijs, filios amissis pa-

rentibus, viros vxoribus, vxores viris confugiſſe pie credendum eſt, ibique effuſis lacrymis finem tantis miſerijs per apoſtolum, perque illas ſanctas reliquias a Deo finem imponi ſuppliciter petijſſe? quoties illuc poſt turbulentam tempeſtatem dignitatum, ac diuitiarum iacturam paſsi tamquã in portum conſolationis ſe recipiebant, quorum tandem preces, atque uota exaudiens Deus, lacrymarum, dolorumq. miſeratus, ac ſi noctem in clariſsimam diem, tempeſtatem in ſerenitatem uertiſſet, & quaſi rurſus ab acerbiſsimo ſeruitutis iugo ſub impio Pharaone in Aegypto iſraeliticũ populum liberaturus eccleſiæ ſuæ multis, magniſq. calamitatibus conflictatæ, pari quidem potentia, ſed maiori nunc miſeratione reſpirandi facultatẽ fecit, miſericordiam in hoſtes exercens illos ad ſe mirandum in modum conuertens. Nam Diocletiano, & Maximiano imperatoribus e medio ſublatis, a quibus immani crudelitate in oriente, & occidente res eccleſiæ uaſtatæ fuerant, Maximino item poſt illos diuina uindicta extincto, qui implacabili furore in Chriſtianos maleficia, & ſtupra accumulauerat, Conſtantinus Conſtantini imperatoris ex Helena filius imperium obtinere cœpit. Huic aliquando cum Maxentio tyranno, qui Romæ, & in Italia rerum potiebatur, prope urbis mœnia dimicaturo, cum eum ſtatuiſſet Deus beneficijs, ac ſignis ad ſe allicere, & per illum pacẽ, atque tranquillitatem eccleſiæ largiri, ſignum ſanctiſsimæ crucis in cælo oſtenſum eſt his litteris, futuram uictoriam de hoſte & prænuntians ἐν τούτῳ νίκα in hoc uince. De quo tam illuſtri miraculo

omnes

omnes fere ſcriptores inter ſe conuenire uidentur, ualidius tamen teſtimonium cum ſemper ſit habēdum eorum, qui uiderunt, quam qui audierunt, quid de eo [a] beatus Artemius dicat, audiamus, qui fuit dux copiarum inuictus, ſummæ apud Conſtātinum auctoritatis, & in exercitu contra Maxentium primum pilum duxit, ita Iulianum Apoſtatā alloquens ait. Conſtantino contra Maxentium bellum difficillimum aggredienti ſignum crucis apparuit in cælo media die ſuper ſolem radijs coruſcans litteris ſydereis uictoriam prænuncians. Nos enim qui bello interfuimus, ſignum uidimus, litterasq. legimus, totus item exercitus ſpectator ſigni fuit, multiq. hodie teſtes ſunt in exercitu tuo. Hæc ſanctus Artemius, cuius in his, quæ ad Conſtantinum attinent, auctoritas nulla maior eſſe poteſt. Verum cum parum Dei beneficium poſt partam uictoriam agnoſceret Conſtantinus, ut ex arcu Romæ illi erecto conſpicitur, in quo nullum crucis ueſtigium extare uidemus, neque uerbū de ſigno fieri in inſcriptione, ex eis ſe eſſe demonſtrās, qui non beneficijs, ſed flagellis ab impietate deflectuntur, aliam uiā aggrediens Deus, fœdiſsimo lepræ morbo illum percuſsit, adeo ut curatio a medicis deſperaretur. Cumq. Iouis capitolini ſacerdotes ſup hoc conſulerentur, reſponſumq. eſſet minime priſtinam ſanitatem eum recuperaturum, niſi ſe in ſanguine infantium adhuc tepente lauiſſet, ipſeq. id facinus naturali quadam pietate exhorreſceret, nihil ei reliquum erat, niſi ut miſerabili cōditione uitam ageret, dum extremum clauderet diem, niſi Deus, cuius uirtus tunc hominibus ma-

[a] In uita b. Artemij cuius exēplaria græce extant ī bibliotheca vaticana.

xime perſpicitur, cum ſe omni humano auxilio deſtitutos ſentiunt, iterum in illum clemens, atque benignus miſericordia ſua uſus eſſet. Sequenti itaque nocte, qua puerorum cædis execrandum ſcelus deteſtat⁹ erat, diuinitus in ſomnis uiſus eſt duos viros uidere, qui dicerent ſe eſſe Petrum, & Paulũ apoſtolos Chriſti, ac iuberent, ſi uellet animi, & corporis ſanitatem adipiſci, & dignus æterna vita effici, ut Silueſtrum pontificem in Soracte mõte latitantem accerſeret. Tum imperator a ſomno excitatus fidem uiſioni adhibens, miſit ſtatim, qui pontificem ad ſe adducerent, a quo cum multa de religione audiuiſſet, imaginesq. apoſtolorũ, quos in ſomnis uiderat, ab eodem ſibi oſtenſas agnouiſſet, inſtitutus omnibus his, quæ chriſtianæ fidei ſunt, noſtris myſterijs initiatur, & baptizatur. De quo cum multos diu dubitaſſe ſciam, alios uero hiſtoriam ueluti fabulam omnino impugnaſſe, ne dum breuitati nimium ſtudeo, ea negligere uidear, quæ firmitatem religionis noſtræ oſtendunt, mearum partium eſſe arbitror, id grauiſsimorum virorum teſtimonijs comprobare. Primum igitur de Conſtantini lepra, & de uiſione in ſomnis apoſtolorum ſcribunt [a] Nicephorus, & [b] Zonara; qđ autem Romæ a ſancto Silueſtro baptiſmum acceperit, præter hos [c] Theophanes, qui ante ſeptingentos annos ſcripſit, [d] Theodorus Balſamo Conſtantinopolitanus, Georgius Cedrenus, græci omnes fere ſcriptores aperte affirmant, quorum teſtimonia eo firmiora eſſe debent, quo ab aduerſarijs illa accipimus, nemo enim qui eccleſiaſticas legerit hiſtorias, ignorat quantum aduerſus romanæ eccle-

a Eccl. Hiſt. lib. 7. cap. 33.
b Tomo. 3. in Conſtantino.
c In Hiſtoria ab orbe condito cuius exẽplaria græce exſtant in bibliotheca Vaticana.
d In Conſtantino.

ſiæ

ſic dignitatem de honoris prerogatiua Græcia ſem per contenderit. Ex latinis uero inter alia habemus teſtimonium ſatis probatum [a] Nicolai primi, qui licet aliquantulum a Conſtantini temporibus abſuerit, tamen ad græcum Michaelem imperatorem hæreticum ſcribens, a quo facile reijci poterant uera, ſi falſi aliquid illis admiſcuiſſet, appellat Silueſtrum magni Conſtantini baptizatorem. Adrianus uero qui multo ante Nicolaum, & alios ſcriptores, quos nominaui, uixit, in ſecundo concilio Niceno, quod ex generalibus ſeptimum eſt, contra imaginum oppugnatores Conſtantino, & Irene matre imperatoribus habitum coram uniuerſo concilio ſuper imaginum ueneratione ex hiſtoria ſancti Silueſtri protulit teſtimonium, cuius uerba hic ſubiungere decreui, tum quia nihil ex his quæ dixi ab eo prætermiſſum eſt, tum, ut eorũ ora obſtruam, qui tot argumentis huius rei probatam ueritatem adhuc oppugnare nituntur, inquit enim ſanctus [b] pontifex. Cum aliquando Conſtãtinus imperator per noctem ſomnum caperet, ecce beati apoſtoli Petrus, & Paulus dormienti aſtiterunt, dicentes. Quoniam execratus es o imperator puerorum ſanguinem effundere ob ægritudinẽ tuam, a Chriſto miſsi ſumus, quo ſanitatem tibi afferamus. Audi igitur noſtrum conſilium, & ea, quæ tibi præcipimus, fac impleas. Principio Silueſtrum Epiſcopum, qui perſecutionis tuæ gratia Roma exulat, & in Sorapæno monte (ita enim habent uetuſta exemplaria) clam in ſpeluncis cum Clero latitat, cura ad te uocari, is tibi lauacrum pietatis, in quo lauaberis, præparabit, dabiturq. tibi

a In epiſtola ad Michaelẽ imperatorẽ.

b Conciliorũ tom. 3. act. 2. Nicenæ synodi. 2.

non

non modo lepræ, uerum omnium morborum sa- „
nitas. Cumq. præclaris istis bonis fueris recreatus, „
confestim iubeto per omnia loca romanorum ec- „
clesias restaurari, te uero ipsum purum, abiecto „
idolorum cultu declarabis, cultumq. soli Deo ado „
rando exhibeas, iuxta illius uoluntatem omnia tua „
consilia disponens. Imperator itaque e somno ex- „
citatus omnes suos aulicos quicunque in palatio „
erant, conuocauit, quodq. per somnium illi osten „
sum fuerat, exposuit, nec mora aliqua, sed confe- „
stim ministros suos ad Sorapænum montem, in „
quo beatus pater Siluester cum clero uacans le- „
ctionibus sacrorum librorum latitabat, misit. Iam „
cum undique uideret milites circumcingentes mō „
tem inquirendi causa, existimans quod ad marty- „
rium raperetur, clerum ita affatus est. Ecce nunc „
tempus expectatum, ecce nunc dies salutis. Egres- „
so autem de spelunca, narrauerunt milites qua de „
causa quæreretur. Cum quibus ad imperatorem „
trahens secum comites tres presbyteros cum duo- „
bus diaconis, profectus, cum imperatorem uidisset, „
Pax tibi, inquit, o imperator, sursum de cælo, & „
victoria. Imperator itaque hilari oculo, & tranquil „
lo animo illius uerba audiens, quæcunque sibi per „
somnia fuerant reuelata beato Siluestro exposuit. „
Postquam autem finem narrationis fecisset, quæsi- „
uit imperator, quales nam arbitraretur esse deos „
Petrum, & Paulum, quos uiderat. Respondit pa- „
ter, nequaquam esse deos, sed seruos, & discipu- „
los domini nostri Iesu Christi, quos in hoc ele- „
gisset, ut omnes gentes conuerteret, ut crederent in „
eum. Hæc cum audisset imperator, percontatus „

est.

,, eſt, num alicubi eſſent hiſtoriæ illorum. Mox bea
,, tus Silueſter per diaconos afferri, quas habebat apo
,, ſtolorum imagines, iuſsit, quas cum imperator aſpe
,, xiſſet, clara voce proclamauit, Hi ſunt, quos per
,, viſum cõſpexeram, neque amplius incredulus ſum,
,, paretur lauacrum in meam ſalutem. Conſtructo
,, autem lauacro cum ſacro rore tinctus eſſet, con-
, feſtim eſt ſanitate priſtinæ reſtitutus. Poſſunt ne cla
riora dici his, quæ audiuimus? quibus quantum
auctoritatis ſit tribuendum, tum a dignitate ſcripto
ris vna cum rerum cognitione, quam eos ad quos
hæc ſcribuntur, habuiſſe credendum eſt, tum a ve-
tuſtate ſatis per ſe colenda, cuius ſemper magna
equidem vis apud omnes fuit, nobis non ſolum cõ-
firmari, ſed etiam perſuaderi poterit. A ſummo
enim, ac ſanctiſsimo pontifice ad vniuerſale con-
cilium ſcribitur, vbi a trecentis quinquaginta pa-
tribus ex omnibus orbis partibus congregatis de
his a quibus chriſtiana reſpublica pendere videba-
tur, agendum erat, vbi tot doctiſsimis, ac ſanctiſ-
ſimis viris adſtantibus nihil quiſquam adferre po-
terat, niſi quod verum eſſe, conſtaret. Adrianus
autem, ſi de vetuſtate quærimus, ante octingentos
annos floruit poſt Conſtantinũ quadringẽtos plus
minus. Et ne his omnibus conceſsis relinquatur ali
cui dubitandum, ſeu malitioſe calumniandum,
hæc a latinis nunc confingi, ſeruatur vſque in hunc
diem antiquiſsimum eorum exemplar in biblio-
theca uaticana e latino in græcum conuerſum. &
hæc de baptiſmo Conſtantini dicta ſint, vt magis
rei veritas eluceat. Reliquum eſt, vt videamus quid
poſt ſuſceptam fidem egerit pius imperator, vt ad

ea,

ea, quæ a principio instituimus de septem ecclesijs scribenda deueniamus. Nam sanctus Adrianus de quo iam diximus in eodem loco, quem etiam adduximus, [a] Nicephorus, & [b] Zonara, & [c] Socrates Scholasticus, & beatus [d] Beda optata securitate ecclesiæ præstita, clausis gentilium templis, statuis, quæ in illis erant publicatis munita sanctissimis legibus Christiana republica tradunt sanctissimũ principem, ne immortalis beneficij ullo vnquam tempore memoriam deleret obliuio, amplitudinis templa Deo, & sanctis eius sacra construxisse, inter quæ Romæ maxime omnium Vaticanum æternæ memoriæ beati Petri erectum centum marmoreis, sublimibusque columnis splendet, ad cuius fundamenta iacienda octauo die post susceptum baptismum imperator venisse fertur, ibique deposito diademate, & humi iacens vim lacrymarum profudisse, sumpto postea ligone, ac bidente terram eruere primus cœpisse, obq. duodecim apostolorũ reuerentiam duodecim terræ corbes inde asportasse. Quod templum postquam diuus Siluester xiiij. Kal. Decembris dedicauit, imperator ipse maximis ornamentis illustrauit, atque amplissimis diuitijs auxit, vt [e] Damasus est auctor, cuius insignis fabrica, quam fuerit admirabilis, ex diui Paulini episcopi Nolani epistola ad Alethium scripta colligitur, a quo cũ post mortẽ Ruffinę vxoris Paulæ nobilissimæ feminæ filiæ conuiuium pauperibus vrbis in basilica sancti Petri factum esset, sanctus vir in eo describendo ita scribit. Quale Deo, & sanctis „ angelis eius de hac tua (vt dici solet) pera specta- „ culum sacer editor exibeas? quanto ipsum Apo- „ stolum

[a] Eccl. Hist. lib. 8. ca. 4.
[b] Tomo. 2. in Constãtino.
[c] Eccl. Hist. lib. 1. cap. 3
[d] Tomo. 2. de sex ætatibus mũdi.
[e] Lib. Pontificali in Diuo Siluestro.

„ ſtolum attollebas gaudio, cum totam eius baſilicã
„ denſis inopum cœtibus ſtipauiſſes, vel qua ſub alto
„ ſui culminis medijs ampla laquearibus longum pa
„ tet, & apoſtolico eminus ſolio coruſcans ingre-
„ dientium lumina ſtringit, & corda lætificat, vel
„ qua ſub eadem mole tectorum geminis vtrinque
„ porticibus latera diffundit, quaue prætento nitens
„ atrio fuſa veſtibulo eſt, vbi cantharum miniſtram
„ manibus, & oribus noſtris fluenta ructantem fa-
„ ſtigiatus ſolido ære tholus ornat, & inumbrat, non
„ ſine myſtica ſpecie quattuor columnis ſalientes
„ aquas ambiens. decet enim ingreſſum eccleſiæ
„ talis ornatus, vt quod intus myſterio ſalutari ge-
„ ritur, ſpectabili pro foribus opere ſignetur. Nec mirari quiſquam debet diuum Paulinum locum canthari, quem nunc octo porphireticis columnis ornatum cernimus, ſcribere quatuor tantum ambiri, namq; quemadmodum hodie extat a beato [a] Symmacho Papa factus fuit, porticum uero marmoream nunc magna ex parte dirutam quadringularis formæ poſt Symmachum Domnio. I. tanta munificentia ornauit, ut Paradiſus appellaretur, de quo loco ita [b] Paulus Diaconus Domnio ponti
„ fex Romanæ eccleſiæ locum, qui Paradiſus dicitur
„ ante baſilicam beati Petri candidis lapidibus mar-
„ moreis mirifice ſtrauit. Nũc de porticuum uſu pau ca dicam; maxime cum omnes ſeptem eccleſias porticibus ornatas eſſe uideamus, quibus non parum illarum antiquitas probatur. Sciendum eſt igitur chriſtianæ diſciplinæ olim uſitatũ fuiſſe, ſicut quinque hominum genera erant, pænitentium, audientium, catechumenorum, fidelium, & clericorum,

[a] Lib. Pontificali in uita Symmachi Papæ.
[b] lib. 5. cap. 11.

corum, ut itidem quinque in eccleſijs eſſent loca ſingula ſingulis generibus aſsignata, quod ex antiquorum canonum conſtitutionibus patet, ubi modo de uno, modo de altero fit mentio, quorum cũ præclarum[a] Gregorij Thaumaturgi Neocæſarienſis epiſcopi, antiquiſsimi, atque ſanctiſsimi uiri teſtimonium nactus ſim, hic illud ſubiungam. προκλαυσις inquit extra portas Oratorij eſt, ibi peccatorem ſtantem à fidelibus, qui ingrediuntur flagitare oportet, ut pro ſe orent. ακρόασις intra portam eſt, in loco, quem ναρθηκα uocant, ibi ſtat peccator poſt catechumenos, & inde egreditur. Ait enim, ubi audierit ſcripturas, & doctrinas eijciatur, nec dignus habeatur, qui precibus interſit. Υπόπτωσις intra portam templi, ut ſtans cum catechumenis egrediatur. Σύστασις ut ſimul ſtet cum fidelibus, & non exeat cum catechumenis. [a] Μέθεξις ad ſanctificationem pertinet. Porticus ergo, ut intelligamus nihil in eccleſijs carere myſterio, erat primus locus pęnitentium, de alijs uero ſuo loco dicemus. Et quoniam rationem conſuetudinum reddere de his, quibus ad maiorem pietatem mouemur, ſemper utiliſsimum eſſe arbitratus ſum, antequam eccleſiam ingrediamur, dicam quid ſentiam de eo, quod fere ab omnibus in atrio uaticanæ eccleſiæ ſeruari uidetur: quo cum peruentum eſt, ſolent pij ac deuoti uiri, & mulieres humili agitatione, motuque corporis uertentes ſe ad orientẽ uenerari Chriſti imaginem, & apoſtolorum inter undas fluctuantium. Quo quidem obſequij genere imagines quis uere chriſtianus uenerandas non iudicabit ſecundum tot conciliorum patrumue firmiſsimas ſanctiones

[a] De ijs qui in captiuitate idolis ſacrata comedũt, epiſtola canonica cap 9.

al. μέθεξις.

ctiones

ctiones, ſed cur ibi magis, quam alibi id agatur, nobis quærendum eſt: cuius rei hanc eſſe cauſam firmiſsime aſſeuerare non dubito. Tempore diui Leonis magni Romę morem fuiſſe legimus gentilitate traditum, ut qui eccleſiam ſancti Petri uiſerent, ante ingreſſum uertentes ſe ad orientem ſolem capite demiſſo illum uenerarentur, de qua cõſuetudine idem ſanctus [a] Leo cum contra aſtrologos inuehitur, inquit. De talibus inſtitutis etiam „ illa generatur impietas, vt ſol inchoatione diurnæ „ lucis exurgens a quibuſdam inſipientioribus de „ locis eminentioribus adoretur, quod nonnulli „ etiam chriſtiani adeo ſe religioſe facere putant, vt „ priuſquam ad beati Petri apoſtoli baſilicam, quæ „ vni Deo viuo, & vero eſt dedicata, perueniant, „ ſuperatis gradibus, quibus ad ſuggeſtum areæ ſu„ perioris aſcenditur conuerſo corpore ad naſcentẽ „ ſe ſolem conflectant, & curuatis ceruicibus in ho„ norem ſe ſplendidi orbis inclinent, quod fieri par„ tim ingnorantiæ uitio, partim paganitatis ſpiritu „ multum tabeſcimus, & dolemus. Hæc ſanctus pontifex, poſt cuius tempora, ſicut multa, quibus idololatriæ vitio tenebantur homines, ex ſuperſtitioſis, & impietatis plenis, religioſa, & pia facta fuiſſe videmus non modo templa, vt Pantheon, & Diocletiani thermas vtraque Dei matri ſacra, ſed feſtos etiam dies, inter quos ſunt ſecunda Februarij, & prima Auguſti, quorum vnus Iunoni februatæ, alter Auguſto Cæſari ſacer erat, illis nunc Virgini ſecunda ſcilicet Februarij, prima vero Auguſti diuo Petro apoſtolo honos habetur, ſic eadem ratione factum eſſe a maioribus noſtris exiſtimare

[a] ſermone. 7. in Natiuitate Domini.

B debe-

debemus, vt honor, qui a ſtulta gentilitate ſoli huic, quem videmus, tribuebatur, ſapienter vero iuſtitiæ ſoli Chriſto Ieſu per illius imaginem reddatur. At ſi quis diceret imaginem recentem eſſe, & ob id aliquam mihi dubitationem afferret, reſpondeo me non de imagine ſolum, ſed de conſuetudine loqui. Quis autem prohibet aliā ibi antea fuiſſe imaginem? nihil enim omiſſum eſt ab eccleſia, quin nos veri adoratores effecti in ſpiritu, & veritate Deum adoraremus. Seruetur igitur a viſitantibus eccleſiam tam ſanctus mos, nec dedignetur pius chriſtianus facere, quod impius faciebat paganus, vt maiori humilitate, qua poteſt eccleſiam ingrediatur; cuius aditui quinque patent portæ vltra ſextam, quæ vigeſimo quinto quoque anno Iubilei redeunte aperitur, eoque elapſo clauditur, & ob id ſancta vocatur. Prima ex his in medio poſita argentea vocatur a laminis argenteis, quibus ab Honorio Papa exornata fuit, & a Leone quarto reſtituta, cum eam Saraceni diripuiſſent, quam nunc æneam videmus, vt ex verſibus in ea inciſis apparet, Eugenius quartus fecit, in qua martyrum, apoſtolorum Petri, & Pauli, ipſiuſque pontificis res geſtæ videntur. Proxima huic dextrorſum introeuntibus Romana a Romanis appellatur, quæ hanc vero contingit Guidonea barbaro vocabulo a Guidonibus, qui peregrinos ad limina apoſtolorum venientes in eccleſiam introducebāt. A leua argenteæ eſt porta Rauenniana a Rauennatibus, qui tranſtyberim habitabant, vt tradit Damaſus in vita Calliſti, quem dicit fuiſſe e regione Rauennatum, ex ea ſcilicet, quæ nunc tranſtyberina di-

na dicitur, vbi eccleſiam idem pontifex fecit. Poſt Rauennianã vltimo loco eſt porta iudicij, eo quod per eam mortui ad ſepulturam deferebantur, ſic dicta. Horum nominum manuſcriptis libris Vaticanæ bibliothecæ antiquiores auctores non inueni, inter quos eſt liber Petri Manlij canonici ſancti Petri, qui tempore Alexandri tertij de baſilica uaticana ſcripſit, & Mafei Vegij laudenſis de rebus antiquis memorabilibus eiuſdem baſilicæ. Ingreſſus cum quis fuerit in medio veteris eccleſiæ a ſiniſtra parte inueniet altare ſanctiſsimi corporis Chriſti, ſupra quod in pariete ſunt corpora ſanctorum apoſtolorum Simonis, & Thadæi, vbi præſtita ea reuerentia, quæ tanto Sacramento ab homine Chriſtiano digne exhiberi debet, facta etiam ſanctorum ibi quieſcentium memoria, poterit deinde ſe conferre ad ſepulchrum beatorum apoſtolorum Petri, & Pauli, ſupra quod non ſine maximo myſterio primum lapideum altare erectum fuiſſe legimus, vt quemadmodum ſupra petram Chriſtum Petri fides firmiſsimum eccleſiæ fundamentum ſtabilita fuit, ita per hoc eccleſiæ firmitas nobis a Petro demonſtraretur. Iacent enim ibi veneranda corpora ſanctorum apoſtolorum Petri & Pauli templa digniſsima Spiritus ſancti, uirtutis lumina clariſsima, quorum luce totus illuſtratus eſt orbis, de quibus ſanctus Theodoretus ad Leonem papam ita ſcribit. Habet communium quoque patrum, & ueritatis doctorum Petri, & Pauli ſepulchra (de Romana loquitur eccleſia) quæ fidelium animos illuminant, horum autem beatiſsimum par, & plane diuinum exortum quidem eſt in oriente, &

Tomo. 2. in fine

radios omnem in partem omisit;in occidente autem prompto, & alacri animo uitæ suscepit occasum, & nunc illi illinc orbem terræ suis radijs illustrat ecclesia.

Vellem equidem non ultra mihi progrediendũ esset, uellem de his tantum mihi habendus esset sermo, ut eorum laudum partem, quæ minima esset, enarrando omnium animos in diuinum amorem inflammarem, & ad Dei opera non modo mirabilia, sed prodigijs similia æternis laudibus extollenda excitarem. Verum quoniam id mihi non conceditur, unius Ioannis Chrysostomi uerbis utar, ut sanctissimi doctoris auctoritate siue peregrini, siue qui urbem incolunt, discant, quanta ueneratione sit accedẽdum ad tam gloriosum sepulchrum: inquit enim. Quid de Christo loquor, cum & discipulos postquam obierunt, tunc effulgere fecerit? Quid dico discipulos? nam & eorum loca, & sepulchra simul, & tempore perenni memoria celebrari curauit. Tu uero mihi sepulchrum ostendas Alexandri, profer diem, quo uitam finiuit, sed nihil horum insigne, sed omnia destructa sunt, & exterminata. Christi uero seruorum, & sepulchra clara sunt regiam assecuta ciuitatem, & dies notissimi mundo festam afferentes lætitiam, & illius quidem loculum & proprij nesciunt, horum autem sciunt & barbari, & seruorum crucifixi regijs aulis sunt clariora, non magnitudine, & ædificiorum pulchritudine (nam & in hoc quidem superant) sed, quod multo maius est, conuenientium studio. Nam & ipse, qui purpura indutus est, accedit illa cõplexurus sepulchra, & fastu deposito stat sanctis suppli-

Tomo. 3 in dæmon. aduersus gẽtes quod christus sit Deus.

„ ſupplicaturus, ut pro ſe intercedant, & ſcænarum
„ fabrum, & piſcatorem etiam mortuos, ut protecto
„ res orat, qui diademate redimitus incedit. Audebis
„ igitur, quæſo, horum dominum nuncupare mor-
„ tuum, cuius ſerui uel mortui terrarum orbis regũ
„ ſunt protectores? nec hoc tantum quis Romæ fieri
„ uiderit, uerum & Conſtantinopoli: nam & hic Cõ-
„ ſtantinum magnum ipſius filius honore magno cõ
„ ſueuit haberi, ſi præ foribus piſcatoris paternum
„ corpus collocaret, & quod in regijs ſunt ianitores
„ regibus, hoc ſunt in monumento piſcatoribus re-
„ ges, & illi quidem ut domini loca tenent interiora,
„ hi uero tamquam inquilini, & uicini aulæ ianuam
„ ſibi gratum habuere deputari. Quod & Romæ fa-
ctum eſſe poſtea conſpicimus; nam in atrio eccle-
ſiæ uaticanæ ſepulti ſunt Otho ſecundus impera-
tor, Honorius, & Placidius, Valentinianus Augu-
ſti. Horum, quæ diuus Chryſoſtomus retulit ma-
gna parte cõfirmare uidetur diuus [a] Auguſtinus, di- a Tomo 2. epiſt. 42.
cens imperij nobiliſsime eminentiſsimum culmẽ
ſepulchrum piſcatoris Petri ſubmiſſo diademate
ſupplicare. [b] Diuus Hieronymus romanum epiſco b Tomo. 2. epiſt. 53.
pum ait ſupra mortuorum Petri, & Pauli oſſa uene
randa offerre ſacrificia, & tumulos eorum Chriſti
arbitrari altaria [c] Ruffinus ſcribit magnum, ac piũ c Eccl. hiſtoriæ lib. 2. cap. 32.
Theodoſium cum Eugenio prælium initurum an-
tequam iniret certamen, ad ſepulchrum apoſtolo-
rum iacuiſſe non gemmis & auro ornatum, non
purpura indutum, ſed cilicio proſtratũ auxilia ſibi
fida poſcentem, quorum beneficio de tyranno glo
rioſam uictoriam obtinuit, immortalemq. triũ-
phum reportauit. Longum eſſet dicere quot impe-

ratores, quot reges remotiſsimis nobis regionibus non impendentium montium altitudine, non interiacentis maris, fluminumque periculis, non ulla uiarum aſperitate deterriti huc tanta celeritate concurrerunt, ut eos potius uolaſſe, quam iter feciſſe uideantur; quod non tantũ a uiris, ſed a mulieribus, quæ natura molliores ſunt, ſed in hoc pietate fortes, atque animoſiores effectæ nullo pacto uiris inferiores extiterunt e Conſtãtinopoli. Nonne inter innumeras Gallam Placidiã imperatorum coniugem & matrem ad hunc ſanctiſsimum locũ una cum Licinia Eudoxia, & Valentiniano nepotibus ueniſſe legimus? cuius uerba ad Theodoſiũ filium hæc ſunt. Dum in ipſo ingreſſu ciuitatis antiquæ (Romam intelligit) hanc curam habuiſſemus, ut cultum beato Petro redderemus, in ipſo adorando altari martyris reuerendiſsimus Leo epiſcopus paululum ſe poſt orationem retinens propter catholicam fidem apud nos defleuit, ipſum ſimiliter ſummum apoſtolorum, quem nuper adieramus teſtem obijciens, epiſcoporum multitudine circumſeptus, quos ex ciuitatibus Italiæ pro principatu proprij loci, ſeu dignitate collegit. Ex quibus uerbis primũ cauſam aduentus ad urbem religioſæ feminæ colligere poſſumus; quæ nulla alia fuit, niſi ut cultum beato Petro redderet, idq. ſtatim in ipſo ingreſſu ad demonſtrandum ardentiſsimum deſiderium, quo uiſendi apoſtoli tenebatur, feciſſe ait. Deinde ad dignitatem loci exprimẽdam, qua nam orationis maieſtate dici poterat, quam apoſtoli ſepulchrũ adorandum altare appellare? & prope illud ſanctiſsimum magnum Leonem aſsiſtere cum epiſcopis

a Concil. Tomo2. in princ.

pis totius Italiæ pro principatu proprij loci, ſeu dignitate collectis? Pollicitus ſum, cum ſuperius de uiſitandis ſeptem eccleſijs generatim diſſererē, cur ab hoc ſacro loco inchoandum ſit, me rationem redditurum: pro ratione autem nobis eſſe debet antiquitatis exemplum. Audiuimus enim imperatricem primum diui Petri templum uiſitaſſe, neque enim quæ ex oriente in occidentem uenerat, ut ſancta inuiſeret loca, alia non adijſſe credendum eſt, quod & [a] Valentinianus Auguſtus ſe feciſſe ad patrem ſcribit, itemq. ad eundem Licinia Eudoxia filia affirmat. Poſt hos uero tempore Vitaliani papæ Conſtantinum tertium imperatorem primam omnium eccleſiarum hanc adijſſe ſcribitur, multosq. alios non magis imperio illuſtres, quam ſanctitate inſignes] ad ſepulchrum apoſtolorum primum ſemper cucurriſſe legimus, a cuius ſacro altari tamquam a perenni ſanctitatis fonte pro patriarchis, & archiepiſcopis pallia aſſumuntur, ſupra quod tamquam ſupra pręcipuam petram immobilis fidei fundamenti metropolitani, & epiſcopi obebientiam ſanctæ romanæ eccleſiæ iurabant, quod etiam ſecundum ſacrorum canonum inſtituta certis temporibus uiſitare tenentur. Hoc ſacrum altare uetuſtate prope collapſum toto aſtante concilio, quod tunc Romæ pluſquam noningentorum patrum habebatur, Calliſtum ſecundum ſolenni ritu inſtauraſſe, atque dedicaſſe in die annunciationis [c] domini liber pontificalis, & Petrus Manlius tradunt. Sub quo eſt uenerandū martyrium ſancti Petri, quod eccleſiaſtico uocabulo confeſsio dicitur. Huc mulieribus ingredi nō licet,

a Concili. Tomo. 2. in principio.

b Ibidem Platina in Vitaliano.

c In Calliſto.

nisi secunda die Pentecostes, qua die maribus sub excommunicationis pœna uetitum est intrare. Preter hoc maius altare sunt in ecclesia septē alia altaria sanctorum reliquijs decorata, multisq. indulgentijs a sanctis pōtificibus illustrata, ad quæ poterit pius christianus hoc ordine post adoratos apostolos accedere. Cum in ueterem ecclesiam redierit, parte dextera incipiet ab altare sanctissimi crucifixi, ex his unum, post quod sequitur altare sancti Andreæ apostoli a Gregorio quarto factum, ubi iacet corpus sancti Gregorij magni ecclesiæ doctoris; in eo autem loco super altari, quod Ciborium uocant, seruatur caput eiusdem sancti apostoli a Pio secundo ibi locatum. Sunt concessæ huic altari indulgentiæ pro mortuis, si quis in eo missas celebrauerit, circa quod sedent pænitentiarij a quibus uariarum linguarum audiuntur confessiones. Inter hæc duo altaria diui Andreæ, & sanctissimi crucifixi sunt duo sacella, quæ licet ex septem non sint, tamen in illis Deum precibus honorare consuetum est. Primum Xisti nuncupatur iuxta portam sacrarij, ubi a clero nobilissimo, cui præest cardinalis archipresbyter, illiusq. loco choro aliquis e prælatis, qui Romæ præsidet, quotidie summa pietate cantantur horæ canonicæ, & sacrificium altaris offertur, quo mulieribus non patet aditus, nisi ter in anno, in die sancti Antonij de Padua, sancti Francisci, & conceptionis beatæ Virginis, quibus diebus illud uisitantibus pro peccatorum remissione sunt concessæ indulgentiæ. Secundum est sacrum sancto Thomæ apostolo ob uetustatem loci, sanctitatemque conditoris uenerandum,

randum, nam a beato [a] Symmacho id conditum fuisse tradunt, in quo hodie est baptisterium. Ab altari sancti Andreæ ex ea ecclesiæ parte usque ad altare maius sunt triginta sancti romani pontifices, quorum decem primi post beatum Petrum ecclesiam rexerunt, uiginti uero post beatum Silueſtrum eodem munere maximo sanctitatis splendore functi sunt. Tertium altare sancti Bonifacij martyris collocatum est inter Rauennianam, & Iudicij portas, a Bonifacio octauo ornatum, prope quod a parte Iudicij portæ corpus beati Bonifacij quarti collocauit, sibique sepulchrum elegit. Inter portam Rauennianam, & portam maiorem argenteam dictam est altare, quod mortuorum uocatur, cui pro mortuis concessæ sunt indulgentiæ, si quis missam ibi celebrauerit. Inter alteram partem maioris portæ, & romanam extat altare sanctæ Annæ, a quo non longe ante portam sanctam iubilei inuenitur altare sancti Sudarij a Ioanne septimo dicatum, supra quod in marmoreo operculo repositum est sanctissimum Christi sudarium eius imagine insignitum, quod maxima populi frequentia statutis diebus ostenditur. In eodem loco est etiam lanceæ ferrum, quo Christus in cruce transfixus fuit a magno Turcarum rege Baiazete, Innocentio octauo dono missum, hoc item una cum sudario in maiori hebdomada populo ostenditur. De lancea, hæc apud uenerabilem [b] Bedam reperij.

„ Lancea militis inserta habetur in cruce lignea
„ in porticu martyrij, cuius hostile in duas inter-
„ cisum partes a tota ueneratur ciuitate.

a Lib. pontificali in vita Symmachi.

b Tomo. 3. lib. de locis sanctis cap. 2.

De

Ibidē ca. 5 De sudario idem narrat hoc miraculum, quod suo tempore accidit apud Saracenos. Sudarium, ait, " capitis domini post resurrectionem eius, mox chri " stianissimus quidam iudæus furatus usque ad obi- " tum diuitijs sibi affluentibus habuit. Qui moritu " rus interrogat filios, qui domini sudarium, qui ce- " teras patris uelit accipere diuitias. Maior thesauros " rerum, minor eligit sudarium. Et mox illi decre- " scunt opes usque ad paupertatem; fratri autem cū " fide crescunt & opes, quod usque ad quintam ge- " nerationem fideles tenuere. Hinc ad impios per- " ueniens, diuitias tantum auxit, ut iudæis, & hoc " multo tēpore, donec post longa litigia, quibus chri " stiani iudæi se Christi, infideles uero se patrū suo- " rum affirmabant hæredes, Maiuuias Saracenorum " rex, qui ex nostra ætate fuit, iudex postulatur, qui " accensa grandi pyra Christum iudicem precatur, " qui hoc pro suorum salute super caput habere di- " gnatus est. Missum ergo in ignem sudarium, uelo- " ci raptu effugiens euolat, & in summo aere diutis- " sime quasi ludendo uolucritans, ad ultimum cun " ctis utrimque intuentibus sese leuiter in cuiusdam " de christiana plebe sinum deposuit, quod mane " mox totus populus summa ueneratione salutabat, " & osculabatur. Habebat autem longitudinis pedes " octo. Nouissimum autem septem altarium est " sacellum Innocentij octaui sanctissimæ uirgini dicatum. His septem igitur sanctis altaribus uisitatis nullo modo uidetur mihi prætereundum esse altare, quod sub organo est, ubi quiescunt corpora

a. v. Beda Tomo. 3 sanctorum Processi, & Martiniani martyrum, qui beatorum apostolorum Petri, & Pauli prædicatio-

ne,

ne, miraculisq. commoti, cum ſub Nerone car- *in martyrologio.*
cerum cuſtodes eſſent, Chriſto crediderunt, ab
ipſisq. apoſtolis baptizati fuerunt. Deinde adeun-
dum eſt eccleſiæ ſacrarium, in quo multæ ſanctorũ
reliquiæ ſeruantur, inter quas eminet ſanctum, ac
omni honore dignum diui Ioannis Chryſoſtomi
corpus, cui non ſine diuina uoluntate illic contigit
habere ſepulchrum, quo uiuens e Græcia deſiderio
trahebatur, ubi adhuc uiuens toto animi affectu
præſens ſibi eſſe uidebatur: cuius audiamus, quæ-
ſo, diuina uerba, & ex illis conijciemus cur Romã
laudibus attollebat, beatamq. eſſe dicebat, quo
etiam amoris ſtudio illam proſequebatur, & quam
ob cauſam eam uidere cupiebat, quæ nulla alia
erat, niſi ut beatorum apoſtolorum ſepulchra in-
,, uiſeret: ait enim. Ego Romam propterea diligo, *Tom. 4. homil. 32. ſuper Pau. ad Rom.*
,, tametſi aliunde queam illam laudare, nempe a ma
,, gnificentia, & antiquitate, & a pulchritudine, a
,, multitudine, a potentatu, a diuitiis, & a rebus in
,, bello fortiter geſtis. Sed relictis iſtis omnibus, ob
,, id illam beatam prædico, quod erga illos Paulus
,, dum uiueret, adeo fuit beneuolus, adeo illos ama-
,, uit, coram diſſeruit, & poſtremo uitam apud eos fi
,, niuit, unde & ciuitas iſta hinc facta eſt inſignis pluſ
,, quã a reliquis omnibus. Et quemadmodum cor-
,, pus magnum, ac ualidum duos habet oculos illu-
,, ſtres ſanctorum, uidelicet illorum corpora: ita
,, cælum non ſplendeſcit, quomodo rurſus radios
,, ſuos ſol ex ſeſe dimittit, quemadmodum romano-
,, rum urbs duas illas lampades ubiq. terrarum ef-
,, fundens, hinc rapietur Paulus, hinc Petrus. Conſi-
,, derate & horrete quale ſpectaculum uiſura ſit Ro-

ma, Paulum uidelicet repente ex theca illa cum Pe " tro resurgentem in occursum domini sursum fer- " ri, Qualē rosam Christo mittet Roma? qualibus " catenis aureis cincta est? quales habet fontes? " Propterea celebro hanc urbem, non propter colū- " nas, neque propter aliam phantasiam, sed propter " columnas illas ecclesiæ. Quis mihi nunc dabit cir " cūfundi corpori Pauli, affigi sepulchro, uidere pul- " uerē corporis illius? & paulo infra. Vellem uidere, " inquit, sepulchrum quo condita sunt arma illa iu- " stitiæ, arma lucis, membra nunc uiuentia, tunc ue- " ro cum in hac uita essent emortua, in quibus om- " nibus uiuebat Christus, quæ mundo fuerunt cruci- " fixa, membra Christi, quæ Christum induerant, " quæ templum Spiritussancti, sanctaq. fuerunt ędifi " catio, quæ ligata erant confixa timore Dei, haben- " tia stigmata Christi. Ecce quo modo Deus sanctos " suos diligat, ecce quo modo illorum uotis etiam si mortui sint annuere non recusat. Ab impiorum perfidia dum uir Dei bis in exilium mittitur, ibiq. moritur, Romam uenire prohibetur, quo postea piorum religio mortuum adduxit: ex Armenia enim Constantinopolim hortatu Proculi patriarchæ insigni pompa Theodosium Arcadij filium il lius corpus trāstulisse Zonara scribit, & intra sacrariū ædis sanctorū apostolorū condidisse. Postremo Romā rursus translatū in sacrario sacræ huius basilicę sub altare SS. Lamberti episcopi Singiensis, & martyris, & Seruatij episcopi, & confessoris iacet: ubi quiescit etiam corpus beatæ Petronillæ diui Petri filię, ut quā a patre uitæ sanctitate minime degenerasse cognouimus, una cum illo communem

a Tomo. 2. in Arcad.

S. Petri Filia

sepul-

ſepulturæ locum habentem uenerarenur. De alijs reliquijs tam huius, quam aliarum eccleſiarum in fine libri ordinatim dicemus. Dum ex eccleſia exitur a dextera parte iuxta portã iudicij eſt uetuſtiſsimum ſecretarium, quod nunc ſancta Maria de febre dicitur, ubi ſepultus eſt ſanctus Benedictus papa. In altari extat antiqua uirginis Mariæ imago miraculis non obſcura: ante ſacellum uero, auctore Anaſtaſio bibliothecario, & ut ex ueſtigijs apparebat antequam dealbaretur paries, & ex libris eccleſię manuſcriptis colligitur, ſepulta fuerunt corpora ſanctorum pontificum Simplicij, Gelaſij, Anaſtaſij ſecundi, Symmachi, Hormiſdę, Ioannis primi, ſecundi, & tertij, Felicis tertij, Bonifacij ſecundi, & tertij, Agapeti, Pelagij primi, & ſecundi, Gregorij, & Sabiniani. Nomina autem eorum, quos diximus ſepultos eſſe ab altari ſancti Andreę uſq; ad maius altare, & per alias eccleſiæ partes præter eos, quos ſuis locis nominauimus, ſunt hæc. Linus, Cletus, Anacletus, Euariſtus, Xiſtus I. Theleſphorus, Hygi nus, Pius. I. Eleutherius, Victorius, Ioannes. I. Fabianus, ut ex epitaphio Sergij ſecundi habetur: hi omnes martyres ſunt: confeſſores Leo primus, ſecundus, tertius, quartus, nonus, Gregorius ſecundus, & tertius, Zacharias, Sergius primus, Leo tertius, quartus, & nonus, Felix quartus, Bonifacius quartus, Benedictus ſecundus, Stephanus ſecundus, & tertius, Paulus primus, Adrianus primus, Nicolaus primus. Item Gabinius martyr, & ut in pontificali Gregorij papę quarti legimus, in hac eccleſia ſepulti ſunt etiã Gorgonius, & Tiburtius Cromatij filius: aliorum uero nomina, quos innumerabiles eſſe affirmare

non dubito, inuenire non potui, quamuis non mo dica[in] hoc usus sim diligentia. Quid præterea dicemus de præstantia huius sanctissimæ basilicę, cu ius si tellus manibus prematur, credam inde sanguinem fluxurũ esse, si lapides tangantur, sanctitatẽ redolent tot martyrum, aliorumque sanctorum corpora, qui inculpabilis uitæ sanctitate, doctrina & exemplo, mundo spectaculum facti, bonus Christi odor fuerunt, sepulta quiescunt. Huc tamquam ad fontẽ e Christi latere fluentium meritorum, illiusque matris, ac sanctorum omnium a maioribus nostris centesimo quoque anno ex toto Christiano orbe concurrebatur, unde annus, qui Iubilei dicitur, ortum habuisse fertur, ut ex extrauaganti Bonifacij octaui de pęnitentijs, & remissionibus manifeste patet; hic prope piscatoris sepulchrũ imperatores imperij insignia suscipere solent, cum Romæ id fieri contingit; & tandem quæ nam religio fuit unquam, cui tantum honoris habitum sit sicut per hanc uenerandam ecclesiam etiam hostibus fidei tremendam Christianæ religioni exibitũ legimus? A fera, atque immani Gothorum gente, quæ ab extremis Scythiæ regionibus humanum sanguinem sitiens prædæ rapinæque assueta in Italiam maxima ac fere immunerabili hominum multitudine eruperat; Roma orbis domina post M. C. LXIIII. annos summi eius imperij diripitur atque inflammatur, & inter ipsas excidij flammas dum cruentus rector cædibus, atque stupris exultat, edicto datur frenum indomito furori, & quos euitandos Alexandrũ pronunciasse ueterẽ gentiliũ historiæ tradunt Pyrrhũ exhorruisse, Cæsarem decli-

c. 1. Antiquorum habet fida relatio.

Orosius lib. 7. c. 28

D. Hier. Tomo. 1. epi. 16.

D. Aug. Tomo. 5. de ciui. Dei lib. 5. cap. 23. Iornãdes de origine actuque Getarum.

declinasse, his Petrus apostolus, his piscator certos sæuitię terminos imponit, permittitur a duce militibus quicqud bello collibuisset in uictos exercere. Cum autem uentũ esset ad lumina sancti Petri basilicæ, tunc legem agnoscerent, ab omni iniuria in eos se abstinerent, qui ad illam confugissent uiri, pueri, siue mulieres essent, uitam, & quęcunque secum asportassent illis condonantes, de qua tam inaudita atque inusitata re diuus Augustinus ait, " Quicquid uastationis, trucidationis, deprędationis, " concremationis, afflictionis in ista recentissima ro" mana clade commissum est, fecit hoc consuetudo " bellorum: quod autem more nouo factum est, quod " inusitata rerum facie immanitas barbara tam mi" tis apparuit, ut amplissimæ basilicæ implendæ po" pulo, cui parceretur, eligeretur, & decerneretur, " ubi nemo feriretur, unde nemo raperetur, quo libe" randi multi miserantibus hostibus ducerentur, hoc " Christi nomini, hoc christiano tempori tribuendũ, " quisquis non uidet cæcus est. Idemque ab [a] Orosio, " & [b] Iornande confirmatur. Fuerunt in hac basilica quatuor celebrata concilia [c] primum & secundũ sub Symmacho papa, quo etiã duo episcopia iuxta illam facta fuerunt, [d] tertium sub Gregorio primo, [e] quartum sub Gregorio secũdo. Continuas deinde habet indulgentias, quas multi pontifices ampliarunt, & confirmarunt. Dies, quibus stationes in ea sunt, cum multi quidem sint, in fine libri post reliquiarum numerum apponam, in utrisq. enim tam in stationibus & indulgentijs, quam in sanctorum reliquijs ceteras superat ecclesias.

Tomo. 5. de ciui. Dei lib. 1. ca. 7.

a libro. 7. cap. 8.
b De origine actuque Getarum.
c Concili Tomo 2.
d Ibidem.
e Concili. Tomo. 3.

Prodigiorum narratio.

De

De ecclesia sancti Pauli via Ostiensi.

DICTVRVS de ecclesia beati Pauli, operæpretium mihi facturus uideor, si pauca prius de eo dixero. Hic namque ille est, qui tamquam cinis, & puluis in Deum superbiens, minarum, ac cædis in discipulos Domini spirans; ad terram diuina gra-
Act.c.9. A. tia prostratus ex Saulo superbo humilis Paulus, ex rapacissimo lupo, mitissimus agnus, ex terreno cælestis, ex acerbissimo inimico crucis Christi, illius adeo studiosus effectus, ut quasi fulgur cælesti lumine fulgens uix triginta annorum spatio Christi doctrina toto prorsus terrarum orbe illustrato, post exceptas innumerabiles acerbitates, post grauissi-
Seueri Sul. hist.sacræ, lib.2. ma pericula terra, mariq. adita, pro Christo passus, tandem una cum diuo Petro sub Claudio, Simone mago expugnato decimoquarto Neronis anno eo-
Eusebij eccle.hist.lib. 2.cap.13. Epiphanij to.2. lib.1. D. Ambrosij tomo 3. serm.46.de sanctis. D.Hier.tomo 1.de uiris illustribus. dem die, quo & Petrus anno post passionem domini trigesimo septimo uictricem capite abscisso martyrij palmã adeptus, sanguine prima fidei fundamenta ab se cum eodem Romæ iacta stabiliuit, ut duorum testimonio Petri, & Pauli secundum quod lege sancitum est, Romæ Christi religio cõtra omnes tyrannorum, & hæreticorum impetus perpetuo duratura cõfirmaretur: non enim firmiori atramento, quam apostolorum sanguine sancta Christi doctrina nobis scribenda erat, neque alio sigillo, quam præclara eorum morte immutabilis
Num.35 D Ioan. 8.B. æternitatis romanæ ecclesię traditio obsignanda, quod si exemplo, & authoritate confirmare uolumus,

mus, consideremus quæso admirabile mysterium in diuo Paulo, de quo nunc speciatim loquimur, sacrum illi abscinditur caput, & pro sanguine lactem emittit, ac si per illius mortem nutrienda esset ecclesia; quod quidem miraculum duorum maximæ auctoritatis uirorũ sanctorũ [a] Ambrosij, & [b] Chrysostomi testimonio cõprobatur. Huic ab eodẽ imperatore Constantino, sicut ex ijsdẽ scriptoribus, quibus ea, quæ de beato Petro narrauimus ostendere conati sumus, splẽdidissimum templum in loco ubi sepultus circa CCC. annos iacuerat, erectum fuit, totidem nobilissimis marmoreis colũnis, quot uaticana basilica illustratur, exornatum maximis ornamentis, amplissimisq. diuitiis auctũ & locupletatum ab eodem sancto pontifice Syluestro, eodem etiam die, quo uaticanum consecratum fuit; in quo, ut traditur, sub altari posuit partes sanctorum corporum Petri, & Pauli. De hac ecclesia mẽtionem facit diuus [c] Gregorius ad Constantiam Augustam scribens, [d] uenerabilis Beda, & [e] Prudentius christianus, & antiquus poeta, quã his uersibus ita describit.

Parte alia titulum Pauli uia seruat Ostiensis,
  Qua stringit amnis cespitem sinistrum;
Regia põpa loci est, princeps bonus has sacrauit arces;
  Clausitq. magnis ambitum talentis.
Bracteolas trabibus subleuit, ut omnis aurolenta
  Lux esset intus, ceu iubar sub ortu.
Subdidit & patrias fuluis laquearibus columnas:
  Distinguit illic quas quaternus ordo.
Tunc camyros hyalo insigni uarie cucurrit arcus:
  Sic prata uernis floribus renident.

a To.3. sermo.68.
b Sermone ĩ festo ss. Petri & Pauli.
Nicephori eccl. histo. lib.8. cap.4
Zonaræ tomo 2. ĩ Cõstantino.
Socrat. scolastici eccl. hist. lib. 1. cap.3.
Vene. Beda tomo 2. de sex ętatib. mũdi in Cõstantino.
c Tomo.2. lib.3. Registri epi. 30.
d Tomo 2. lib.2. de sex ætatibus mundi.
e Peri stephanõ hymno 12.

Ad cuius magnificentiam demonstrandam, nō parum mihi uidetur, quod [a] Procopius scribit extare sancti Pauli apostoli templum Romæ, procul a mœnibus stadijs quatuordecim iuxta Tibridē porticum eodem ab urbe pertinentem, cuius nulla nūc extant uestigia. Et quod maiorem habet admirationem, eodem [b] Procopio auctore est, quod a Gothis urbe undiq. obsessa tutus per illam ad ecclesiā Romanis non denegabatur accessus, cum ipsi barbari impium ducerent a uisitanda Pauli basilica populum retrahere: in hac capta a Gothis miserandū in modum urbe, inter effusas per domos iam flāmas, & ex ruentium tectorum fragorem super mortuorum cadauera incedentem Marcellam nobilē Romanam diuus [c] Hieronymus salutem inuenisse scribit, ad quam eo tempore confugientes eādem benignitatem hostium experti sunt, quam qui ad diui Petri confugissent; de quo cum sciam a nonnullis fuisse addubitatum, [d] Pauli diaconi id plane confirmantis audiamus uerba. Hinc, inquit, Gothi in rabiem furoris excitantur; captum iter deserentes, Romam contendunt petere, cūcta, per quæ irent, igni, ferroq. uastantes. Nec mora, uenientes urbem capiunt, deuastant, incendunt, dato tamē prius præcepto, ut si qui in sancta loca præcipue sanctorum apostolorum Petri, & Pauli basilicas cō fugissent, hos in primis inuiolatos securos sinerēt. Habuit hæc ecclesia quadriporticum uetustissimā pene nunc ad terram deiectam, quæ integra tantū remansit ex parte ecclesiæ. A dextera ingressus portæ maioris est porta sancta anno iubilei aperienda, tres aliæ obstructæ sunt, cum ex quinque quas habet

[a] De bello Gothorum lib. 2.

[b] Ibidem

[c] Tomo 1. epi. 16.

[d] Hist. Miscellę li. 13

bet una ſufficere uideatur. Ingreſſus cum quis fuerit eccleſiam, poterit commode uiſitare altare ſancti Gregorij ſitum a dextera introitus, ubi dicitur aliquando fuiſſe caput diui Pauli, cui conceſſæ ſunt indulgentiæ: inde dum ad maius itur altare, inueniuntur duo maxima pulpita pro lectione epiſtolę, & euangelij. Vnde animaduertẽdum eſt, in ſpacio, quod eſt inter illa, & portam eccleſiæ, fuiſſe loca audientium, catechumenorum, quę ἀκρόασις & Υ πόπτωσις appellantur; de quibus præter id, quod diximus cum de quinque locis in eccleſiis loqueremur, in antiquiſsima Ancirana ſynodo anno domini 308. habita can. 4. & 5. fit mentio. Nam ibi conſidere permittebatur audientibus, catechumenis, & quibuſdam ex pœnitentibus, qui cum illis, aut ad euangelium tantum audiendum, aut a principio miſſæ uſque ad euangelium in eccleſiam admittebantur; poſt euangelium uero egredi cogebãtur. Erant enim hęc pulpita in omnibus antiquis eccleſiis, ut in Vaticana, Lateranenſi, & alijs ſimilibus, quæ nũc abrogatis in multis rebus antiquiſſimis canonum legibus, præcipue in his, quæ ad publicas pænitentias pertinent, ſublata uidemus: remanſit tamen hoc inſigne monumentum in nõnullis adhuc eccleſiijs, inter quas hæc præcipua eſt, ubi Σ ύςασις fidelium locus inter pulpita, & altare, & μέςοσις, ad ſanctificationem ſpectans, qui eſt chorus uenerandam, adhuc uetuſtatem retinẽs, diſtincte uidentur. Huius eccleſiæ ſanctitas, etſi quaſi lumen aliquod undique in ea ob multa ſanctorum corpora illic quieſcentium ſplendeſcere uideatur: ueruntamen cum ad maius altare peruen-

Gregorij Thaumaturgi epi. canonica, cap. 9. Conciliorũ tomo. 1.

al. μέθεξις.

tum est, quasi cæteris luminibus extinctis solum sicut sol lucet. Quamobrem post persolutam supplicem uenerationem sanctisimo sacramento corporis Christi, quod seorsum in edito loco collocatum religiose seruatur, non minori mentis in Deum eleuatione, quam cum de ecclesia beati Petri diceremus, ostendimus uenerando illius altari deberi, huic etiam eadem debetur: eorũdem enim beatorum Petri, & Pauli sanctisimis reliquijs decoratur, eodemq. diuinæ gratiæ splendore clarum fuit. Ad cuius gloriam spectant, quę diuus [a] Gregorius refert, qui suo tempore ait, Corpora sanctorum Petri, & Pauli apostolorum tantis in ecclesijs suis coruscare miraculis, atque terroribus, ut neque ad orandum sine magno illuc timore posset accedi. Vbi etiam est notandum, quod dicit, in ecclesijs, non, in ecclesia, ad confirmandam traditionem, qua affirmatur diuisa fuisse sanctà illorum corpora, partesq. eorum hic sicut in uaticano positas coli. Et paulo infra de sancto Paulo adiungit. Ego aliquid ad sacratisimum corpus sancti " Pauli apostoli meliorare uolui. Et quia necesse erat, " ut iuxta sepulchrum huiusmodi effodi altius de- " buisset, præpositus loci ipsius ossa aliqua non qui- " dem eidem sepulchro coniuncta reperit. Quæ " quoniam leuare præsumpsit, atque in altum locũ " transponere, apparentibus quibusdam tristibus si- " gnis subita morte defunctus est, quibus signis, ac " miraculis manifeste sanctimonia loci deprehendi " tur. Iacet sub eodem altari corpus sancti Anastasij, prope quod ab eius dextera est imago sanctisimi Crucifixi pios animos mirabiliter commoués,

[a] Tomo 2. lib. 3. Registri epi. 30.

Ibid.

ante quam preces beatam Brigidam Deo effundere solitam esse aiunt :subter uero est Oratorium ubi missæ celebrantur, e quo dum quis egreditur, a dextera inuenit beatæ Lucinæ cœmeterium a sancta muliere in agro suo constructum, in quo iacuerunt corpora beati Pauli, Procesi, Martiniani, & aliorum plurimorum martyrum, qui aut eodem tempore, quo illa uixit, mortem pro Christo subierunt, aut antea, cum eorum reliquiæ dispersæ essent uariis in locis, in unum illuc collegit. De hoc cœmeterio multa leguntur in sanctorum martyrum historiis, maxime apud uenerabilem Bedam, super quod ad illud discernendũ est marmoreum altare, ubi sine nomine multa sanctorum corpora quiescunt: traditurque tantæ magnitudinis cœmeterium fuisse, quantum pauimenti opere uermiculato ornari cernimus. Sunt hic sicut in ecclesia uaticana septem altaria iisdem indulgentiis insignita. Primum incipiendo a dextera maioris altaris. A parte sacrarij ecclesiæ iuxta sacrum cœmeterium est altare sancti Antonij abbatis, secundum sanctæ Scholasticæ, tertium sancti Martini, a quo dum ad alteram partẽ ecclesiæ pergitur, retro maius altare sunt tria sacra altaria. Primum est altare, seu sacellum ad quod aliquot gradibus descenditur, ubi quiescunt corpora sanctorum Celsi, Iuliani, & Basilissæ martyrum; supra gradus uerò quibus ad sanctissimum sacramentum ascenditur, est altare cum marmoreo pilo, sub quo sancti Timothei Antiocheni martyris corpus seruatur. Et ut dubitandi nullus relinquatur locus, cum Timothei beati Pauli discipuli ibi sepulchrum esse a nõ-

Tomo 3. in martyrologio.

a Tomo.3. nullis creditum sit, uenerabilis [a] Bedæ uerba ex ‘ martyrologio apponam. Natale, ait, sancti Ti- ‟ mothei, qui ab Antiochia ueniens Romam sub ‟ Melchiade papa susceptus est in hospitium a Sil- ‟ uestro papa, qui postea episcopus factus est: qui ‟ cum annum totum, & aliquot menses prædicās, ‟ multos ad Christum conuertisset, tentatus a Tar- ‟ quinio urbis præfecto, & longa carceris custodia ‟ maceratus, cum sacrificare idolis noluisset, tertio ‟ cæsus, & grauissimis suppliciis attrectatus, ad ul- ‟ timum decollatus, & iuxta beatum Paulum apo- ‟ stolum sepultus est. Subtus sanctissimum sacramē ‘ tum non longe ab altari sancti Timothei extat alta re sanctorum Innocentium, quod parieti adhæret, ubi quinque eorum corpora sunt recondita. Hinc pergendo ad uisitanda septem altaria descensis gra dibus ab altera ecclesiæ parte, quartum ex eis est altare sancti Benedicti. Quintum sancti Pauli, post quod descensis alijs gradibus, Sextum sancti Vrba ni. Septimū a dextera altaris sanctæ Mariæ, supra quod missas celebrantibus sunt concessæ pro mor tuis indulgentiæ. Est in hac ecclesia sepultus san- ctus Felix secundus dictus tertius. Supra maius al- tare est crux ænea ob uetustatem ueneranda: nam circa annum domini DCCLII. facta fuit, ut ex his uerbis, quæ in ea leguntur, apparet. Roma- ‘ norum uictoria crux, Romanorum arma, Roma- ‟ norum salus, Romanorum fortitudo, Christus ‟ imperat in sæcula, regnat in æternum, Dei filius ‟ uincit, iubar regni Romanorū. Stephanus iunior ‟ papa fecit. Qui ante septingentos annos uixit. In ‘ sacrario super altari seruantur multorum sanctorū reliquiæ.

reliquiæ. Huic sanctissimæ basilicæ est adiunctum monasterium, ubi habitant monachi ordinis sancti Benedicti sub abbate congregationis sanctæ Iustinæ de Padua, qui tantum pietatis studium in diuinis celebrandis officiis, tantumque sumptum in conseruanda ecclesia adhibent, ut maius desiderari non possit. Magnæ, & perpetuæ in hac basilica sunt indulgentiæ pro peccatorum remissione, & præsertim diebus stationum eiusdem ecclesiæ, quæ sunt in die sanctorum Innocentium, conuersionis, & commemorationis sancti Pauli, dominica in sexagesima, feria quarta post quartam dominicam quadragesimæ, feria tertia Paschę, feria quinta post Pentecosten. Resident in ea pęnitentiarij sicut in ecclesia sancti Petri.

De ecclesia sanctornm Vincentij, & Anastasii ad tres fontes, siue ad aquas saluias.

VONIAM multi maiori pietatis studio in Deum adducti, qui se in sanctis suis gloriosum demõstrat, postquam uisitauerint ecclesiam sancti Pauli, solent antequam ad ecclesiam diui Sebastiani deuenerint, non magno uiarum dispendio non præterire ecclesias sanctorum Vincentij, & Anastasij, ad aquas saluias, & sanctæ Mariæ Annunciatæ, de his nonnulla attingam, ut qui hoc agunt, libentius, studiosiusq. agant, qui uero negligunt, aut fortasse segniores sunt, ad hoc deinceps impellantur. Celebris est ecclesia, ad aquas saluias ob tres præcipuas

puas causas: una, quod ibi aliquando uir sanctissimus Bernardus abbas Clarauallensis, atque doctor egregius habitauit: alia, quod ibi plusquam decem milia fortissimorum martyrum pro Christo occubuerunt: tertia, quæ omnem admirationem eorum, qui illuc accedunt superare deberet, est, quod consummato cursu huius fragilis, caducæq. uitæ, Deo inuiolate seruata fide, doctrina, & exemplo, annunciata hominibus Dei sapientia, quæ in Christo est, Paulus doctor gentium prædicator, & magister ueritatis, quasi præmium tot laborum, quos pro Christo sustinuit, martyrium eo in loco, magno & eccelso animo suscipiens in cælum ad coronam sempiternæ gloriæ recipiendam, quæ illi a iusto iudice reposita erat, euolauit. Verum cum hæc ubi acta fuerint locis aliquantulum distinguantur, singulatim hæc etiam pertractabo. Horum prima est ecclesia satis antiqua, quę ab Honorio papa anno a Christo nato D C X X V. una cum monasterio ædificata fuit, in qua post sanctissimum sacramentum altaris adorandum, & uenerandum caput sancti Anastasij, quod a leua maioris altaris seruatur theca argentea tectum, quæ, ut præ se fert inscriptio, a Martino eius loci abbate facta fuit anno M C C C L X X X I I I. in qua argenteo itidem opere sunt duodecim oppida a Carolo magno monasterio donata. Sunt etiam ibi capita sanctorum Zenonis, & Vincentij martyrum. Extat postea a dextera altaris columna supra quam traditur beato Paulo caput amputatum fuisse. Sunt & aliæ illic sanctorum reliquiæ, atque indulgētię pro criminibus diluendis, ut legitur in tabula mar

2. Tim. cap. 4. b.

morea

morea in pariete affixa a leua antequam ad maius altare perueniatur. Extra ecclesiam cum egressi fuerimus, occurrit nobis sacellum supra paruum collem ecclesiæ imminentem, quod Scala cæli dicitur, ubi in cœmeterio, quod subter illud est, ut descensis aliquot gradibus uideri potest, quiescũt corpora decem milium ducentorum sanctorum, & trium martyrum cum sancto Zenone pro Christo eo in loco occisorum, de quibus ita scribit uenerabilis Beda. Romæ apud Guttam manantem natale sancti Zenonis martyris, & aliorum decem millium ducentorum, & trium. Gutta manans antea appellabatur: Scalæ cæli autem nomen loco inditum fuit ob eiusmodi miraculi euentum. Dum enim Bernardus Romæ aliquando moraretur, & missas illic pro defunctis celebraret, contigisse fertur, ut in mentis ecstasim raptus uideret scalam a terra usque ad cælum pertingentem, qua a purgatorio igne animæ eius suffragijs liberatę ab angelis in cælestem patriam ducebantur: quod miraculũ depictum hodie cernitur in antiquissimo altari, supra quo celebrantibus pro mortuis concessæ sunt indulgentiæ. Illinc cum descenditur a dextera parte orientem uersus, parum distans est locus æterna memoria dignus, ubi beatus Paulus martyrium subijt, de quo diuus [a] Gregorius ad Felicem patrimonij rectorem per epistolam ecclesiæ diui Pauli fundum ad aquas saluias donans scribit, hisq. uerbis illius sanctitatem confirmat. Cum pro ecclesia beati Pauli, inquit, solicitudo nos debita commoneret, ne minus illic habere luminaria, idem preco fidei cerneretur, qui totum mundum lumi-

Tom. 3. in martyrologio.

a Tomo 2. lib. 12. registri epi. 9

ne suæ prædicationis impleuit, & ualde incongruũ, "
ac esse durissimum uideretur, ut illa ei specialiter "
possessio non seruiret, in qua martyrij palmam su "
mens capite est truncatus, ut uiueret; utile iudica- "
uimus eandem massam, quæ ad aquas saluias nun "
cupatur, cum omnibus fundis suis, cum eius Chri "
sti gratia luminaribus deputare. Hic, ut ueteri "
maiorum traditione habetur, abscisso apostoli ca-
pite tres fontes aquæ emanarunt, quod mire pro-
bare uidentur tria uetustissima oratoria super illos
constructa, in quorum uno est marmoreum alta-
re, supra quod missas celebrare solitum est, & in-
dulgentiæ a diuersis pontificibus eis concessæ, quã
a Lib 3. instauratæ Romæ. traditionem secutus [a] Blondus Flauius ita refert.
Visuntur ab urbe secundo miliario inter Ostien- "
sem, Ardeatinamq. uiam dulcis aquæ fontes, qui "
suso apostoli Pauli sanguine eruperunt. Hi tres fon "
tes nomen dederunt ecclesiæ, & monasterio, quod
diuus Bernardus ab Innocentio papa secundo ac-
cepit, cui præfecit Petrum Bernardum abbatem,
qui postea creatus Eugenius tertius dictus fuit, ad
quem misit librum de considerarione. Habitant
nunc in hoc monasterio monachi Cistercienses re-
formati in Etruria, illudque a centum annis infra
cardinali sanctæ romanæ ecclesiæ commendari
solet. In ecclesia præter continuas indulgentias,
sunt stationes feria tertia post Pentecosten, feria se
cunda post dominicam tertiam quadragesimæ, fe-
ria quinta ante dominicam palmarum. Visitur etiã
hæc ecclesia sexto Kal. Februarij ob dedicationem
Oratorij scalæ cæli, quæ eo die celebratur. Dies au-
tem martyrij sancti Zenonis est vij. idus Iulij.

De

De eccleſia ſanctæ Mariæ Annuntiatæ.

NTER eccleſiam ſanctorum Vincentij, & Anaſtaſij, & diui Sebaſtiani ad tertium ab urbe lapidem extat antiquiſsima eccleſia ſanctæ Mariæ Annunciatæ multis ſanctorũ reliquijs ueneranda, quam Confalonis ſodalitas protegit, ac proprijs ſumptibus ſubſtentat. Hanc uiſitari ſolitum eſt ob cauſam, quam ſuperius adduxi. Sunt multæ indulgentiæ conceſſæ his, qui die Annunciationis, & dominica prima Maij illam uiſitauerint.

De eccleſia ſancti Sebaſtiani, uia Appia.

VM de eccleſia ſancti Sebaſtiani in præſentia uerba facturus ſim, a nobiliſsimo toto terrarum orbe diui Calliſti cœmeterio, ſupra quod fundata eſt, incipere decreui; eo namq. tempore, quo immani, & crudeli tyrannorum odio præmebatur eccleſia Dei, illius gubernacula ſanctiſsimus pontifex Calliſtus ſuſcepit, & inter alia, quæ ab ipſo facta legimus, fuit cœmeterium; quod ab ipſo nomen ſortitum eſt. Damaſus in libro pontificali de
„ eo hæc refert. Calliſtus natione romanus ex patre In Calliſto
„ Domitio, de regione urbis Rauennatum, ſedit an-
„ nos quinque, menſes duos, dies decem: fuit temporibus

poribus Macrini, & Heliogabali, a consulatu An- "
tonini, & Alexandri. Hic martyrio coronatur, hic "
constituit ieiunium quater in anno fieri, frumen- "
ti, uini, & olei gratia, secundum prophetiam. "
Qui sepultus est in cœmeterio Calepodij uia Aure- "
lia miliario tertio, pridie idus mensis Octobris. "
Hic fecit ecclesiam sanctæ Marię transtyberim, & "
fecit aliud cœmeterium uia Appia, ubi multi sacer "
dotes, & martyres requiescunt, quod appellatur "
usque in hodiernum diem cœmeterium Callisti: "
de quo ita sanctus Hieronymus scribit.

Tomo 4. super Ezech. cap. 4.

Dum essem Romæ puer, & liberalibus studijs eru "
direr, solebam cum cęteris eiusdem ætatis, & pro- "
positi diebus dominicis sepulchra apostolorum, & "
martyrum circuire, crebroq. cryptas ingredi, quę "
in terrarum profunda defossæ ex utraque parte in- "
gredientium, per parietes habent corpora sepulto- "
rum, & ita obscura sunt omnia, ut propemodum "
illud propheticum compleatur. Descendant in in- "
fernum uiuentes: & raro desuper lumen admissũ "
horrorem temperet tenebrarum, ut non tam fene- "
stra, quam foramen dimissi luminis putes, rur- "
sumque pedetentim acceditur, & cæca nocte cir- "
cumdatis illud uirgilianum proponitur. Horror, "
ubique animos, simul ipsa silentia terrent. Qui- "
bus uerbis, nescio an pictor quamuis in arte sua
præstantissimus melius nobis illud depingere po-
tuisset, quam a sancto uiro factum esse cernimus.
Quid postea de pietate illius dicemus in uisitandis
sanctorum sepulchis? confundor equidem ego, ob
stupesco uidens quanta negligentia, quo, ut ita di-
cam, animi torpore in sanctos nos geramus, maxi

me

me qui Romæ ſumus. Narrat idem ſanctus doctor Arcadium Auguſtum olim ex Iudæa lõgo poſt tẽpore oſſa Samuelis prophetæ tanta hominum reuerentia, tanta populorum lætitia in Thraciam tranſtuliſſe, ut epiſcopi diſſolutos cineres in ſerico, & uaſe aureo proprijs humeris portauerint, & omnium eccleſiarum populi uelut apum examina, ac ſi uiuum, pręſentemq. uiderent prophetam in Chriſti laude quaſi uno ore canentes Chalcedonem duxerint, & ecce pluſquam Samuel hic. Fuit enim Samuel propheta leuita, & hic quot ſacerdotum corpora in cinerem conuerſa iacent? quot qui cruẽta morte ſummis cruciatibus non pecudum uictimas, ſed ſe ipſos pro Deo ipſi Deo ſe obtulerunt, cum prius tyranni excogitandis, quam ipſi excipiendis ſupplicijs delaſſarentur, cum animi fortitudine tyrannorum ſæuitiam ſuperarent, indomitam ferarum rabiem incredibili manſuetudine domarent. Hinc tamquam e quodam ſanctitatis ſeminario plantæ duodecim ſanctorum romanorũ pontificum corpora in uaria, ac diuerſa loca tranſportata ſunt Aniceti, Sotetis, Pontiani, Antheri, Fabiani, Cornelij, Lucij, Stephani, Xiſti ſecundi, Dionyſij, Eutichiani, Caij, Euſebij, & Miltiadis. Item ſanctorum Cæciliæ, Tertulliani presbyteri, Nemeſij diaconi, Lucillæ eius filiæ, & aliorum innumerabilium, quorum nomina ex hominum memoria licet deleta ſint, illa tamen in cælo in omnem ęternitatem immortalis liber ſcripta retinet. Super hoc igitur memorabili cœmeterio, ut dixi, conſtructa eſt eccleſia ſancti Sebaſtiani, quã quis ædificauerit compertum non dum habemus.

Tomo 2. epiſt. 53

Nam

Nam alij dicunt, ante Damasum papam extitisse, & ab eo tantum consecratam fuisse, ut bibliothecarius in eius uita, alij ab ipso Damaso fuisse constructam uolunt, ut uenerabilis Beda, qui de hac re, ita ait. Damasus Romæ episcopus fecit basilicam iuxta theatrum sancti Laurentij, & aliam ad catacumbas, ubi iacuerunt corpora sancta beatorum Petri, & Pauli; in quo loco platomam ipsam, ubi iacuerunt corpora sancta, uersibus adornauit.

Tomo. 2. lib. de sex ætatibus mundi in ualentinia no.

Beda de Catacumbis mentionem facit tamquam de uetustiori loco. Sunt enim Catacumbę, ut infra dicemus, iuxta ecclesiam, quæ ecclesia siue a Damaso fuerit constructa, siue, quod mihi probabilius uidetur, consecrata, & fortasse etiam instaurata, antiquissimam esse negari non potest. Habet porticum firmissimum testimonium antiquitatis suæ, sicut sex alias ueteres ecclesias habere uidemus. Sacra est beato Sebastiano, qui Dioclitiano, & Maximiano imperatoribus pro Christo passus est, de cuius glorioso martyrio, & quo modo illic sepultus fuerit, hæc a uenerabili Beda traduntur.

Tomo 3. in Martyrologio.

Sanctus Sebastianus tantum carus fuit Dioclitiano, & Maximiano imperatoribus, ut principatũ ei primæ cohortis traderent, quem Diocletianus, ubi Christianum cognouit, iussit ligari in medio campo, quasi signum ad sagittam, & sagittari a militibus. Qui eum sagittis plenus quasi hericius staret, putantes eum mortuum, abierunt; nocte autem ueniens quædam mulier nomine Irene tollere corpus, inuenit eum uiuum, & adduxit in domum suam, & curam eius egit, qui ubi conualuit, multos in fide consortauit; nec mora, ipsis impe-

ratoribus

„ ratoribus apparens, hos, pro ut digni erant, cor-
„ ripuit. Tunc iuſsit eum Dioclitianus in Hippodro
„ mum palatij duci, & fuſtigari, donec deficeret,
„ quem mortuum in cloacam maximam miſerunt.
„ Sed ille apparuit in ſomnis ſanctæ matronæ Luci-
„ næ dicens. Iuxta circum inuenies corpus meum
„ pendens in unco, hoc ſordes non tetigerunt, & dũ
„ leuaueris, perduces ad catacumbas, & ſepelies me
„ in crypta iuxta ueſtigia apoſtolorum. Quæ ipſa
„ nocte ueniens cum ſeruis totum ita compleuit; in
„ quo loco ubi ſanctus ſibi ſepulchrum elegerat, ad-
„ huc miraculis clarus ſub altari quieſcit. Paulus dia conus de eius admirabili ſanctitate magnum ſane miraculum narrat, quo cum ratio a nobis reddi poſsit, cur a christiana plebe in tam magna ueneratione habeatur ad peſtilentiam propulſandam, ipſius diaconi uerba, ut mihi illa ſuggeſsit emendatus liber Achillis Statij, apponam. Lib. 6. de geſtis Longobardorum cap. 2.
„ Romæ uiſi
„ biliter multis apparuit, quod malus, & bonus an
„ gelus noctu per ciuitatem pergerent, & ex iuſſu bo
„ ni angeli, malus angelus, qui uidebatur uenabu-
„ lum manu ferre, quotiens de uenabulo illo oſtiũ
„ cuiſcunque domus percuſsiſſet, tot de eadem do-
„ mo die ſequenti homines interirent. Tunc cuidã
„ per reuelationem dictum eſt, quod peſtis ipſa prius
„ non conquieſceret, quam in baſilica beati Petri,
„ quæ ad uincula dicitur, ſancti Sebaſtiani martyris
„ altarium poneretur: factumq. eſt, ut delatis ad ur-
„ bem Romam beati Sebaſtiani martyris reliquiis,
„ mox ut in iam dicta eccleſia altarium conſtitutum
„ eſt, peſtis ipſa quieuit. Quod hodie adhuc in eius ingreſſu a leua extat cum miraculo in pariete depicto.

Historia de peste Romæ grass.

cur quieuerit

cto. Sed ut ad sancti Sebastiani ecclesiam redeamus, & secundum quod instituimus aliquam uisitandi formam tradamus, si a sancto Paulo ad illã deuenerimus, intrantes per paruam portam, descensisq. aliquot gradibus prius sanctissimas catacumbas uisitemus, ubi [a] diuo Gregorio teste, cuius uerba, cum de ecclesia beati Petri sermonem haberemus, audiuimus. Itemq. ut diximus, uenerabili [b] Beda, & [c] Bibliothecario in pontificum uitis auctoribus, beatorum apostolorum Petri, & Pauli corpora iacuerunt; quod multarum etiam sanctarum historiarum auctoritate confirmatur. Est in hoc sanctissimo loco altare marmoreum, sub quo sacra apostolorum corpora condita fuisse traditur. Super illud autem, cum res ecclesiæ in maximum ab hostibus christianæ fidei discrimen redactæ essent, missas celebrare consueuerunt sancti romani pontifices, quorum etiam in eodem loco e marmore uetustissimum solium extare uidemus, cum sedilibus super quibus alios sacerdotes sedere solitos esse credi potest. Hinc ascẽsis itidem aliquibus gradibus acceditur ad ecclesiam, ubi quinque sunt altaria, quibus pro peccatorum remissione cõcessæ sunt indulgentiæ. Horum primum est altare sanctissimi sacramenti, in quo sepultũ est corpus sancti Stephani papæ. Secundum a lęua dum ad portã maiorem ecclesiæ tenditur, est altare sanctissimi crucifixi. Tertiũ sancti Vrbani papę, prope quod est porta, qua descenditur ad sacrum tot martyrũ sanguine diui Callisti cœmeterium. Quartum statim post illud est altare reliquiarum. Quintum ab altera ecclesiæ parte descensis gradibus sancti Sebastiani,

a Tomo 2 lib. 3. registri epi. 30

b Tomo 3 in Martyrologio.

c In beato Cornelio.

bastiani, sub quo, ut supra diximus, eiusdem san ĉti quiescit corpus, multæque aliorum sanctorum reliquiæ asseruantur. Huic altari concessæ sunt pro mortuis indulgentiæ. Infra uero in alio altari est corpus beatæ Lucinæ, a qua diuum Callistum, multosq. alios sanctos humatos esse legimus. In hac ecclesia toto anni tempore sunt indulgentiæ, præcipue tamen dominicis diebus mensis Maij, & die sanctorum Fabiani, & Sebastiani. In ea habitant monachi ordinis sancti Bernardi Clareuallensis, sub abbate.

De Oratorio, Domine quo uadis? uia Appia.

NTER ecclesiam sancti Sebastiani, & sancti Ioannis lateranensis antequã ad urbem perueniatur, est Oratorium, seu sacellum, ubi Christus diuo Petro apostolo iratum Neronem fugienti apparuit; quem cum Petrus, quo iret, interrogasset, illeq. se Romam ire, ut iterum crucifigeretur, respondisset; intelligens ex hoc Petrus, tempus aduenisse, quo pro illo sibi moriendum esset, eumq. eodem genere mortis sequendum, ut iam ante ei idem prædixerat, urbem reuersus, forti, promptoq. animo mortem subijt. In eo igitur iterum crucifixus fuit Christus, qui tunc dicitur pati, crucifigi, & mori, cum suos uidet pro se aliquid pati. Hinc inter alias causas illa in horto animæ tristitia, dum considerabat quanta pro se passuri essent apostoli, quanta martyres omnes: hinc ille pauor antequam pro humani generis salute more- Marc. cap. 14. d Matt. 26. d

D retur;

retur; hinc ipse adhuc mortalis in agonia factus; hinc illa tertio iterata oratio: ille sudor sicut guttę sanguinis in terram decurrentis; hinc illa post gloriosam ascensionem ad patrem de cælo uox ad Saulum minarum, ac cædis in discipulos eius spirantē, Saule, Saule, cur me persequeris? qua etiam uoce quotidie clamat, cum quotidie pro se pati uideat electos. Quod uero Romæ eoin loco Christus Petro apparuerit talia dicens, patet ex grauissimis scriptoribus Hegesippo, & diuo Ambrosio, in qua tam uetusta, & memorabili re, ut cum latinis gręcos coniūgam, amborum testimonium proferam. Ex quibus etiam demonstrabitur quo modo patitur Christus, qui nunc ad dexteram patris sedet in gloria maiestatis suæ. a Hegisipus ita tradit. Petrus ubi uenit ad portam, uidet sibi Christum occurrere, & adorans eum, dixit: Domine quo uenis? dicit ei Christus, iterum uenio crucifigi. Intellexit Petrus de sua dici passione, quod in eo Christus passurus uideretur, qui patitur in singulis, non utique corporis dolore, sed quadam misericordię compassione, aut gloriæ celebritate, & conuersus in urbem redijt, captusq. a persecutoribus cruci adiudicatus est. b Diuus Ambrosius eadem scribit in oratione in Auxentium de basilicis tradendis inuehens, suosq. ad tolerantiam exhortans, ait enim. Petrus uicto simone cum præcepta Dei populo seminaret, doceretq. castimoniam, excitauit animos gentilium, quibus eum quærentibus Christianæ animæ deprecatæ sunt, ut paulisper cederet. Ille quamuis esset cupidus passionis, tamen contemplatione populi precantis inflexus est: rogabatur

Luc.22.e

Act.c.9.a

a Lib.3.c.2

b Tomo 2. in oratione contra Auxētium de basilicis tradendis.

„ gabatur enim, ut ad instituendum, & confirman
„ dum populum se reseruaret. Quid multa? nocte
„ muro egredi cœpit, & uidens sibi in porta Chri-
„ stum occurrere, urbemq. ingredi, ait. Domine,
„ quo uadis? Respondit Christus, uenio iterum cru
„ cifigi. Intellexit Petrus ad suam crucem diuinum
„ pertinere responsum; Christus enim non poterat
„ iterum crucifigi, qui carnem passione susceptę mor
„ tis exuerat: quod enim mortuus est, mortuus est
„ semel, quod autem uiuit, uiuit Deo. Intellexit er-
„ go Petrus, quod iterum Christus crucifigendus es-
„ set. In seruulo itaque sponte remeauit, interrogan
„ tibus Christianis responsum reddidit, statimq. cor
„ reptus per crucem suam honorificauit dominum
„ Iesum. Hæc sunt, quæ Hegisippus, & diuus Am
brosius referunt de hoc tam insigni loco, quibus
aperte demonstratut, quo modo Deus sanguine
diui Petri apostolorum pręcipui in hac urbe firmis
simum ecclesiæ fundamentum stabiliuerit, & quã
arctis amoris uinculis nos sibi deuinxerit, ut cum
pro illo aliquid pati uidet, ipse nobiscum
patiatur. Quibus diligenter conside-
ratis, quis quo religionis cultu sit
honorandus locus, ubi hæc
docemur, non ui-
derit?

De sacrosancta diui Ioannis Lateranensi basilica in monte Cælio.

GRAVE mihi sane esse ducerem, si tam exiguo temporis spatio, quo ad scribendum de re grauissima maiorum auctoritate addu ctus sum, singula, quæ notatu di gna in ecclesia lateranensi apparent, narrare uellem: ex quibus si quæ præcipua, maximeq. insignia persecutus ero, non parum & uiribus meis huic oneri prorsus imparibus, & breuitati, quam a me requiri sentio, satisfecisse uidebor. Iam in principio libri diximus, ad Christi fidem conuerso Constantino imperatore inter reliqua ipsius pietatis monumenta Romæ extare amplissimas ecclesias, quarum primam Lateranẽsem construxisse legimus, quam uarijs nominibus appellatam esse deprehendimus: nam a loco, Lateranensis dicta est, quod in Lateranensis nobilissimæ familiæ ædibus eam Constantinus condiderit: Cõstantiniana, a conditore ipso: Saluatoris, a dedicatione, cum primo Saluatori dedicata fuerit: Aurea, ab ornamentis, & diuitijs: postremo sanctorum Ioannis Baptistæ, & Ioannis euangelistæ, ab eorum inuocatione uocata est. Et quoniam ad illam adeũtes hunc solent ordinem seruare, ut prius Baptisterium uisitent cum alijs locis, quæ circa illud sunt, ne retro illis redeundum sit, quod uisitari nullo modo posset, si ab ecclesia inciperent: eorum igitur commodo nunc consulere statuens, minime id

Lib. Pontificali B. Damasi in Siluestro. Socrates scholastici lib. 1. ca. 3. eccl. hist. Nicephori lib. 8. ca. 4. Ven. Bedæ Tomo 2. de sex ætatibus mundi in Constantino. Zonaræ Tom. 2. in Cõstãtino.

alienum

alienum esse iudicans, a Baptisterio incipiam: de quo cum multi multa dixerint, cumq. ex quo quasi fonte quies, & tranquillitas ecclesiæ fluxerant; ex eo multorum errorum occasio extiterit, eius mali causam in medium afferam, ut ueritate perspecta aliquando curiosis, seu potius perfidiosis hominibus detestabiles de eo opiniones tollantur: pijs uero religio in illud augeatur. Quod Constantinus Romæ a beato Siluestro baptizatus fuerit, satis super q. cum græcorum, tum latinorum grauissimis testimonijs in principio libri a me ostensum est. Reliquum nunc mihi esse uidetur aperire, quare id negatum sit a multis; quamque uerum sit in hoc ipso loco, qui Baptisterium dicitur, Constantinū baptizatum fuisse. Tres filios in imperio, ut in historijs illorum temporum legimus, sibi successores reliquit magnus Constantinus, Constantinum, Constantium, & Constantem: horum maior natu Constantinus fratri regnandi causa bellum indixit, in quo bello occubuit. Hic in Arrianam hæresim delapsus, denuo ab ipsis baptizari uoluit. Constante etiam Magnentij insidijs occiso, Constantius solus in imperio remansit: qui, ut res gestæ B. Artemij testãtur, cum quadraginta annos cum patre, & solus imperasset, posteaque in morbum incurabilem incidisset, accersito Euzoio Antiochiæ episcopo iussit se baptizari, pauloque post excessit. Hinc falsas de Constantino opiniones tam pęnitus insitas, tam uetustas acceptas esse asseuerare firmissime non dubito. Nam cum nonnulli dicant ab Arrianis eum fuisse baptizatum (non enim inter se consentiunt ueteres scriptores) in quo a diuo

In ueteribus græcis exemplaribus uaticanæ bibliothecæ.

a Tom. 1. in D. Hilarione, In chronica apud Eusebium Tomo. 2.
b In Felice.

a Hieronymus testimonium sumunt, hi nominum similitudine decepti, quod ab impio filio factum est, patri piissimo tribuunt. Et ut ne alicui hæc somniasse uidear, audiamus quid de eo b Damasus in libro pontificali scribat: inquit enim. Fœlix " papa declarauit Constantinum filium Cōstantini " hæreticum, & secundo rebaptizatum ab Eusebio " Nicomediensi iuxta Nicomediam in Aquilone uil " la; & pro hoc declaratus ab eodem Constantino " Constantini Augusti filio, martyrio coronatur, " & capite truncatur. Qui uero uolunt auctoritate " diui Ambrosii illum non ab Arianis, sed a catholicis fuisse baptizatum, & hæc est altera opinio, qua Constantinus male audit a multis, hi nimirū quod item accidit Constanti filio, quem ex uerbis beati Artemij ostendimus supremo uitæ tempore baptizatum, ut sæpe confundi patrum, & filiorum res gestas apud historicos fieri uidemus, quæ filij sunt patris esse dicentes, Constantino accidisse existimāt. Sed quid eis respondebimus, qui preter testimoniū diui c Ambrosij illud d Eusebij Cæsariensis satis celebris scriptoris eis in hoc fauentis nobis obijciūt, cui, etsi plus auctoritatis iure tribui uideatur, cum Constantini tempore uixerit, & illius familiaris fuerit, tamen si recte rē inspiciamus, fatebimur quod alijs temporum, & personarum errore tribuendū est, id illi adscribendum esse perfidiæ, & malitiæ: hic, ut ex eius scriptis apparet, & in Arrianam hæresim incurrit, & utrisque patri, & filio Constantino, & Constanti adulatus est. Viuente adhuc Cōstantino, non parum uisus est probare Nicænam fidem, scripsit inter alia ad Cæsarienses epistolā,

c Tomo 3. in funere Theodosij Imp.
d Tomo 1. in Constātino lib. 4.

qua

" qua illos hortabatur ad credendum de fide totum
" id, quod in Nicæna synodo patres definierant.
Post mortem uero catholici principis uidens Constantem Arrianis adhærere, illorũque dogma amplecti, & quod Constantinum patrem a diuo Siluestro baptizatum esse, & a lepra mundatum memoria obliterare cupiebat; ut Liberij sanctissimi pontificis exemplo perspicitur, qui inter alias causas, quibus in exilium missus est, quemadmodum illius testantur acta, hoc præcipue nomine uexatus est, quia & baptizatum, & a lepra liberatum diui Siluestri opera Constantinum constanter affirmabat. Nam imperator neque se leprosi filium uideri uolebat, neque libenter ea, quæ Arrianorum causam premerent, audiebat. Quamobrem nactus aliquando tẽpus Eusebius uirus impietatis suæ euomendi, & Constantinum a diuo Siluestro fuisse baptizatum negauit, & contra catholicam fidem aperto marte, ut eius scripta, quæ adhuc extant, declarant, disputare cœpit, Arrianam sententiam mirifice approbans, ac laudans contra Nicænam synodum. Et ne teramus tempus in eius hic ponendis uerbis, quibus multis in locis in filium, & spiritũ sanctum sacrilegas blasphemias profert, diui Hieronymi auctoritate, quæ dicimus, comprobabimus, qui non multo post in ecclesia doctrina, & uitæ sanctitate floruit: inquit enim. Statim de porta
" egrediens (Ruffinum intelligit) nauem impegit,
" referens de apologia Pamphili martyris, quam
" nos Eusebij Arrianorum principis, probauimus.
Et paulo infra non longe. Dicit Eusebius, immo,
" ut tu uis (eundem Ruffinum intelligit) Pamphilus

Acta Liberij.

Tomo 2. Apologiæ aduersus Ruffinum lib. 2.

in isto uolumine, filij, & patris ministrum spiritũ "
sanctum non de eadem patris, filijq. substantia. & "
Tomo 2. epi. 65. alibi. Fortissimos libros contra Porphyrium scri- "
bit Apollinarius, ecclesiasticam pulchre Eusebius "
historiam texuit: alter eorum dimidiatam Christi "
œconomiam, alter impietatis Arrij apertissimus "
propugnator est. Deinde ad demonstrandum uer- "
suti hominis ingenium illud Esaiæ subiungit, Væ
qui dicunt bonum malum, & malum bonum, & "
qui faciunt amarum dulce, & dulce amarum. Hęc "
sunt, quæ diuus Hieronymus de Eusebio refert, hoc de eo, cui isti tantum auctoritatis deferunt, iudicium facit. Qui de Eusebio mutarent sententiã, si sanctorum patrum scripta peruolutassent: non enim coniecturis, aut numismatum inscriptionibus, ut gentilium scripta, & sepulchrorum epitaphia sunt nostræ religionis res perscrutandæ, sed ex sanctorum, & ab ecclesia probatorum patrum scriptis diiudicandæ. Hoc autem dico, quoniam non solum ab hæreticis apertis fidei nostræ hostibus, quorum impetus facilius reflectuntur, de Cõstantini baptismo nobis dubitatio affertur: sed ab
Psal. 52. iis penitus negatur, qui unanimes simul nobiscum dulces capiebant cibos, & in domo Dei ambulare uidebantur cum consensu: quorum eo grauior plaga, & quæ minus uitari potest, quo ab amicioribus infligitur. Non est ueritus quidam, qui in hac Lateranensi ecclesia dignitate fulgebat, & diuitijs sustentabatur, cuius nomen non sine causa præterire decreui, non est ueritus, inquam, ideo falsa, & fabulosa affirmare, quæ de baptismo, & de munificentia Constantini in ecclesiam afferuntur, quia
nullis

nullis tabulis eorum memoria inciſa uidetur, nec numiſmata, in quibus ſicut Cæſarum, & Neronum acta, quæ diuus Silueſter, & magnus Conſtãtinus geſſerunt, inſculpta eſſent, reperiuntur: quæ nunquam fortaſſe dixiſſet, ſi non nomine tãtum, ſed ſtudiis, & profeſsione chriſtianus fuiſſet. Et ſi pecuniam, quæ ex ſacris ei ſuppeditabatur altaribus, in profanos uſus non conuertiſſet, ſed in ſacrorum eccleſiæ doctorum libros impendiſſet, & in illis legendis tempus conſumpſiſſet, numquam tamquam ingratus filius in matrem calcibus, unguibus, ac morſu irruiſſet. Sed ut eodẽ, quo nos ferimur gladio, Goliæ caput amputetur, nonne Euſebio teſte, ut iam diximus, Gaius antiquiſsimus ſcriptor una cum Zephyrino pontifice diſputans aduerſum Proculum cataphrygem ad comprobandam Christi fidem Romæ ſanguine apoſtolorum firmatam oſtendit hæretico trophæa apoſtolorum in Vaticano, & in uia Oſtienſi defixa? & nos crudeliſsime ſequientes in religionem noſtram, in hãc ſanctam urbem præclariſsima illius monumenta, quibus barbaræ gentes pepercerunt, noſtro mendacio ad terram proſternimus? quod nam Romę, præter apoſtolorũ ſepulchra, baptiſterio illuſtrius extat opus porphyreticis columnis ornatũ undique uenerandam antiquitatem oſtendens, quod principum pietas conſtruxit, & ſancta fidelium traditio conſeruauit? de qua perueteri traditione, deq. omnibus, quæ hucuſque conatus ſum ad confirmandam ueritatem ex grauiſsimorum auctorum ſcriptis ſumere, quaſi compendium omnium faciens, quæ hactenus dixi, & quæ etiam dicenda eſſent,

Eccle. hiſt. lib. 2. c. 25.

hoc

hoc postremo loco adducam Theophanem græcũ antiquum, ac egregie fidelem historiarum scriptorem, qui ante septingentos annos, ut supra a me dictum est, historiam ab orbe condito conscripsit. Hic, & Constantinum a diuo Siluestro baptizatũ Romæ hoc in loco ait, ipsumq. imperatorem de omnibus, quæ falso memoriæ a pluribus de illo prodita sunt, purgat. Huius uerba hæc sunt, digna quidem, quæ in æneis describerentur tabulis. Hoc " anno, inquit, ut nonnulli ferunt, magnus Constãtinus cum Crispo filio Romæ a Siluestro baptizatus est, quemadmodũ hi, qui Romæ habitant usq. in hanc diem in testimonium ostendunt locum baptismi, siue baptisterium, quod Romæ sit a Siluestro baptizatus post sublatos tyrannos. At orientales ferunt eum ab Eusebio Nicomediensi Arriano sub extremum uitæ tempus baptizatũ, ubi etiã fato functus sit; ferunt enim eum distulisse baptismum, quod speraret in Iordane flumine baptizari: sed mihi uerius uidetur eũ a Syluestro Romæ fuisse baptizatum, & constitutiones, quæ nomine eius circumferũtur ad Melchiadem fictas esse ab Arrianis, qui sibi hinc gloriam aucupari studuerunt, ut pium imperatorem maculare niterrentur, ipsum sine baptismo fuisse asserentes: quod plane absurdum est, ac falsum. Si enim non erat baptizatus in Concilio Nicæno, superest, ut neque diuinorum mysteriorum fuerit particeps, nec orationem cum diuinis patribus habuerit, quod dicere, & cogitare absurdissimum est. Cæteri uero Arriani, & pagani calumniãtur uti spurium magnum Constantinum, qui & ipsi mentiuntur. Nam genus eius ante Dio-

In historia ab orbe cõdito cuius exẽplaria grece extãt in uaticana bibliotheca.

clitianum

» clitianũ fuit: siquidem pater eius Constantinus so-
» rorius erat Claudij imperatoris, & ex prima uxore
» Helena suscepit magnum Constantinum: suscepit
» autem alios filios ex Theodora filia Maximiani fi-
» lij Herculij, quæ soror erat Maxentij, qui Romæ ty
» rannidem exercuit, interfectusque est a Constanti-
» no ad pontem Miluium, quãdo signum crucis con
» spexit in cęlo: soror item erat Faustę uxoris magni
» Constantini. Neque quisquam admiretur, si ante
» baptismum, cum adhuc essent pagani, duas soro-
» res accipiebant pater, & filius. Est autem genus
» eorum ad hunc modum. Quo testimonio omnibus in hoc me satisfactum esse puto, nisi forte adhuc de concilio Nicęno, quo tempore fuerit, alicui supersit dubitatio, cum Sozomenus tempore Iulij primi fuisse congregatũ scribat; cui si diuum Athanasium catholicæ fidei firmissimum columen opposuerimus, qui diaconus cum Alexandro Alexandrino, cuius factus est successor in archiepiscopatu, concilio interfuit, nullus dubitandi locus uidebitur nobis relictus, qui ad beatum Marcum papam scribens, dum apud eum de iniurijs Arrianorum cõqueritur, maxime de bibliotheca, quã Alexandriæ illi combusserant, in diui Siluestri mentionem incidit his uerbis. Libros nostros usque ad minimum
» incendentes Arriani, nec iota unum relinquentes
» propter ueritatis fidem etiam Nicęnam synodum,
» qua modo clerus, & populus imbuebatur, & iam
» maxime imbuti erant, in contumeliam nostram,
» & omnium christianorum incenderunt. Quapro-
» pter precamur pater beatissime, quia non dubita-
» mus apud uos plenaria esse concilij Nicæni exem-
plaria,

Tomo 4. operum D. Atha. Tomo 1. cõci.

plaria, ut nobis illa, quæ ſanctæ recordationis prę «
deceſſoris ueſtri Silueſtri fuerunt, ſub tuta mittatis «
ſtipulatione. Nam quando prædictæ ſynodo cum «
beatæ memoriæ Alexandro digno Deo pontifice «
noſtro, id eſt Alexandrinæ magnæ ciuitatis epiſco- «
po, in diaconatus interfuimus officio, ſub noſtræ «
præſentiæ teſtimonio per beatos uiros Victorē, & «
Vincentium presbyteros apoſtolicæ ſedis apocriſa «
rios, miſſa ſunt prædicto papæ Silueſtro. Ecce «
quam conſona ſint inter ſe eccleſiæ romanæ fides, & traditio, quæ tunc minime dubiæ nobis erunt, ſi pijs oculis illas inſpexerimus, ſi ad fontes ſanctorum patrum recurrerimus, & diſsipatas prurientium aurium gentilium, & hæreticorum a ueritate nos auertentium ciſternas non effoderimus, quæ nullo pacto æternæ ſalutis aquas continere ualent: ſed iam ad baptiſterium redeamus, de quo ſecundum Theophanem accepimus Romæ traditionem antiquitatis, & ſanctitatis ipſius ante ſeptingentos annos uiguiſſe. Huc cum pius chriſtianus peruenerit, recordetur primum, quod ibi ſupra Conſtantini caput ſacra fluminis unda uoracē in eccleſiam odiorum flammam extinxit Deus: deinde quod illic tot ſā̄ctiſsimi Romani Pōtifices Paſchæ, & Pentecoſtes diebus ſolenni ritu baptizare ſolebant; quod ex antiquis manu ſcriptis ritualibus eccleſiæ apparet. In hoc autem loco fecit quatuor Oratoria Hilarus papa, ut in eius uita Anaſtaſius bibliothecarius tradit, ex eis tria extare uidentur. Primum eſt Oratorium ſanctæ crucis ante primam baptiſterij portam. Secundum intra ipſum baptiſterium, a dextera ingreſſus, quod ſancto

In Hilaro.

cto

cto Ioanni Baptistæ dicatum est, in cuius ænea por
ta legitur inscriptio, qua ab Hilario fuisse conditũ
agnoscitur. Sunt huic magnæ cõcessæ peccatorum
indulgentiæ, sub cuius altari maximæ conditæ sunt
sanctorum reliquiæ: huc feminæ numquam ingre
di possunt. Tertium uero a læua est Oratorium san
cti Ioannis euangelistæ, quod item ex uerbis supra
portam liquet, ab Hilaro factum esse. Subtus il-
lius altare multæ sunt sanctorum martyrum reli-
quiæ, habetque indulgentias. Quarti Oratorij san
cto Stephano sacri nullum uestigiũ superest. Hinc
postea uisitur Oratorium sancti Venantij, illustre
sepulchrum sanctorum martyrum Venantij, Dom
nionis, Anastasij, Mauri, Asterij, Septimij, Sul-
piciani, Telij, Antiochiani, Pauliani, Caiani, qui
sub maiori altari quiescunt: quem locum ætas no-
stra illustriorem uidit ob imaginem sanctissimæ
uirginis Mariæ innumeris miraculis claram. Hoc
Oratorium conditum fuit a Ioanne quarto Ponti-
fice, ut in eius uita legitur. A dextera eiusdẽ Ora-
torij exeundo, siue redeundo per baptisterium; a læ
ua est sacellum in loco, qui porticus sancti Venãtij
dicitur; ubi a dextera, si per baptisteriũ illuc ingre-
diamur; si autẽ per oratoriũ sãcti Venãtij, a lęua. Est
erectũ marmoreũ altare ab Anastasio papa cõsecra
tũ, sanctis uirginibus Ruffinæ, & Secũdæ sacrũ, sub
quo earum corpora condita sunt. Estq. ibidem ab
altera parte aliud altare sanctorum Andreæ, & Lu
ciæ uirginis ab eodem pontifice, & utriusque in eo
reliquijs reconditis consecratum, cuius consecra-
tio facta est sexto Kalendas Octobris, die sanctorũ
Cypriani, & Iustinæ, quorum corpora in pilo mar
moreo

moreo condita sub eodem altari locauit. His omnibus locis uisitatis, pius Christianus ecclesiam ingrediatur, de cuius admirabili sanctitatis præstantia, quid dicam, quod non infra illius dignitatem sit? Nam si in ueteri lege tanti primogenitura fiebat, ut ad unum primogenitum ceterorum imperium, ac principatus spectare uideretur, & ipsius hæreditaria esse censerentur diuina charismata, ut
Gen.c.25 c satis ostendit insigne illud Iacob cum Esau fratre certamen adhuc in matris utero pro illa fortiter ambo dimicantis, quæ reuerentia non est adhibenda huic sacræ basilicæ, cui ob id præcipue sacrosanctum nomen debetur? Hæc primogenita aliarum ecclesiarum omnium fit princeps: hac prima uero Deo erecta finis imponitur idololatriæ: in ea
Ioan.c 4. c primum clausis ubiq. idolorum templis Deus in spiritu, & ueritate adoratur: hęc prę alijs in terris triumphantem illam Hierusalem repręsentare uidetur. Nam Christo saluatori beatorum in cælo splendori, ac pręmio sacra sub inuocatione utriusque Ioannis Baptistæ, & Euangelistę, quorum unus
Mal.3.a
Luc.7.d inter homines angelus appellatur, alter ob uirginitatis pręrogatiuam, immaculatam morum sanctitatem a sacris litteris uitę contemplatiuę comparatur, nihil nisi diuinum in se continere uidetur. Quamobrem olim in illa, ut in ueteri eiusdem basilicæ ante quadringentos annos manu scripto libro legi, non cantabatur in missa tertio secundum ecclesię institutum, Agnus Dei, qui tollis peccata mūdi, dona nobis pacem; quasi instar cęlestis Hierusalem pax in ea summa esset, nec umquā nisi, ut festis diebus in alijs ecclesijs fieri solet, campanarum

narum sonitu quotidie populus ad illam conuocabatur, ac si perenne gaudium, festusq. dies, cui sine solis occasu atra minime succedit nox, perpetuo ibi esse cerneretur. Hanc primam omnium, ut [a] Damasus, & uenerabilis [b] Beda scribũt, condidit Romę Constantinus in Cęlio monte in ædibus lateranensis nobilissimę familię, ut diximus, quã mira munificentia exornauit, ac ditauit: a diuo autem Siluestro quinto idus Nouembris consecrata fuit, quo die ut ex eo libro eiusdem ecclesię accepi, cuius iam testimonium protuli, imago Saluatoris Romano populo in pariete depicta monstrata fuit. In hac sola ecclesia ligneum est altare arcę simile, ut memoria pręteritorum temporum retineretur, quibus cum tyranorum odijs uexaretur ecclesia, & a sancto Petro usque ad sanctum Siluestrum pontificibus certus, ac definitus locus non esset, siue in cryptis, siue in cœmeterijs, aut in piorum ędibus super illo sacrificare consuetum fuit, in quo honoris gratia idem sanctus Siluester sanciuit, ne quisquam pręter Romanũ Pontificem missas deinceps celebraret: ad quod, postquã sanctissimũ altaris sacramẽtum uisitauerimus, summa religione atque pietate decet accedere, & bonorũ omnium auctorem Deum toto mentis affectu laudare, ab illoq. suppliciter rursus post tot miserias, quibus ecclesiam inuolutam cernimus, pristinam tranquillitatem & pacem petere. Sunt super hoc uenerando altari sacra apostolorum Petri, & Pauli capita, quę inde quasi duo fulgentia sydera, immo potius quasi duo clarissimi soles simul lucentes splendent, ac sancto quodam ad ea accedentiũ

a Lib. põti. in D. Siluestro.
b Tom. 2. de sex ætatibus mundi.

tremore quasi fulgura coruscant:in quo loco thecis argenteis auro cęlatis inclusa, ferreisque cancellis munita, e sacello, quod Sancta Sanctorum dicitur, Vrbanus papa quintus collocauit, quæ multo ante ab ecclesia sancti Petri illuc diuum Siluestrum transtulisse traditur: ostenduntur quibusdam anni diebus maxima populi frequentia, uidelicet feria quinta maioris hebdomadę, in festo Paschatis, Natalis domini, Dedicationis basilicę, & Coronationis pontificis. At quia hic multi dum uident beati Petri caput a sinistra diui Pauli collocatum, ignorantes causam, quęrere solent quomodo, aut cur id factum sit; ęquum duxi, antequam ab altari discedam, eorum desiderio paucis uerbis satisfacere, ideo aliorum opiniones missas faciens quamuis ueras, ac omnino probabiles, meam tantum in medium afferam. Quis enim umquam dubitauit Petro apostolorum principi primo in terris Christi Vicario primum honoris locum inter apostolos deberi? dequo ita Arator poeta.

Hist apost. lib.2.

" Contulit ut Petro, Paulum gerat ordo secundũ:
" Qui fundamentis manet architectus in illis.

Qui quidem honor si recte consideretur, nullo modo ei denegatur, cum a sinistra Pauli ponatur: quoniam, ut optime norunt sacrorum mysteriorum periti, in celebratione missæ dextrum altaris cornu accipitur pro Hebręorum populo, cui primo seipsum, & sacra omnia usque eo cõmunicauit Deus, ut notus in Iudæa solum diceretur; quod per librũ, quem ibi ponit sacerdos ubi usque ad euangelium pergit legere, significatur: sinistrum uero pro populo gentili intelligitur, ad quem gratia post legẽ

Psal.75

transfer-

transferri denotatur per librum, quem ad illud sacerdos lecturus euangelium portat. Quod quidem
» confirmari videtur per ea quę legimus: Videtes au-
»» tem turbas Iudęi (inquit sacra Apostolorum histo- Act. 13. g.
»» ria)repleti sunt zelo, & cõtradicebant his quę à Pau
»» lo dicebãtur blasphemantes. Tunc constanter Pau
», lus, & Barnabas dixerũt: Vobis oportebat primum
», loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, &
,» indignos vos iudicastis ęternę vitę, ecce cõuertimur
,» ad gentes, sic enim præcepit nobis dominus: Posui Isa. 49. b.
,» te in lucem gentium, vt sis in salutem vsq; ad extre
, mum terrę. Ad quorum duritiam demonstrandam Paulus, & Barnabas cum ab illis è finibus suis eiecti essent, puluerem pedum in eos etiam excusserũt: & Dominus in Euãgelio iudęis ait: Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Ex quibus quis non videt causam qua sinagogę ecclesiã prætulit Deus, cuius mysterii (vt dixi) per dexteram lęuamque altaris seruatur memoria? Et ne alicui dubitationem variæ positiones altarium afferant, dicimus hoc esse intelligendum secundum veterem positionem, vt in ecclesia S. Petri, S. Ioãnis, & alijs antiquis ecclesijs, vbi eadem altaris, & sacerdotis facies populum respicit. Quare sicut Euangelium licet veteri lege præstantius sit habendum, tamen non sine mysterio in sinistra altaris parte legitur, ita ob nobilioris mysterij significationẽ Petrus caput ecclesię, quę maxime ex gẽtilitate collecta ẽ, a sinistra, Paulus a dextera collocatur, quemadmodum hic videmus, & in antiquis picturis conspicimus. Potest etiam alia reddi ratio, quę est, quod cũ iam Christus omnem ambitionis occasionem tolle

Luc. 22. c. re ab animis nostris vellet Apostolis dixisset, qui maior est in vobis, fiat sicut iunior, & qui pręcessor, est sicut ministrator ideo Petrus quamquam maior ad sinistram ponitur. Sed vt grauiori firmê testimonio nonnunquam lęuam dignóri assignatam esse afferam huc exemplũ beati Sophronij episcopi Hierosolymitani ex encomio in sanctos Cyrum, & Ioãnem, quod a secunda Nicęna synodo tanti fit, vt cõtra imaginum sanctorum oppugnatores illud referant patres. Igitur cum uenissemus, inquit, in templum quoddam absoluti operis, forma quidem tremendum, & supra modum splendidum, altitudine vero in cælum usque ascendens, ingressi singula perlustrantes, ecce imaginem maximam, & mirificam uidimus repręsentantem, medio quidem picturam domini nostri Iesu Christi, Christi autem matrem, & dominam nostram deiparam semper uirginem Mariam a sinistris, a dextris uero Baptistam saluatoris nostri præcursorem, qui in utero saltu illum indicauerat. Quis ignorat quantum luce sol differt a stellis, tantum gratia Dei matrem a ceteris sanctis differre? & tamen illam a sinistris filij, & Ioannem a dextris cernimus. Quare hoc? nisi quia D. Maria tempus gratię repręsentare videbatur, Ioannes autẽ antiquam legem, cuius fuit terminus. Et ne vno tantum testimonio contęnti videamur, contradicendique locus nullus sit, ponam hic ordinem considendi, quem seruatum esse legimus in Calcedonensi concilio, quod in ecclesia celebratum fuit: sic enim legimus. Post hęc residentibus magnificentissimis, & gloriosissimis iudicibus, & amplissimo senatu in medio ante cancellos

Cõciliorũ Tomo 3. actione. 4. Nicęnæ synodi 2.

Concil Tomo .actione 1.

sanctissi-

„ ſanctiſſimi altaris (non enim intra cancellos tunc
„ admittebantur laici) & ex lęua quidem parte ſeden
„ tibus ſanctiſſimis, & reuerendiſſimis epiſcopis vi-
„ carijs Deo amiciſſimis ſanctiſſimi & reuerendiſſi-
„ mi Leonis antiſtitis priſcæ vrbis Romæ, & Anato-
„ lio religioſiſſimo archiepiſcopo Conſtantinopoli-
„ tanæ regiæ ciuitatis, & Maximo religioſiſſimo epi-
„ ſcopo Antiochiæ, ex dextera vero parte ſimiliter cō
„ ſidentibus Dioſcoro religioſiſſimo archiepiſcopo
„ Alexādriæ, & Iuuenali religioſiſsimo epiſcopo Hie
„ roſolymorum. Ex quo quis hic læuam pręſtantiori perſonę deſignatam non videt, cum legatus apoſtolicus in ea ſedeat? cuius auctoritatē in concilio quis nō agnoſcet, dum primus omniū loquitur, Dioſcorum archiepiſcopum Alexandrinū prohibet in concilio ſedere, & non niſi intromiſſum iubet audiri, poſt quē deinde digniores ſuū locum retinebant in ſubſellijs? Neq; vero dū de ſiniſtra in eccleſia loqui mur, & dexterę illam pręponimus, aliter id intelligendum eſſe dicimus, quam cum minores natu maioribus, & primo genitis, vt Iacob, Eſau, Iuda, Ruben, Effraim, Manaſſe, Dauid; alijs fratribus in ſacris litteris diuino priuilegio aliquando pręelectos eſſe videmus, vtq; etiam legimus vocatā non plebē Dei, plebem Dei; & non dilectam, dilectam; & non miſericordiam conſecutam, miſericordiam conſecutam: quę omnia, poſthabita ſuprema illa primogeniturę dignitate, & priſtini honoris gradu Iſraeliticę plebis, quis de Gentili populo dici non intellexerit? cui ſiniſtra in eccleſia, vt oſtendimus per myſterium altaris, debetur; Iudęo autem dextera non denegatur: quod ex diui Pauli verbis perſpi

Gen. c. 17. d
Gen. c. 49 b
Gen c. 48. d
Reg. 1. cap. 16. c.
Oſeæ 2. d.

Rom. 2. b cimus, cum in epiſtolis ſuis ad Romanos Iudęum primum nominat, deinde Gentilem. Neque quod fugiat nos, quanti in veteri, & noua lege, atque etiã myſtice in cęlo fiat dextera, illam ſiniſtra inferiorẽ facimus: ſed quia ob cauſas, quas adduximus, ſic ei uiſum eſt, qui uocat ea, quę non ſunt, tamquam ea, quę ſunt. Hæc de dextera, lęuaq. in eccleſia dicta ſint. Sub maiori altari innumerę ſanctorũ reliquiæ ſunt, vt ex tabula ibi appenſa licet uidere: & in ſubtetraneo Oratorio, quod ſub illo eſt, in quod ſcalis per feneſtram æneo cancello clauſum deſcenditur, ſeruatur ſanctum oleum chriſmatis, & baptiſmatis. Prope portam ſacrarij eccleſię eſt ſacellum ſanctorũ apoſtolorũ Philippi, & Iacobi, cui pro mortuis, & remiſsione peccatorum ſunt indulgentię. Dum hinc itur ad maiorẽ portã a dextra maioris altaris, eſt inſigne altare ſanctæ Mariæ Magdalene, ſupra quod poſitæ ſunt ſanctorũ reliquiæ, & inde populo oſtenduntur. A dextera maioris portę cum exitur, eſt uetuſtiſsimum oratorium ſancti Thomæ a Ioanne papa duodecimo conſtructũ, in quo ſuper altari ſancto Ioanni Baptiſtę ſacro multę ſunt ſanctorum reliquię, inter quas eſt arca fœderis, menſa ſupra quam cũ diſcipulis Paſcha comedit Chriſtus, uirga Aaron, & Moſis. In hoc Oratorio mulieres non ingrediuntur, niſi in die ſancti Thomę apoſtoli. Habet hęc eccleſia quattuor portas, unam a parte ſuperiori, quæ ſeptentrionem reſpicit, alias uero tres a parte inferiori orientem uerſus. Ante illas extat antiquiſsima porticus: a læua exeuntibus eſt porta ſancta iubilei. Et ita pie, ac religioſe luſtrata eccleſia, uiſitatis tam ſanctis locis, qui in illa ſunt,

uiſitatur

uiſitur ſanctiſsimum Saluatoris ſacellum, ad quod per gradus aſcenditur, qui ſunt uenientibus a maiori porta eccleſiæ a dextera parte in medio fere eccleſiæ: quo antequam perueniatur, ab eo non longe reperitur ſacellum ſatis uetuſtum ſancti Silueſtri, ubi traditur reconditas eſſe ſanctorum reliquias. Hinc ad ſancti Saluatoris ſacellum peruenitur, quod quidem ſancti Laurentij dictum fuiſſe multi ſcriptores affirmant, maxime tamen bibliothecarius in uita Stephani papæ tertij. Hoc poſtea ob innumeras ſanctorum reliquias Sancta Sanctorum nomen ſortitum eſt. Hic aliquandiu recondita fuerunt apoſtolorum capita, Chriſti præputium, & caput diuæ Agnetis uirginis, & martyris, quæ cum multis alijs inde ablata ſunt: aſſeruantur tamen ibi adhuc multæ ſanctæ, & uenerandæ reliquiæ. Nunc uero ob collocatam in eo ſanctiſsimã Chriſti ſaluatoris imaginem ſacellum Saluatoris appellatur, cuius adorandæ imaginis pluribus in locis memoriam apud ueteres fuiſſe legi. Primũ, ſi a nomine illius ſanctitatem oſtendere uelimus, ἀχειροποιητὸς, quaſi non manufacta dicitur: a miraculis, tempora, quibus eccleſia in maximum diſcrimen redacta, ad illam Dei miſericordiam impetratura confugit, præclarum nobis teſtimoniũ dãt. Pandulphus Hoſtiarius, qui poſt Damaſum papam pontificum uitas ſcripſit, hæc narrat.

„ Beatiſsimus pater congregato uniuerſo cœtu taliter eos paterno amore admonuit, inquiens. Quæſo uos filij cariſsimi pro noſtrorum delictorũ mole diuinam imploremus clementiam, & ipſe noſter erit adiutor, liberabitq. nos ſua prouidentiſ- *Pãdulph⁹ hoſtiarius in Stephano 2.*

ſima miſericordia a perſequentium manibus. Cu "
ius ſalutiferis admonitionibus cunctus obediens "
populus, congregati unanimiter omnes lacrymis "
fuſis omnipotentem dominum deprecati ſunt. In "
una uero dierum cum multa humilitate ſollicite "
proceſsit in litania cum ſacratiſsima imagine ſal- "
uatoris domini noſtri Ieſu Chriſti, quæ acheropi- "
ta nuncupatur, proprioq. humero ipſam imaginẽ "
cum reliquis ſacerdotibus geſtans, nudis pedibus "
tam ipſe quam uniuerſa plebs pergentes ad eccle- "
ſiam ſanctæ Dei genitricis, quæ ad Præſepe nuncu "
patur; poſito in omnium capitibus populorum ci- "
nere maximo fletu & ululatu miſericordioſiſsimũ "
dominum deprecati ſunt. Idem a Bibliothecario "
dicitur, geſsit enim ſanctus pontifex pontificatum circa annum ſeptingenteſimum quinquageſimum a Chriſto nato: quod de litanijs, & de imagine diximus, actum fuit eo tempore quo Aiſtulphus Lõgobardorum rex Romanorum agros, & fines bello uexabat, totamq. Italiam exagitabat. Solitum erat etiam maxima populi ueneratione, ut quotannis in feſto aſſumptionis ſanctę Mariæ uirginis hæc ſacra imago ad eccleſiam ſanctæ Mariæ maioris portaretur: quod antiquiſsimo tẽpore ſeruatũ fuiſſe ex uetere libro rituali Achillis Statij Luſitanij, accepim⁹ cuius hæc ſunt uerba. Ordo in aſſum "
ptione S. Marię. In ipſa nocte legũtur cantica cã "
ticorum, uel homilię eiuſdem diei: in ipſa ueſpe- "
ra uigiliarum pręparatur portatorium in ſancto "
Laurentio apud Lateranos, ſuperpoſita tabula ima "
gine Chriſti domini noſtri inſignita: a medio no- "
ctis concurrente populo exeunt cum litania ad ſan "

In S. Stephano.

Ex bibliotheca Achillis Statij.

ctam

,, ctam Mariam minorem, mundatis per uiam pla-
,, teis, & suspensis per domos lucernis, ibique in gra
,, dibus sanctæ Mariç deposita aliquando icona, om-
,, nis chorus uirorum, & mulierum genibus ante
,, eam flexis, pugnis etiam cędentes, una uoce per nu
,, merum dicunt centies Kirie eleison, centies Chri-
,, ste eleison, centies Kirie eleison, fusisq. lacrymis,
,, & precibus per sanctum Adrianum recta uia ua-
,, dunt ad sanctam Mariam maiorem, auditaq. mis-
,, sarum celebritate, ad palatium reuertuntur.
Ex quo libro non solum contra hæreticos, quam antiquus fuerit in ecclesia Dei sanctarum imaginum cultus, docemur; quod ex antiquis Longobardorum litteris, quibus est scriptus liber, coniijcitur, & ex eo quod dicit, in uia, qua ab ecclesia Lateranensi ad sanctam Mariam minorem, quæ nunc sancta Maria noua nominatur, fuisse domos, & plateas, quarum nec quidem longinquitate temporis extare uidemus uestigia. Sed quod plurimi a nobis fieri debet; est, quod hinc admonentur Christiani, quibus obsequijs, qua pietate hæc sanctisima imago sit honoranda, quam tanto honore prosequuti sunt maiores nostri. Quod si cum ad alias sanctorum imagines hominibus recurrentibus eorum preces exaudiens Deus mirabilia ostendit (inter quæ illud memorabile est, quod a Zonara scribitur de imagine diui Gregorij Nazianzeni, ad quem cum Constantinus Leonis Armenij imaginum oppugnatoris filius confugisset, & sibi uocem, quam, dum iussu Michaelis Balbi uirilia abscinderentur, amisit, restitui posceret, uoti compos factus quod optabat obtinuit) quanto

Tom. 3. in Michaelę Balbo A-morręo.

magis imaginem filij sui uenerantibus omnia concessurum nobis sperandum est, si uerbis fides respondeat, si uita a fide non dissentiat? Mulieribus ob sanctitatē loci in Sancta Sanctorū sacellum ubi super altari collocata est imago, nullo tēpore licitum est intrare: quem locum summa religione, atque munificentia custodit, tueturq. sodalitas sancti Saluatoris ex nobilibus Romanis: a qua non sine maximo etiam pietatis studio administratur nobilissimum pauperum infirmorum hospitium prope ecclesiam a Ioanne Columna uiro religiosissimo sanctæ romanæ ecclesiæ cardinali circiter CCCC. annos ædificatum, ac diuitijs auctum. Et quia a multis alium ordinem, quam supra dedimus, seruari uidemus, incipiunt enim a scalis quæ sanctę uocantur, & ad Sancta Sanctorum perueniunt, illinc postea ad ecclesiam tendunt, non ab re de scalis huc postremo sermonem distuli. Has secundum maiorum traditionem accepimus illas esse, quibus Christus præsidis domū tempore passionis ascendit: quare ob eius memoriam flexis genibus maxima pietate uiri, ac mulieres assidue ascendunt. Quod quam pium sit factu, quāq. laudabile, unicuique satis persuadere potest & maiorum, ut dixi, traditio; & id, quod dum illud agimus, nobis ante mentis nostræ oculos ponimus, nempe quod una, eademq. nocte Dei filius nostri causa tamquā mitissimus agnus a rapacibus canibus, & inexplebili fame enectis lupis, inter armorū strepitum arctissimis uinculis ligatus in ciuitatem ductus, a scelerato Iuda proditus, a Petro negatus, ab alijs discipulis derelictus, incredibiles iniurias

Matt. 26. e
Marc. 14. e
Luc. 22. e
Ioan. 18. c

perpes-

perpeſſus: bis has aſcendit, primo, quãdo e domo
ſacerdotum principis ad præſidem adductus fuit, Matt.27. a
ut eum ſummus ſacerdos, & uniuerſum phariſæo- Marc.15.a
rum, & ſcribarum concilium apud illum multis Luc.23.a
criminibus accuſarent: ſecundo cum a Pilato præ- Ioan.18.c
ſide ad Herodem regem miſſus eſſet, & ad illum il- Luc.23.a.b
luſus a toto militum exercitu, qui nefario regi ul-
lo impietatis genere cedebat, morionis ueſte ut de-
mens indutus rediit: poſtremo autem per illas de- Matt.27. d
ſcendit, quando morti adiudicatus, in omni ſacri Marc.15. b
corporis parte crudeliſsime uerberatus, ſpinarum Luc.23. d
corona uenerando capiti impoſita, non paſsibus, Ioan. 19. c
ſed inſana, ac furẽti uiolentia ad montẽ raptus fuit,
ſupra diuinos humeros duriſsimum patibulũ por-
tans. Hæc Chriſtianus meditari debet, his inhære-
re tota mentis agitatione: nec diu, multumq. quaſi
dubitando immorari, an illæ ſint ſcalæ, quas Chri-
ſtus aſcendit, & quomodo huc ſint translatæ. Ma-
gna fuit olim principum pietas, qui cum orbis im-
perium obtinerent; hoc, & multo maiora facere po
tuerunt. Impium enim ſemper eſſe duxi negare
id, quod pie ab omnibus, aut pleriſque receptum
eſt. Quot ſeruari uidentur in eccleſia, quæ a tradi-
tione tantum fluxerunt, de quibus negando dubi-
tare grauiſsimum, ac ſacrilegum eſt? Sed ut ad eccle
ſiam redeamus, quæ quantæ uetuſtatis ſit ex mul-
tis præter ea quæ hucuſque diximus demonſtrare
poſſem; uerum ut res maxime inſignes tantum cõ-
memorem, quæ apud antiquiores inueni, ſcribam.
Diuus Hieronymus ait Fabiolam nobilem roma- Tomo. 1.
nam in hac eccleſia pænitentiam egiſſe, eo quod ui- epiſt. 30
rum ob adulterium dimiſerat, & alteri perperam
nupſerat,

nupſerat: cuius hæc ſunt uerba. Quis hoc crederet? ut poſt mortem ſecundi uiri in ſemetipſam reuerſam, quo tempore ſolent uiduæ negligentes, iugo ſeruitutis excuſſo, agere ſe liberius, adire balneæ, uolitare per plateas, uultus circumferre; meretricis ſaccum indueret, ut errorem publice fateretur? & tota urbe ſpectante romana ante diem Paſchæ in baſilica quondam Laterani, qui Cęſariano truncatus eſt gladio, ſtaret in ordine pænitentium, epiſcopo, presbyteris, & omni populo collacrymantibus, ſparſum crinem, ora lurida, ſquilladas manus, ſordida colla ſubmitteret? Et Prudentius contra Symmachum urbis præfectum, cum dicit, Plebem Romanam in Chriſtum credidiſſe, in eiuſdem baſilicæ mentionem incidit his uerſibus.

Lib. 5.

Poſt hinc ad populũ cõuerte oculos, quota pars eſt,
Quæ Iouis infectam ſanie non deſpuit aram.
Omnis, qui celſa ſcandit cænacula, uulgus
Quiſque terit, ſilicẽ uarijs diſcurſibus atram;
Et quem panis alit, gradibus diſpenſus ab altis;
Aut uaticano tumulum ſub monte frequentat;
Quo cinis ille latet genitoris amabilis obſes,
Cætibus aut magnis lateranas currit ad ædes,
Vnde ſacrum referat regali chriſmate ſignum.

In hac ſacroſancta baſilica undecim concilia habita ſunt. Primum ſub [a] Iulio primo; ſecũdum, & tertiũ, ſunt, quartum, & quintum eorum, quæ romana appellantur, ſub Symmacho, ut ſcribit [b] Ennodius Diaconus romanus, quibus ait CC. & XXX. epiſcopos interfuiſſe. [c] Quartum ſub Gregorio magno, [d] Quintũ ſub Martino LXVIII. epiſcoporũ. Sextum ſub [e] Nicolao ſecũdo CXIII. epiſcoporũ.

a Conc. Tomo 1.
b lib. Aduerſus caluniatores.
c Conc. Tomo 2.
d Conc. Tomo 2.
Adonis chronicæ in Conſtantino Heraclij nepote.
e Conc. To mo 3.

Septimum

f Septimum sub Calisto secundo C M X V I I. episcoporum. Octauum sub g Innocentio secundo M. episcoporum. Nonum sub h Alexandro tertio CCLX X X. episcoporum. i Decimum sub Innocentio tertio, cui interfuere Patriarcha Constantinopolitanus, & Hierosolymitanus, & Archiepiscopi tũ latini, tũ gręci: L X X. episcopi. C C C C X I I. abbates, & priores plus D C C C. simul omnes prę-lati M C C XV. aut eo plures. k Vndecimum sub Iulio secundo cardinalium XVI. & episcoporum L X X X V I I. l sub Leone cardinalium X X I I. episcoporum L X X X V I. Ex quibus quis non uidet antiquitatem simul cum amplitudine, & maiestate loci? nam inter primum, & ultimum concilium plusquam M C C. anni præterierunt, quo ob huiusmodi causam, quam uerbis Nicolai primi pontificis explicabimus, patres ad concilia habenda relicta uaticana basilica se contulerunt. Colle-cta, inquit, sancta synodo in ecclesia Dei, in qua beatus Petrus apostolorum princeps corpore redolet, & uirtutibus emicat: deinde propter frigiditatem loci in ecclesia Lateranensi, quæ ab auctore appellatur Constantiniana, & quæ prima toto terrarum orbe constructa est: ibique recitatio ante illius fores Symmachus Papa combussit libros Manichęorum. Pontificalis hæc sunt uerba. Post hæc omnia B. Symmachus inuenit Manichæos in urbe Roma, quorum omnia simulachra, uel codices ante fores basilicæ Constantinianæ incendio cõcremauit, & eos ipsos exilio relegauit. In ea olim habitauerunt Canonici regulares ordinis sancti Augustini sub priore, & aliquandiu simul cum illis sub abbate Mo-

f Pandulphus Pisanus in Calisto 2.
g Platina ĩ Innocentio 2.
h Conc. Tomo 3.
i Ibidem.
k Conc. Tomo 4.
l Ibidem.

Ad collectos Constantinopolim.

In symmacho.

te Monachi Casſinenſes, qui diurnis, nocturniſquè horis diuinarũ laudũ officijs uacabant; poſt quos ſoli Canonici regulares permanſerunt. Nunc autẽ hæc eccleſia habet archipresbyterum cardinalem, & canonicos ſæculares, multosq. alios presbyteros, qui altari, ac choro deſeruiunt, in qua omnia munera epiſcopalia exercentur, ſacri conferuntur ordines, chriſmate unguntur fideles, ſanctum conficitur oleum, & multa alia fiunt, quæ dignitatem eccleſiæ oſtendunt: ſuntque ibi, qui pænitentium confeſsiones audiunt, quos Pænitentiarios uocãt; ſicut in eccleſia ſancti Petri eandem facultatem in abſoluendo habentes: anno iubilei eædem indulgentiæ a Clemente ſexto conceſſæ ſunt hanc eccleſiam uiſitantibus, quæ in baſilicis apoſtolorũ acquiri ſolent.

De eccleſia ſanctæ Crucis in Hieruſalem.

NIL tam Deo homines propinquos facit, quam crux, ſiue illam in Chriſto conſideremus, ſiue in nobis, dum aduerſa pro eius gloria patienter ferimus. Nam quis non uidet deuicta morte, ablato peccati imperio, extincta ſathanæ tyrannide, clauſum longo tempore cælum nobis apertum eſſe cum in illa Dei filius acerbiſsima morte ſanguinem fudit? Quamobrem diuus Paulus apoſtolus excelſa uoce
Gal. 6. d clamans, dicebat: Abſit gloriari, niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti. Quis noſtrum deinde nõ intelligit crucem ſibi ad ſalutem cõſequendã ma

xime

xime necessariam esse, quam vt quisque tollat iubet Christus, & ut se per eam sequamur? Tanta est inter cælum, & crucem proprinquitas, ut beati dicantur hi, qui persecutiones patiuntur propter iustitiam, ipsorumque etiam esse regnum cælorum. Matth. 5.a
Non igitur absque accurata consideratione pertrãseat, nullas ex septem ecclesijs magis inter se propinquas esse quam Lateranensem, quę triumphãti ecclesiæ, ac cælesti Hierusalem a nobis comparata est, & ecclesiã sanctæ crucis nostræ salutis mysterijs dedicatam: in qua quid aliud docemur quam quo modo uera beatitudo nobis paretur, & per mortem æterna uita tribuatur? Quibus pie, ac sancte consideratis, a Lateranensi ad sanctæ crucis ecclesiam accedamus: quam in palatio Sessoriano Constantinus magnus condidit eo tempore, quo Lateranensem, Vaticanam, & alias ecclesias Romæ ædificauit, vt sanctus Damasus Papa his uerbis scribit. „ Eodem tempore, inquit, fecit Constan„tinus Augustus basilicã in Palatio Sessoriano, ubi „de ligno sanctæ crucis posuit, & in auro, & gem„mis conclusit, ubi & nomen ecclesiæ dedicauit, „quo nominatur vsque in hodiernum diem Hieru„salem. Et venerabilis Beda. Constantinus fecit Ro„mæ basilicam in palatio Sesoriano, uel potius Ses„soriano, quæ cognominatur Hierusalem, ubi de „ligno crucis domini posuit. Quæ crux quo modo fuerit inuenta, cum parum inter se dissentiãt gręci, & latini scriptores (nam ex latinis diuus [a] Ambrosius, [b] Paulinus, [c] Ruffinus, [d] uenerabilis Beda, [e] Paulus diaconus; ex græcis, [f] Eusebius, [g] Socrates Scholasticus, [h] Theodoritus, [i] Sozomeus, & [k] Zo-

nara

In D. Siluestro. Conc. Tomo 1.
a Tomo 3. in funere Theodosij.
b Ad Seuerum Sulpitiũ epi. 11.
c Hist. eccl. lib. 10. c 8.
d Tomo 3. ĩ martyrologio.
e Histo. miscellæ lib. 11.
f Eccl. hist. lib. 10. c 8.
g Hist. eccl. lib. 1. c. 17.
h hist. eccl. lib. 1. c. 18.
i Et hist. eccle. lib. 2. cap. 1.
k Tomo 3 in Constãtino.

nara historiam narrant) unius diui Paulini uerbis rem gestam piorum animis inseruiens exponam. Miserat uir Dei Seuero Sulpitio particulam sanctissimæ crucis, & per literas illum docet quo modo, & quando tam ingens thesaurus inuentus fuerit, ita inquiens. Adrianus imperator existimans se fidem christianam loci iniuria perempturam, in loco passionis simulachrum Iouis consecrauit, & Bethleem Adonis fana profanata est: ut quasi radix, & fundamentum ecclesiæ tolleretur, si in ijs locis idola colerentur, in quibus Christns natus est ut pateretur, passus est vt resurgeret, surrexit ut regnaret, iudicatus ut iudicaret. Me miserum, etiam ista pro nobis dominus omnipotens perpeti non recusauit, ut ubi pro salute generis humani crucifixus pependerat, ibi hominum sacrilegio sperneretur: & super crucem, ad quam orbe concusso, & sole refugo, & dissilientibus mortuorum excitatione monumentis, rerum natura nutauerat; stabat simulachrum dęmonis, & ara simulachri pecudum busta fumabat: & Dei nomen deferebatur statutis mortuorum, cum ipse uiuorum Deus, qui & resurrectio mortuorum est, non solum mortui, sed & crucifixi hominis blasphemaretur opprobrio. In Bethleem quoque, ubi agnouerat bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui; ibi principes hominum inficiati saluatorem Deum, infames hominum amores, mortesque coluerunt. Prodita nouo sydere regis ęterni vbi cunabula supplices cum suis opibus adorauerunt Chaldęi; ibi barbaras libidines sacrauerunt Romani: ubi natum saluatorem cum exercitu angelorum concinentes cælesti

Ad Seuerũ Sulpitium epi. 11.

gaudio

„ gaudio salutauerant illustrata nocte pastores; ibi
„ Veneris amasium mistæ semiuiris planxere mere-
„ trices. Prho dolor, quæ pietas hominum hanc im-
„ pietatem compensare poterit? ubi sacra nati sal-
„ uatoris infantia uagierat; illic Veneris lamenta
„ fingentium lasciuis luctibus infamis ritus ulula-
„ bat: & ubi virgo pepererat; adulteri colebantur.
„ Mansit hoc sęculi prioris nefas in tempora nostri
„ proxima Constãtini, qui princeps esse principibus
„ christianis non magis sua, quam matris Helenæ
„ fide meruit; quæ diuino, vt exitus docuit, inspira-
„ ta consilio, cum Hierosolymã agnosceret, nomine
„ conregnabat, vt sibi facultatem daret cuncta illic
„ loca dominicis impressa vestigijs, & diuinorum
„ erga nos operum signata monimentis purgare, de-
„ structis templis, & idolis ab omni profanę impie-
„ tatis contagio, & religioni suæ redderet, vt eccle-
„ sia tandem in terra originis suę celebraretur. Ita-
„ que prompto filij imperatoris assensu mater Augu
„ sta patefactis ad opera sancta thesauris, tota abusa
„ fisco est; quantoq. sumptu, atque cultu regina po-
„ terat, & religio suadebat, ędificatis basilicis con-
„ texit omnes, & excoluit locos, in quibus saluta-
„ ria nobis mysteria piatatis suę incarnationis, & paſ
„ sionis, & resurrectionis, atque ascensionis sacra-
„ mentis Dominus redemptor impleuerat. Et pau-
„ lo post. Sed in historia crucis accipite magnum, &
„ uere diuinum miraculum. Regina illa venerabi-
„ lis, vt venit Hierosolymam, diligenter, & pie lo-
„ cis illis, & circa omnibus diuinorum curiosa in-
„ signium, & oculis haurire gestiens fidem, quam
„ pijs auribus litterisque perceperat, crucem domini
studio-

ſtudioſiſsime inquirere adorſa eſt : ſed quæ uia, uel ratio inueniendi ſubeſſet, cum index idoneus nemo inueniri poſſet, ubi memoriam, & curam religioſe conſcientiæ, uel obſeruantiæ, & antiquitas æui, & ſuperſtitionis impiæ diuturnitas aboleuiſſet. Verum ipſo omnium, & terris, & animis opertorum conſcio, & teſte Deo, fidelis mulier ſanctum ſpiritum per affectum pium meruit : quo aſpirante cum rem ab humana conſcientia diuinitus remotam fruſtra diligens requiſijſſet; de loco tantum paſsionis certior fieri ſtuduit. Itaque non ſolum de Chriſtianis doctrina, & ſanctitate plenos uiros, ſed & de Iudæis peritiſsimos, ut propriç, qua miſeri & gloriantur impietatis, indices exquiſiuit, & accitos in Hieroſolymam congregauit. Tum omnium una de loco teſtificatione confirmata iuſsit illico; urgente ſine dubio conceptç reuelationis inſtinctu, in ipſum locum operam foſsionis accingi : parataq. mox ciuium pariter, & militari manu breui laborem iſtius molitionis hauſit : & contra ſpem omnium, ſed ſecũdum ipſius tantum reginæ fidem alta egeſtione reſeratis terræ ſinibus abditæ crucis arcana patuerunt. Sed cum tres pariter cruces, ut quondam fixæ domino, & latronibus ſteterant, repertç fuiſſent, gratulatio repertarum cœpit anxia dubitatione confundi, iuſto piorum metu, ne forſitan aut pro cruce domini patibulum latronis eligerent, aut ſalutare lignum pro ſtipite latronis abijciendo uiolarent. Reſpexit pias fideliter çſtuantium curas dominus, & ipſi potiſsimum, quæ tam pie ſollicitudinis princeps erat, huius conſilij lumen infundit, ut aliquem

recens

,, recens mortuum inquiri, & inferri iuberet. Nec
,, mora, uerbum factum, cadauer illatum eſt, depo-
,, nitur, iacenti una de crucibus admouetur: ſed eo-
,, rum ligna mors ſpreuit. Poſtremo dominicam cru
,, cem prodit reſurrectio, & ad ſalutaris ligni tactũ
,, morte profuga funus excuſſum, & corpus erectum
,, eſt; tremefactiſque uiuentibus ſtetit mortuus, &
,, funebribus, ut Lazarus quondam, uinculis expedi-
,, tus, ilico inter ſpectatores ſuos rediuiuus inceſsit.
,, Ergo crux Domini tot operta ætatibus, & Iudæis
,, in tempore paſsionis abſcondita, neque gentibus
,, in ædificatione ſani terram ſine dubio ad ipſam fa
,, bricam egerentibus reuelata; nonne diuina ma-
,, nu latuit, ut nunc inueniretur cum religioſe quære-
,, retur? Ita, ut crucem Chriſti decuit, experimẽto re-
,, ſurrectionis inuenta, & probata crux Chriſti eſt,
,, dignoq. mox ambitu conſecratur condita in paſ-
,, ſionis loco baſilica, quæ auratis coruſca laqueari-
,, bus, & aureis diues altaribus arcano poſitam ſacra
,, rio crucem ſeruat, quã epiſcopus urbis eius quot-
,, annis, cum paſcha domini agitur, adorãdam popu
,, lo princeps ipſe uenerantium promit. Neque præ-
,, ter hanc diem, qua crucis ipſius myſterium cele-
,, bratur, ipſa quæ ſacramentorum cauſa eſt, quaſi
,, quoddam ſacræ ſolennitatis inſigne profertur, niſi
,, interdum religioſiſsimi poſtulent, qui ea tantum
,, cauſa, illo peregrinati aduenerint, ut ſibi eius reue
,, latio quaſi in pretium longinquæ peregrinationis
,, deferatur, quod ſolum epiſcopi beneficio obtineri
,, ferunt; cuius & tantum munere de eadem cruce
,, hęc minuta ſacri ligni ad magnam fidei, & benedi-
,, ctionis gratiam haberi datur. Quæ quidem crux

in materia insensata uim uiuam tenens, ita ex illo "
tempore innumeris pene quotidie hominum uotis "
lignum suum commodat, ut detrimenta non sen- "
tiat, & quasi intacta permaneat, quotidie diuiduũ "
sumentibus, & semper totam uenerantibus, sed "
istam imputribilem uirtutẽ, & indetribilem soli- "
ditatẽ de illius profecto carnis sanguine bibit, quę "
passa mortem non uidit corruptionẽ. Audistis quæ "
sanctissimus episcopus de cruce referat: hoc de illa nobis clarissimum testimonium reliquit. Videbor fortasse alicui longius progressus esse in aliorũ uerbis referendis, sed quis finis seruari potest in eius uerbis, qui factis nullum charitatis modum adhibere nouit? quando ex opulentissimo diuite uoluntate pauperrimus factus, consumptis rebus omnibus in officio pietatis se ipsum uendidit, ut captum a Vãdalis matri uiduæ filiũ restitueret. Congruens igitur, & conueniens fuit, ut tam bono charitatis magistro a Christo in cruce pro nobis pendente talia edocto uteremur, a quo discant Christiani, quo honore sit colenda Christi crux, cui ratione contactus (ut scholasticorum theologorum uerbis utar) latriæ cultus debetur, qui solius Dei est. Agnoscãt hæretici errorem suum, fateantur ignorantiam, eorum malitiæ grauissimam pœnam; antiquissimam esse in Christi ecclesia crucis uenerationem ab antiquissimo scriptore non dedignentur accipere, eiusque sententiæ acquiescere. O Roma omnium urbium fortunatissima, ad quam postquam sancta Hierosolymorum urbs a barbaris expugnata est, & non sine maximo christiani nominis dedecore omni turpitudine sanctissimum templum fœdatũ,

In uita diui Paulini apud Lipomanum.

Crux Christi cultu latriae (qui solius Dei est) colenda e.

ubi

ubi omnium sanctarum reliquiarum præstantissima Christi crux seruabatur, sancta, & ueneranda omnia translata sunt; apud quam pars trophei diuini amoris in humanum genus remansit, quod uidere magnum quondam præmium longissimæ peregrinationis, ut audistis, erat iis, qui procul ex remotis orbis terrarum regionibus Hierosolymã ad sacra uisenda loca petiissent. Ad cuius excellentiam demonstrandam quid hoc maius addi potest, quàm quod eius signum tãti factum esse a sanctissimis uiris legimus, ut [a] beata Paula, [b] & diuus Ioãnes Chrysostomus morientes se illo signarunt? [c] diuus Antonius, [d] & Hilarion contra dæmonum insidias tamquam ad bellum non alio gladio utentes se accingebant? [e] & diuus Hieronymus Demetriadi uirgini scribens crucis signaculo crebro se munire monet, ne exterminator Aegypti in illa locum reperiat? Sed quid dico sanctis uiris hoc signum adiumento fuisse, cum & impios per hoc a periculis, a morte, a dęmonibus ipsis liberatos esse sciamus? Turcę etenim in frontibus cruce signati pestilentiã effugerunt, ut auctor est Nicephorus? Iulianus Apostata christiani nominis acerbissimus hostis, ut diuus Gregorius Nazianzenus refert; cum aliquando descendisset in quoddam aditum, plerisq. inaccessum, & horrendum cum homine magicarũ artium perito, ut cum dæmonibus de rebus futuris colloquium iniret, statim in illa caligine terrores eum adoriri cœperunt ob formidolosiores sonos, insuetos, tetrosq. odores, atque ignea spectra; quibus improuiso perculsus ad crucem uetus remedium confugit, eoque se aduersus terrorem signat

a D.Hiero. Tomo 1, epist.27.
b In uita apud Lipomanum.
c D.Hiero. Tomo 1. ĩ Paulo primo eremita.
d Idem Tomo 1. ĩ Hilarione eremita.
e Tomo.1. epi.8.

Eccle. hist. lib.18.cap. 21.

In Iulianũ apostatam ĩuectiua 1.
A Freculpho Lexouiensi episcopo idẽ narratur, To. 2. lib. 4. cap. 9 & a Niceph.

(fuerat enim miser a puero christianis moribus imbutus) & ab eo, quem insectabatur, per crucem auxilium sibi exoptat. Mirabile quidem dictu, cedunt statim uiso signo laruæ, pelluntur dæmones, liber fit impius omni timore. Quamobrem si tantam uim signo inesse uidemus, qualem ipsi cruci Deum dedisse credendum est? Veneretur igitur christianus crucem sanctam religionis nostræ gloriam, & splendorem. Quod cum in alio loco cõuenientius fieri non posit, quam in ecclesia ei sacra, ubi & crucis lignum, ut supra ostendimus, ipsiusque inscriptio, & unus ex clauis, quo Christus transfixus fuit, pari honore uenerandus non sine maximo Dei beneficio reseruatur, quam quo pietatis affectu sit nobis adeundum, ipsa imperatorũ uxor, mater, & auia nos edoceat, cuius ex diui Paulini uerbis piam sedulitatem cognouimus, & quasi oculis octogenariam mulierem, cui uelut Aquila renouata esset iuuentus, conspeximus ex Occidente in Orientem properantem. Sunt in hac ecclesia duo præcipua altaria. Primum est altare maius, ubi locata est sanctisima eucharistia, sub quo etiam iacent corpora sanctorum Cæsarij, & Anastasii martyrum, sacrum crucis lignũ, & aliæ uenerandæ reliquiæ seorsum collocatæ sunt, & ex eminenti loco a dextera altaris populo certis anni diebus ostenduntur. Subtus uero maius altare est sanctisimum sacellum Hierusalem dictum, a quo ecclesia nomen habet, multis reliquiis refertum, cui concessæ sunt indulgentiæ, & mulieribus in illud ingredi non permittitur, nisi 20. Martij, quę est dedicationis loci festa dies. Super eius altare nemo

sine Papæ licentia missam celebrare potest. In hac ecclesia tempore Symmachi Papę habita fuit tertia Romana synodus. In ea habitant monachi Cistercienses congregationis Lombardiæ, & est titulus presbyteri Cardinalis, illamque uisitantibus pluri mæ, ac continuæ indulgentiæ condonantur. ro lib. 10. cap. 3. eccl. hist.

De ecclesia sancti Laurentij extra Vrbis mœnia, in agro Verano.

QVANTI antiquitas sanctos martyres fecerit, quamque amplis monumentis consecrauerit illorum memoriam; etsi ex multis nobis probatum, planumque sit, tamen hinc maxime perspicitur, quod cũ christianissimus imperator Constantinus splendidissimas ædes sanctissimi Saluatoris diui Petri, & Pauli, ac sanctæ crucis in Hierusalem edificasset, quintam, de qua nunc loquimur, sancti Laurentij martyris ecclesię Archidiaconi adiũxit, ut[a] Damasus, & uenerabilis [b] Beda scribunt, Damasi uerba sunt hæc. Eodem tempore Constantinus Augustus fecit basilicã beato Laurẽtio martyri uia tiburtina in agro Verano super arenarium Cryptæ: & usque ad corpus sancti Laurentij martyris fecit gradus ascensionis, & descensionis. Venerabilis Bedæ eadẽ sunt uerba. Aequũ enim fuit, ut in ea urbe ubi inuictus martyr adolescens adhuc contra Christi hostẽ fortiter dimicãs martyrio coronatus fuit, secundũ [c] Eusebium, [d] & uenerabilem Bedam ibidem sacro hoc templo in ipsa ecclesiæ adolescentia illustraretur,

a In Siluestro Conc. Tom. 7.
b Tomo 2. de sex ætatibus mundi in Constantino.
c Tomo 2. in chroni.
d Tomo 3. in martyrologio.

tur, cuius gloriosum certamen quomodo in ferrea craticula super ardentes prunas positus usque dum extremum emiserit spiritum in Dei laudibus perse uerans a ueræ fidei confessione numquã dimoueri potuerit[a] diuus Ambrosius[b] Augustinus,[c] Leo Papa[d] Maximus Taurinẽsis, & alij celeberrimi doctores certatim immortalibus laudibus celebrãt, atq. extollunt: cuius sanctum corpus ab Hippolyto quem paulo ante sanctus martyr baptizauerat, sepultum fuit, ubi constructa est ecclesia: quæ, ne uno tantum cælestis gratię lumine clara esset, sed duobus clarissimis luminibus omnium oculi in illam conuerterentur, diui Laurentij corpore primum, deinde beati protomartyris Stephani illustrior facta est: & cuius sanguine sicut Hierosolyma in oriente celebris fuit, ita sepulchro in occidente nobilitaretur Roma, quo quis sanctas transtulerit reliquias dubitatum est. Gennadius id Orosio tribuit. Hic est Orosius (inquit) qui ab Augustino pro ducẽda animæ ratione ad Hieronymum missus, reliquias beati Stephani primi martyris tunc nuper inuentas primus intulit occidenti, idemque confirmatur a uenerabile Beda. Sed quid dicemus, quod paulo infra idẽ Doctor contrarium huic refert, inquiens in eodem libro de sex ætatibus mundi: Eudoxia uxor Theodosij principis ab Hierosolymis remeauit, beatissimi Stephani primi martyris reliquias, quæ in basilica sancti Laurentij positæ uenerantur, secum deferens. Dicemus ne non tantum a Gennadio dissentire, sed sibi ipsi, quod absurdius esset, non constare tantum uirum? Absit a nobis huiusmodi iudicium de illo ferre, qui ante octingentos annos floruit, &

doctrina,

a Tomo 3. sermo 71. b Tom. 10. de sanctis, sermone 1. 2. 3. 4. c Sermone in natiuitate eiusdem. d De sãctis Homi. 1. 2. & 3.

Vene. Beda Tom. 3. in martyrologio.

De uiris illustribus.

To. 2. lib. de sex ætatibus mundi in Honorio.

Ibidem in Theodosio iuniore.

doctrina, ac iudicio excelluit, conciliarem tamen illum, & ſibi ipſi, & Gennadio hoc pacto: nec aliter res ſe habere mihi uidetur, quam ut Oroſius primus reliquias beati Stephani partem ſcilicet aliquã ſacri corporis in occidentem attulerit; reliquum uero maioremque partem, & fere totum, ut nunc Romæ ſeruatur, ac colitur, Eudoxiam ex oriente tranſtuliſſe aſſeueremus, maxime cum huic ueritati
» Theodorus lector aperte aſſentiat, inquiens. Sub Collectaneorũ lib. 2.
» Theodoſij iunioris imperio reliquiæ ſancti Stepha
» ni, Laurentij, & Agnetis in martyrio ſancti Lauren
» tij depoſitæ ſunt, & celebratur illic ipſorum me-
» moria uſque in hunc diem. Quomodo autem Hieroſolymis protomartyris corpus inuẽtum fuerit, & quam antiqua eius inuentionis ac ſolemnis memoria in eccleſia fuerit, ex his uenerabilis Bedæ uerbis Tom. 3 in martyrologio.
» colligitur. Hieroſolymis inuentio corporis ſancti
» Stephani protomartyris, & ſanctorum Gamalielis,
» Nicodemi, Abimon, ſicut reuelatum eſt a Do-
» mino beato Luciano presbytero ſeptimo Honorij
» Principis anno. Quot miraculis per illius reliquias Deus ſe magnũ oſtenderit, legatur inter alios diuus Auguſtinus de ciuitate Dei. Quam glorioſa martyrij palma lapidibus obrutus, præclaraque innumerabilium meritorum corona in cælum aſcenderit, Tomo 5. lib. 22. c. 8.
quod adhuc uiuens apertum uidit, & Ieſum ſtantem a dextris uirtutis Dei, quod nam grauius teſtimonium ſacris, canoniciſque ſcripturis afferri poteſt? ad tam igitur glorioſum fortiſsimorũ Chriſti militum ſepulchrum effuſis prius pijs precibus ante maius altare, ubi ſacra euchariſtia poſita eſt, quãto timore, quave reuerentia pio, ac catholico chri

stiano sit accedendũ, audiamus quæso quid diuus Gregorius Papa referat de hoc sanctißimo loco. Præter hæc autem, inquit, sanctæ memoriæ decessor meus (Pelagium secundum intelligit) itidem ad corpus sancti Laurentij martyris quædã meliorare desiderans, dum nescitur ubi uenerabile corpus ipsius esset collocatum, & effoditur, exquirendo subito sepulchrum ipsius ignoranter apertum est, & ij qui præsentes erant, atque laborabant monachi, & mansionarij, qui corpus eiusdem martyris uiderunt, quod quidem minime tangere præsumpserũt, omnes intra decem dies defuncti sunt, ita ut nullus uitæ superesse potuisset, qui sanctum & iustum corpus illius uiderat. Locus autem sepulchri est infra maius altare, ubi in alio sepulchro sepultus est sanctus Iustinus martyr. Hinc dum egredimur a dextera extat cœmeteriũ Cyriacæ sanctißimæ mulieris, ad quod per gradus descenditur, ubi cõdita fuere corpora sanctorum martyrum Seueri, & Iustini presbyterorum, Claudij subdiaconi Romani Ostiarij, Crescentij lectoris sub Xisto Papa secũdo. Item corpora sanctorum romanorum põtificum confessorum, Zosimi, Xisti tertij, & Hilarij: præter hos etiam corpora sanctorũ martyrum Hippolyti, Concordiæ nutricis eius cum alijs XIX. familiæ suæ, Irenei, Habundij, Cyrillæ, Tryphoniæ, & aliorum multorũ, quorum nomina non habentur, cum pene infinitus sit numerus. De hoc cum sanctitate, tum uetustate insigni cœmeterio in passione sancti Hippolyti episcopi Portuensis & martyris, Prudentius Poeta christianus ita scribit.

Tomo 2. lib 3. registri epi 30.

Innumeros

Innumeros cineres ſanctorum Romula in urbe
  Vidimus, o Chriſti Valeriane ſacer. Peri ſtepha non hym-no 11.
Inciſos tumulis titulos, ſi ſingula quæris
  Nomina, difficile eſt, ut replicare queam.
Tantos iuſtorum populos furor impius hauſit,
  Quum coleret patrios Troia Roma Deos
Plurima literulis ſignata ſepulchra loquuntur
  Martyris aut nomen, aut epigramma aliquod.
Sunt & muta tamen tacitas claudentia tumbas
  Marmora, quæ ſolum ſignificant numerum.
Quanta uirum iaceant congeſtis corpora aceruis
  Noſſe liquet, quorum nomina nulla legas.
Sexaginta illic defoſſas mole ſub una
  Reliquias memini me didiciſſe hominum;
Quorum ſolus habet cõperta uocabula Chriſtus,
  Vtpote quos propriæ iunxit amicitiæ.
Hæc dum luſtro oculis, & ſicubi forte latentes
  Rerum apices ueterum per monumẽta ſequor:
Inuenio Hippolytũ, qui quondã ſchiſma Nouati
  Presbyter attigerat, noſtra ſequenda negans:
Vſque ad martyrij prouectum inſigne tuliſſe
  Lucida ſanguinei præmia ſupplicij.

Quod de cœmeterio Cyriacæ intellegerit Prudentius contra nonnullos, qui uolunt eum his carminibus de cœmeterio Calliſti locutum eſſe, hæc me ad id affirmandum mouerunt. Primum, quod inter martyres, qui in cœmeterio Calliſti ſepulti ſunt, nemo eſt (ut ſcire potui) qui uocetur Hippolytus; in cœmeterio autem Cyriacæ & Hippolytum, & nutricem, & totam eius familiam ſepultam eſſe cognouimus. Sed ſi quis dixerit, Prudentium de Hippolyto epiſcopo Portuenſi loqui, cuius narrat

martyrium,

martyrium, non de illo, qui cum tota familia baptizatus fuit a beato Laurentio; & ideo hoc minime efficere: & an de uno magis, quam de altero poſsit intelligi: reſpondeo, me diu, multumque laboraſſe in cognitione rei perquirendæ, & adhibito etiam conſilio doctorũ uirorum neceſſe eſſe cognoui, fateri totam antiquitatem in ſummo errore circa hiſtoriã ſancti Hippolyti epiſcopi Portuenſis uerſatam eſſe, quæ erant unius alteri attribuendo. Inter quos fuit Prudentius; nam indomitis equis, ut ſuis inſerit carminibus, raptatum per loca carduis, & tribulis cõſita lacerato corpore Hippolytum a beato Laurentio baptizatum ſpiritum emiſiſſe, omnes ſanctorum hiſtoriæ clamant; de

Tomo 3. ĩ martyrologio.

quo inter alios uenerabilis Beda. Romæ ſancti Hippolyti, qui tempore Decij, ligatis pedibus ad colla indomitorum equorum, & ſic per carduos, & tribulos tractus emiſit ſpiritum. Verum de Hippolyto Portuenſi uaria ſunt, quæ ſcriptores referũt, [a] Euſebius, & [b] diuus Hieronymus, cuius urbis fuerit epiſcopus ignorant: [c] Nicephorus, [d] & Zonara illum epiſcopum romani Portus faciunt: uenerabilis [e] Beda ſcribit Antiochiæ martyrium ſubiiſſe: in ueteri manuſcripto libro Achillis Statij, legi Alexandriæ docuiſſe, Chriſtumq. prædicaſſe; deinde deſiderio ductum ſanctorum ſepulchra uiſendi Romam ueniſſe, & apud Portum Chriſti fidem prædicantem pro Chriſto in foueã aqua plenam proiectum obiiſſe, & prope illam ſepultũ eſſe. Ac ut nota fiat hiſtoria a paucis adhuc cognita, cum non impreſſus ſit liber a quo, ut dixi, illam accepi, uerba ipſa ſubiiciam. Beatus Hippolytus, qui

a Hiſt. eccl. lib. 6. c. 15.
b To. 1. de ſcriptoribus eccleſiaſticis.
c Eccl. hiſt. lib 4. c. 31.
d Tomo 2. in Alexandro Mammeæ filio.
e Tomo 3. in martyrologio.

&

,, & Nonus dicitur cuius prædicatione Alexandria
,, conuersa fuerat, limina apostolorum uisitare cu-
,, piens, Romam adiit: sanctorum sepulchra ubi-
,, cũque in locis uel cœmeteriis inuenire potuit, cu-
,, riosissime requirebat: ibique dignas Deo laudes
,, referens, diu noctuq. orationibus persistebat: post-
,, modum uero ad Portum tiberinæ urbis properãs,
,, Spiritus sancti gratia reuelante, uerbum uitæ, qui-
,, bus poterat cum miraculorũ indiciis prædicabat.
,, Denique postquã multa diuinorum librorum cõ-
,, menta edidit, & beatam uirginem Auream pro
,, Christo passam sepeliuit: cum Vlpium Romulum
,, urbis Romæ uicarium reprehenderet, quod chri-
,, stianos crudeliter damnaret, ipsius uicarij præce-
,, pto ligatis manibus, & pedibus in foueã aqua ple-
,, nam præcipitatur: sicque cum martyrij triumpho
,, ad Christum perrexit. Tunc audita est quasi uox
,, infantium dicentium, Deo gratias: qua uoce audi
,, ta Vlpius Romulus dicebat: modo patefiunt artes
,, magicæ: nonne auditis consolationes dæmonum?
,, Preciosissima autem sancti martyris anima cum
,, huiusmodi laudis uoce cælum penetrauit. Vnde
,, non dubium est angelica illic solatia consortij ad-
,, fuisse: christiani uero noctu leuauerũt corpus eius
,, de puteo occulte, & cum hymnis, & laudibus, om-
,, nique ueneratione sepelierunt in eodem loco non
,, longe ab ipsa fouea, scilicet quasi pedes plus mi-
,, nus quadraginta, in insula, quæ ab uno latere habet
,, mare, a duobus diuisione aluei Tiberis cingitur,
,, uigesima secunda die mensis Augusti: ubi quotidie
,, præstantur Christi beneficia, & fructus operũ san-
,, cti martyris exuberant usque in præsentem diem.

Omnes

Omnes quidem de ſanctitate uiri, & de doctrina conueniunt; de tẽpore, quo uixit ſub Alexandro Mammeę filio, quodque Nouato aliquando conſenſerit, nulla diſcrepantia eſt: de loco, ubi epiſcopus præſuerit, & martyrij palmam conſecutus ſit, maximam controuerſiam eſſe uideo ob multas cauſas, præter hanc ſcriptorum uarietatem, quas nunc commemorare, neque loco, neque tempori conuenit. Huius ſtatua ſuperioribus annis non lõge ab eccleſia ſancti Laurentij, & cœmeterio Cyriacæ inuenta fuit; quod non parum antiquorum errorem confirmare uidetur; qui, ut credere licet, cum audiſſent eo in loco ſepultum Hippolyti corpus, exiſtimantes illud eſſe Portuenſis epiſcopi, eius ibi ſtatuam poſuerunt. Quid mirum igitur ſi Prudentius quamuis doctiſsimus ex Hiſpania Romã ueniens (erat enim Hiſpanus) ignorauit, quod qui Romæ nati, & nutriti erant, omnino neſcire uidebantur? cuius tam ſancti cœmeterij accuratiorem deſcriptionem idem refert his uerſibus, paulo poſt illos, quos ſupra poſui.

Ibidem ut ſupra.

Metando eligitur tumulo locus, oſtia linquunt,
Roma placet, ſanctos quæ teneat cineres.
Haud procul extremo culta ad pomaria uallo
Merſa latebroſis Crypta patet foueis.
Huius in occultum gradibus uia prona reflexis
Ire per anfractus luce latente docet.
Primas namque fores ſummotenus intrat hiatu,
Illuſtratque dies limina ueſtibuli.
Inde ubi progreſsi facili nigreſcere uiſa eſt
Nox obſcura loci per ſpecus ambiguum;

Occurrunt

Occurrunt celſis immenſa foramina tectis,
Quę iaciunt claros antra ſuper radios.
Quamlibet ancipites texant hinc inde receſſus
Arcta ſub umbroſis atria porticibus.
At tamen exciſi ſubter caua uiſcera montis
Crebra terebrato fornicæ lux penetrat.
Sic datur abſentis per ſubterranea ſolis
Cernere fulgorem, luminibusq. frui.
Talibus Hippolyti corpus mandatur opertis
Propter ubi appoſita eſt ara dicata Deo.

De eccleſiæ autem antiqua pulchritudine in eodem loco. Ibidem.

Stat, ſed iuxta aliud, quod tanta frequētia templū
Tunc adeat cultu nobile regifico.
Parietibus celſum ſublimibus, atque ſuperba
Maieſtate potens, muneribusq. opulens.
Ordo columnarum geminus laqueria tecti
Suſtinet auratis ſuppoſitus trabibus.
Adduntur graciles tecto breuiore receſſus,
Qui laterum ſeriem iugiter extenuent.
At medius aperit tractus uia latior alti
Culminis, exurgens editiore apice.
Fronte ſub aduerſa gradibus ſublime tribunal
Tollitur, antiſtites prædicat unde Deum.

Ex quibus ſatis aperte colligitur, non de ſancti Sebaſtiani eccleſia, in qua neque columnas, neque aliquid marmoreum fuiſſe legimus: ſed de baſilica ſancti Laurentij locutum fuiſſe. Quæ licet conlapſa inſtaurata fuerit, tamen priſtinam formam in ea ſeruatam eſſe uidemus ex porticu, ex pulpitu, ex choro, ex antiquiſsimis columnis, & ex marmoreis ornamentis, quibus undique nitet.

Et quoniam de cœmeterio diuæ Cyriacæ multa diximus, quæ nam illa fuerit, ut legi apud uenerabilem Bedam in sermone die sancti Laurentij habito nõ præteribo. Fuit. n. hæc sanctissima mulier uidua xxxij. annis, in cuius domo beatus Laurentius thesauros ecclesiæ pauperibus distribuit, quam impositis super caput eius manibus, cum diu infirma fuisset, mirabiliter idẽ sanctus sanauit. Et inter alia quæ pie, & religiose ab illa facta fuerunt, hoc sanctissimum cœmeterium sacro martyrum cruore adorandum extat adhuc, in quo super altare ibi erectum missas celebrantibus sunt pro mortuis cõcessæ indulgentiæ: itidemque quotidie ecclesiam adeuntibus. In illa est retro maius altare marmorum pontificis solium, sicut in aliis ecclesiis patriarchalibus; tres habet portas, & porticum. In illa ab Honorio tertio data sunt imperij insignia Petro imperatori Constantinopolitano, qui cum Iole uxore Romam uenerat. Fuit iuxta illam antiquum Cluniacensium monasterium, ex quo prodierunt sancti Ioannes Ficocia Romanus Abbas, Gregorius septimus Soanensis, & Paschalis secundus Romani Pontifices. Nunc autem habitatur a Canonicis regularibus, qui Scopetini dicuntur. Ecclesia Cardinali alicui commendari solet.

Tomo. 7.

In Honorio apud Platinam.

De

De eccleſia ſanctæ Mariæ Maioris.

VID aliud, peracto iam curſu huius noſtræ ſacræ peregrinationis, nobis optandum erat, niſi ut tam ſancto inſtituto ſanctiſsimus quoque daretur finis? quod omnino compleri uidemus, dum ſeptima ſanctiſsimæ uirginis Mariæ eccleſia terminus illi conſtituitur, quam ultimam non dignitate, ſed myſterio quaſi laſsis requiem, & portum nauigantibus in fine poſuimus. Hanc, ut ab eius antiquitate incipiamus, pluribus nominibus olim appellatam eſſe legimus. Nam Fauſtinus, & Marcellinus presbyteri, qui eo tempore, quo condita fuit, uixerunt, in libro, quem Valentiniano, Theodoſio, & Arcadio ſcribunt, cum dixiſſent, Damaſum epiſcopum ordinatum eſſe in Lateranenſi baſilica, hæc ſubiungunt. Plebs fidelis, cui concurrens presbyteros illos ſeptem detentos eruit, & ad baſilicam Liberij ſine mora perduxit. Idemque uenerabilis Beda, & liber pontificalis romanus, quod uocata fuerit eccleſia Liberij, confirmant, ſub cuius pontificatu, ut ex bulla Nicolai quarti accepimus, quæ in bibliotheca uaticana ſeruatur, oſtenſo prius ſancto pontifici per niuis miraculum loco, ubi conſtruenda eſſet, ædificata fuit, cumque parum hiſtoria niuis ſit cognita, uerba bullæ, ex quibus tantum de miraculo liquet ſubiungam. Cupientes igitur ut eccleſia noſtra (ait ſanctus Pontifex) ad honorem uirginis eiuſdem cõſtructa, eius quidem ſtructuramglorioſus Deus in

Hui⁹ libri exemplaria manuſcripta habentur in uaticana bibliotheca.

Tom. 2. de ſex ætatib⁹ mũdi in Liberio.

Bulla Nicolai IIII.

ſanctis

ſanctis ſuis per immiſsionẽ niuis æſtus tẽpore mira " biliter indicauit, congruis honoribus frequẽtetur. " Eadẽ dicta etiã eſt ſancta Maria ad Præſepe ob ſanctiſsimũ locum, ubi Christus natus eſt ex, Bethleẽ il luc tranſlatum : aliquando baſilica ſanctæ Mariæ Maioris eo quod illa prima fuit earum, quas uirgini erectas fuiſſe legimus: a nonnullis dicitur baſilica Xiſti, inter quos uenerabilis Beda ſcribit, Xiſtus " Romæ epiſcopus fecit baſilicam ſanctæ Mariæ ma " tris Domini, quæ ab antiquis Liberij cognominabatur. " Hadrianus primus de ea loquitur in eo libro, quem Carolo Magno pro defenſione ſanctarum imaginum miſit, ubi nomina huius eccleſiæ complectitur his uerbis. Beatus Xiſtus Papa baſilicam ſanctæ Dei genitricis Mariæ cognomento Maiorem, quæ ad Pręſepe dicitur, tam in metallis aureis, quam in diuerſis hiſtorijs, ſacriſque decorauit imaginibus, iuxta hãc ſecundum Bibliothecarium, Simplicius papa fecit baſilicam ſancti Andreæ apoſtoli: Gregorius ſecundus eodem auctore monaſterium inſtituit: Symmachus, ut in eius uita legitur, Oratorium in illa ædificauit ſanctorum Coſmi, & Damiani: Gelaſius ante fores huius baſilicæ iuſsit cremari libros Manichæorum. Pontificalis uerba ſunt hæc. Gelaſij temporibus inuẽti ſunt Manichei " in urbe Roma, quos in exilium deportari præcepit, " quorum quoque codices ante fores baſilicæ ſanctæ " Mariæ incẽdio cremauit. " Vbi notandum eſt ad maiorem dignitatem huius eccleſiæ agnoſcendam ſicut hic legimus, quod omnes ſcriptores quando dicunt eccleſiam ſanctæ Mariæ nil aliud addentes, eccleſiam ſanctæ Mariæ Maioris intelligũt, ut multis

[Margin notes: Conc. Tomo 3. — In Simplicio. — In Gregorio 2. — In Symmacho. — In Gelaſio.]

exemplis

exemplis probari potest. Inter quæ illud est antiquissimum ex pontificali, cum dicit, quo in loco conciliũ Romanum sub sancto Pontifice Hilaro habitum sit, his uerbis. Hilarus fecit constitutum de ecclesia in basilica ad sanctam Mariam. Neque de alia potest intelligi, cum sola hæc ex ecclesijs beatæ Mariæ sacris basilica dicta sit, quæ ab initio una ex quinque Patriarchalibus fuit. Nam usu id experimur, quod quando Romæ nominatur ecclesia sancti Ioannis, siue sancti Petri, nemo est, qui de Lateranensi, & Vaticana dubitet esse intelligendum, quamquam plures ecclesiæ in urbe extent, quæ ijsdẽ sanctis sint dicatæ. Idem de multis alijs euenit, quod cur non de hac factum esse credamus? cui tantum honoris antiquitas detulit, ut Ioannes primus, a quo distributa fuerunt munera a Iustino Imperatore ecclesijs urbis missa, hanc post beati Petri & Pauli tertiam adnumerauerit? & Cõstantinus tertius tempore Vitaliani Pontificis Romã ueniens post ecclesiam sancti Petri pari pietate, & munificẽtia die sabathi sanctam Mariam Maiorem adijt, amplaque illi dona obtulit, sicut beato Petro fecerat? In hac ecclesia soliti sunt Romani pontifices missas celebrare: cumque id aliquando a Martino sanctisimo papa peragereturr, huiusmodi miraculo Deus & uiri innocentiã tutatus est, & loci sanctitatem demonstrauit; quod ut ex Pontificali accepi, ijsdem uerbis exponam. Olympius ueniens in Ciuitatem Romam, & uolens adimplere, quæ ei iussa sunt (iusserat enim illi Constans imperator Heraclij nepos, ut Martinum interficeret) arimans se cum exercitu uirtutis, uoluit schisma sanctæ ec-

Conc. Tomo. I. ĩ Hilaro.

Ex lib. põtificali in B. Ioanne.

Ex ueteri manuscripto libro.

In D. Martino.

clesiæ intromittere, & non illum permisit omni- "
potens Deus, quæ nitebatur perficere. Videns ergo "
se a sancta Dei catholica, & apostolica ecclesia su- "
peratum, necesse habuit de sua quasi mala intentio- "
ne declinare, & quod non potuit per manum ar- "
matam facere, subreptitio modo per missarum so- "
lennia nisus est implere. In ecclesia enim Dei geni- "
tricis, semperque uirginis Mariæ ad præsepe dum "
ei communionẽ porrigeret sanctissimus Papa, uo- "
luit interimere eum ut demãdauerat suo spathario: "
sed Deus omnipotens, qui solitus est seruos suos "
orthodoxos circumtegere, & ab omni malo eripe- "
re, ipse excecauit spatarium Olympi exarchi, & non "
est permissus uidere pontificẽ quando exarcho com "
munionem porrexit, uel pacem dedit, ne sanguis "
eius effunderetur, & catholica Dei ecclesia hæresi "
subiugaretur: quod postmodum prædictus armi- "
ger diuersis hominibus cum iureiurando professus "
est. Videns ergo Olympius exarchus, quia manus "
Dei circũtegebat Martinum sanctissimum papam, "
necesse habuit cum pontifice concordiam inire, & "
omnia, quæ iussa fuerant, eidem uiro indicare. Cau "
sam huius sacrilegij fuisse inuenimus, quia Constãs "
in Monothelitarum hæresim lapsus fuerat quã (ut "
in eodem pontificali legimus, itemque apud Zona
ram) cum uehementer insectatus esset Martinus, cõ
ciliumque Romæ cẽtumquinque episcoporum ad
eam tollendam habuisset, in quo Cyrum, Alexan-
drinum, Sergium, Pyrrhum, & Paulum Constanti-
nopolitanos condemnauerat, adeo animum impe-
ratoris offenderat, ut tam scælestum facinus com-
mittere non esset ueritus. Quid de Eugenio Papa
dicam,

Tomo 3. In cõstãte. Concil. To mo 2.

dicam, ut ad rem nostram redeamus, cui quasi tūc nulla maior uindicta inferri uideretur a clero, & populo interdictum fuit, ne in ecclesia sanctæ Mariæ Maioris sacrificaret, nisi Petri Constantinopolitani sacrilegas literas reiecisset, tanta erat illius ecclesiæ dignitas. Sed ut tam præclarum factum melius percipiatur, ad ipsa pontificalis uerba recurramus.
» Eugenij temporibus Petrus Patriarcha Constanti- In Eugenio.
» nopolitanus direxit synodicam ad sedem apostoli-
» cam iuxta consuetudinem, omnino obscurissimā,
» & ultra catholicam regulam, non autem declarans
» operationes, aut uoluntates in Domino nostro Iesu
» Christo: & accensus populus uel clerus eo quod ta-
» lem synodicam direxisset, minime susceperūt eam,
» sed cum maiore strepitu a sancta Dei ecclesia pro-
» iecta est, ut etiam nec eundem Papam dimitteret
» populus, uel clerus missas celebrare in basilica Dei
» genetricis, semperque uirginis Mariæ, quæ appel-
» latur ad præsepe, nisi promisisset his ipse pontifex
» minime eam aliquando suscipere. Quod autē præcipue in hac basilica pontifices in die natalis Domini, & resurrectionis celebrare consueuerit, ex homilijs, quas sanctus Gregorius habuit ad populum super illud Euangelij, Exijt edictum a Cæsare Augustus, ut describeretur uniuersus orbis: & in die Paschæ super illud, Maria Magdalenę, & Maria Iacobi & Solomæ emerunt aromata: manifeste apparet. Nam Ioannes diaconus scribit, sanctum pontificē semper solitū fuisse facere ad populum uerba super euangelia, ubi erant stationes; exquo habemus tēpore sancti Gregorij illic fuisse has solemnes stationes. Apud Guglielmum Anglicum chronicorum

Lucæ. 2. a

Mar. 16. a

In D. Gregorio.

Guglielm⁹ Anglicus.

ſcriptorem probatiſsimum legitur, quod cum ſanctus Gregorius in hac ſanctiſsima baſilica miſſam celebraret; & ad illud perueniſſe quando dicitur Pax Domini ſit ſemper uobiſcũ, ab angelis e cælo ei reſponſum fuiſſe, & cum ſpiritu tuo. Quare ex eo tempore cum Pontifex ibi celebrat ob memoriam, ac uenerationem eiusrei a clero non reſpondetur amplius uerbis illis, Pax Domini ſit ſemper uobiſcum, & cum ſpiritu tuo. Liber manu ſcriptus in quo hoc inueni ſeruabatur olim in bibliotheca Marcelli ſecundi pontificis, quam hoc anno nullis parcens impẽſis emit doctiſsimus uir Guglielmus Sirletus S. R. E. Cardinalis ampliſsimus, penes quem inter innumeros, rariſsimoſque græcos, ac latinos libros hic etiam extat. Erant (ut diximus) ſecundum Innocentium III. Romæ quinque patriarchales eccleſiæ, ex quibus non ſolum una eſt eccleſia ſanctæ Mariæ Maioris, uerum cum idem tradat tres exiſtere, ubi Papa pontificatus inſignia ſolebat accipere, ſolemnique ritu miſſas celebrare, poſt Lateranẽſem, & Vaticanã hæc una erat, & hac de cauſa in maioribus illarum altaribus ſolus Papa celebrabat. Quando autem id ille agere aliquo impedimento prohibebatur, per literas, quas breues dicũt, alicui ex cardinalibus concedebatur, ut ex regiſtris pontificum, qui Auinione morabantur, uidere poſſumus; tunc enim ab urbe abſens Papa Cardinalibus Romæ præſentibus huiuſmodi munus demandabat, quod adhuc etiã ſeruatur. Hinc eſt, ut hæ tres nunc habeant Archipresbyteros Cardinales, qui illarum clero præſunt. Quatuor deinde ſunt eccleſiæ, in quibus Pænitentiarij conſtituti

In manuſcripto libro Vaticanæ bibliothecæ.

ſunt,

ſunt, quę anno Iubilei uiſitari ſolent, & portæ ſanctæ aperiũtur. Ex eis hæc una eſt tribus adiuncta a Gregorio undecimo Papa, cuius hæc ſunt uerba. Gregorius XI. bulla.

„ Conſiderantes, & intra noſtræ mentis arcana reuol„ uentes qualiter glorioſus Deus in ſanctis ſuis, & in „ maieſtate mirabili opera manuũ ſuarũ mirificans, „ olim miro diſpoſuit ordine eccleſiã B. Marię Maio„ ris de urbe fundari, atq. cuſtodiri, & ſubſequenter „ etiã dedicari, & qualiter etiã ipſe Deus in eccleſia „ ipſa omni ueneratione colenda, ob interceſsionẽ „ eiuſdem beatæ uirginis (ut pie creditur) multa „ operetur miracula, & ideo ex his, & ex aliis certis „ rationabilibus cauſis cupientes, ut dicta eccleſia „ beatæ Mariæ Maioris pariter cum baſilicis apoſto„ lorum Petri, & Pauli, atque eccleſia Lateranenſi „ præfatæ indulgentiæ priuilegio decoretur, auctori„ tate apoſtolica, & ex certa noſtra ſcientia uolumus, „ ſtatuimus, & etiam ordinamus, quod quicunque „ Chriſti fideles, qui huiuſmodi indulgentiam Cle„ mentis prædeceſſoris noſtri aſſequi uoluerint, præfa„ tam eccleſiam ſanctæ Mariæ Maioris ſicuti & baſi„ licas, atque eccleſiam Lateranenſem prædicti uiſi„ tare debeant, & teneantur. Ex quibus uerbis notandum eſt, non ſolum illam anno iubilei parem factam eſſe, ſed quod illius etiam principium miraculo non caruerit, ut ſupra iam oſtendimus. Et ut ne quid nobiliſsimę eccleſię deeſſe uideatur, quis non uidet inter urbis eccleſias hanc unã ædificiorũ ſplendore eſſe marmore, & auro undique fulgentẽ? Habet orientem uerſus porticum, quam nunc Gregorius XIII. a fundamentis denuo ædificare ſumma celeritate curat. Sub hac porticu præter por

tã iubilei a læua ingressus tres portæ sunt, per quas cum quis ecclesiam intrauerit, a dextera est imago sancti Crucifixi miraculis ueneranda. Post hanc accedendum est ad sanctissimum Sacramentum, quod in medio fere ecclesiæ seruatur a dextera super altare reliquiarum: a cuius læua, ut in præcelso atque edito loco, summa reuerentia collocata est antiquissima Mariæ uirginis Dei matris imago innumerabilibus miraculis insignis: de qua inter multa, quæ leguntur, non mihi tacendum puto summum, immortaleque beneficium in populum romanum in hanc almam urbem per illam a Deo collatum tempore Leonis Papæ quarti, quod a Pandulpho Hostiario, de quo supra mentionem fecimus, ita narratur. In primo pontificatus Leonis anno, iuxta basilicam sanctæ Luciæ uirginis, quæ in Orfea sita est, in quibusdam tetris, abditisq. cauernis diri generis serpens, qui basiliscus græce, latine regulus dicitur, ortus est: qui flatu suo, ac uisione omnes, qui ad easdem properabant cauernas, celeriter necabat, mortisq. tradebat periculo, ita ut omnes stupor, ac timor inuaderet serpentis uirtutes mirantes, & cladem. Ipse uero beatissimus, & præclarus pontifex hanc populi necem audiens, & perniciem, in orationibus se conuertit, atque ieiuniis Dominum deprecari non cessans, ut ab huiusmodi omnes interitu liberaret. Dum hæc agebãtur, præclarus & celeberrimus dies aduenit, in quo beatæ Dei genitricis, semperq. uirginis Marię assumptio celebratur. Tunc præfatus, & uniuersalis pontifex a patriarchio tum hymnis, & canticis spiritualibus sancta pręcedẽte icona idest imagine ad

In B. Leone IIII.

basilicam

„ baſilicam ſancti Adriani martyris, ſicut mos eſt,
„ propriis pedibus cum clero perrexit, de qua regreſ-
„ ſus cum omnium fidelium cœtu ad baſilicam bea-
„ tæ Dei genitricis, & domini noſtri Ieſu Chriſti,
„ quæ ad Præſepe dicitur, cum Dei laudibus magna
„ concomitante caterua populi properabat: qui cum
„ perueniſſet ad locum, in quo ipſe ſæuiſsimus baſi-
„ liſcus tetris, ut iam ſuperius diximus, iacebat cauer
„ nis, omni populo, & clero ſtare pręcepit, atq. iux-
„ ta eaſdem cauernas properãs, ſuper cauernas, unde
„ ipſius peſtiferi flatus egrediebantur ſerpentis, intre-
„ pidus ſtetit, & oculos ad cælum pariter tetendit
„ & palmas; Chriſtum, qui eſt ſuper omnia Deus,
„ profuſis lacrymis deprecatus eſt, ut ab eodem loca
„ diri ſerpentis genus ſua potentia effugaret; & data
„ ſuper populum benedictione, Dei laudes ad baſili
„ cam, quam ſupra memorauimus, profectus eſt
„ exhibere. Ab eodẽ uero die ipſe peſtifer baſiliſcus
„ ita effugatus, atque ex ipſis proiectus eſt antris, ut
„ ultra in illis locis, & nulla læſionis macula appa-
„ ruerit. Leo præfuit eccleſiæ ante ſeptingẽtos annos,
unde una cum ſanctitate uetuſtas imaginis agnoſci
tur, ad quam conſueuere ſemper ſancti romani
pontifices totius populi concurſu, cum in ſummo
diſcrimine chriſtianam rempublicam cernerent,
ſupplices diuinam miſericordiam imploraturi, cõ-
fugere. Die autem aſſumptionis beatæ uirginis cõ
ſuetudine receptum erat, hanc ſanctiſsimam ima-
ginem in media eccleſia populo ſpectandam pone
re, & in ſolemni ſupplicatione cum imagine ſancti
Saluatoris Lateranenſis eadem die ingenti pompa
deferri. Quod nunc omnino intermiſſum eſſe ui-
 uidemus,

demus, inter altare virginis, & reliquiarum est maius altare, ubi reconditum est corpus sancti Matthiæ apostoli. Ab huius dextera in paruo, atq. antiquo sacello est sacrosanctum Domini nostri Iesu Christi præsepe, in quo pro hominibus Dei filius homo natus reclinari dignatus est, & qui continet omnia, ipse a nullo continetur, homo factus contineri cæpit; ubi primum, & postremo naturæ iura immutata sunt, uirgo dum parit, & uirgo post partum permansit. Et quo nam alio loco dignum erat tam memorabile monumentum, quam castissimo uirginis templo? relictus est Hierosolymis in occidente Caluariæ mons, qui natura est immobilis, ubi a Christi uulnere pastus est mundus; ad nos in occidentem translatum est e Bethleem pręsepe, ubi a uirginis ubere cum Christo lactari possumus, & cum angelis Deo gloriam canere. O rem potius admirandam, quam uerbis ullo modo explicandā. Cuperem equidem angelorum linguis loci amplitudinem, ac dignitatem celebrare, quod cum mihi minime concedi uideam, utar linguis saltē eorum, qui parem angelis in terris uitam egerunt. Audiamus igitur diuū Hieronymum relicta urbe, spretis honoribus, neglectis diuitijs ad eum tamquam ceruum ad fontem aquarum longa siti laborantem ex Italia properantem: his enim uerbis uir sanctissimus Domini præsepe ipsi urbi Romæ anteponit. Vt ad uillam Christi, & Mariæ diuersoriū " ueniamus (ad Marcellam scribit, illam inuitās ad " rus Bethlehemiticum) quo sermone, qua uoce spe " luncam tibi Saluatoris exponam? Et illud præse- " pe, in quo infantulus uagiit, silentio magis, quam "

Luce 2.a (margin, beside "homo natus reclinari")

Luce 2.b (margin, beside "cum angelis Deo")

Tomo 1. epi 18. (margin, beside "teponit. Vt ad uillam")

infimo

„ infimo ſermone honorandum eſt. Vbi ſunt latæ
„ porticus? ubi aurata laquearia? ubi domus miſero-
„ rum pœnis, & damnatorum labore ueſtitę? ubi
„ opibus priuatorum extructa palatia? ut uile corpu-
„ ſculum hominis pretioſius inambulet, & quaſi
„ mundo quidquam poſsit eſſe ornatius, tecta magis
„ ſua uelint aſpicere, quam cęlum? Ecce in hoc par-
„ uo terrę foramine cælorum conditor natus eſt, hic
„ inuolutus pannis, hic uiſus a paſtoribus, hic demō
„ ſtratus a ſtella, hic adoratus a Magis, & hic puto lo
„ cus ſanctior eſt Tarpeia rupe, quę de cælo ſępius Tomo 1.
„ fulminata oſtendit, quod Deo diſpliceat. Idem ad epiſt. 27.
Euſtochium uirginem ſcribens, cum aliquādo Pau-
la mater nobiliſsima matrona Romana illuc per-
„ ueniſſet, hęc dixiſſe, refert. Introibimus in taberna Tomo 1.
„ culum eius, adorabimus in loco ubi ſteterunt pe- epiſt. 27. Pſal. 131.
„ des eius: & ego miſera, atque peccatrix digna ſum
„ iudicata deoſculari pręſepe, in quo Dominus par-
„ uulus uagiit? orare in ſpelunca in qua uirgo puer-
„ pera dominum fudit infantem? Hæc requies mea, Pſal. 131.
„ quia domini mei patria eſt, hic habitabo, quoniam
„ Saluator elegit eam, paraui lucernam Chriſto meo,
„ anima mea illi uiuet, & ſemen meum ſeruiet ipſi.
Quod quàm præclare ſancta mulier perfecerit, &
monaſteria uirorum, ac mulierum ab ea illic con-
ſtructa, & uita, quam inter uirgines Deo ſacras ui
ginti annis ſanctiſsime egit, teſtantur, ubi etiam
mortua ſepulta iacuit, ſemen autem eius Deo ſer-
uiuit, cum poſt eius mortem eidem monaſterio pa-
ri ſanctitate Euſtochium filia pręfuerit, diuinis lau
dibus aſsidue uacans. Quid de diuo Hieronymo
dicam, qui ſicut dum uiueret omnibus, quæ in ter-
ris

ris ab homine desiderari possunt, sacrum Domini
Tom.1. In uita ipsius. præsepe præposuit, & moriens ibidem sibi sepulchrum elegit, ita multis annis post ab eo neque diuelli eum, ac separari permisit Deus: prope quod sub marmoreo altari eius corpus clarum multis miraculis asseruatur. Quis præclarissima exẽpla sanctorum sibi imitanda proponens in hunc angelis, pariterque hominibus colendum, atque adorãdum locum non se commoueri, concitari, rapi sentiet? Est uiris imitandum exẽplum diui Hieronymi sanctissimi uiri doctoris ecclesiæ prestãtissimi, in quo pænitentiæ, sanctitatis, uirtutumq. omnium imago apparet. Habent quam sequantur mulieres Paulam nobilissimam fœminam ex Corneliorum, & Gracchorum familijs ortam, ex ditissima pauperẽ ob Christum effectam. Non iam amplius in Palestinam ad uisendum domini præsepe nobis eundũ est, uenit ipsum ad nos (si ita loqui licet) iã enim tempore diui Hieronymi ex illo sanctum Deo altare factum erat, ut ad Sabinianum scribit. Hoc postea Romam translatum est, & in hac ecclesia locatum: quam sicut finem sanctæ huius peregrinationis constituimus, ita in ea locum, a quo totius mundi salus orta est, ad hoc elegimus. Diximus enim in principio libri, quod dum a piis hominibus uisitabantur hæ septem urbis ecclesiæ, quod inter alia per illas eis meditandum erat nil aliud hanc uitam esse, quàm plenam omnium miseriarũ, erumnosam peregrinationem, cuius quidem usq. adhuc principium, ut progressui simile, ita finem utrisque non diuersum uidemus. Quid nobis ab ecclesia sancti Petri initium, quod fecimus per cru-

Tomo 1. epist. 48.

cem

cem repręsentauit? quid per lacrymas, quid per labores sancti apostoli, nisi in ipso introitu ortus nostri post primi parentis culpam lacrymabilem pœnam? etenim vt aues aduolandum, sic homines ad labores & miserias nascuntur? Quid diuus Paulus in laboribus plurimis, in carceribus abundantibus, in plagis supra modum, in mortibus frequenter a Iudæis quasi præuaricator legis animaduersus, ter uirgis cæsus, semel lapidatus, ter naufragium nocte, & die in profundo maris perpessus, in itineribus sępe, periculis in ciuitate, in solitudine, in mari, in falsis fratribus, in labore, & ęrumna, in vigilijs multis, in fame, & siti, in frigore, & nuditate? Quid post hæc datis ceruicibus crudelissimo carnifici mortem velut magnum quoddam pręmium tot malorum, quæ ob Christi inuiolatam fidem substinuit, constanter excipiens in ecclesia sua nos edocet? Quid Sebastianus sagittis toto corpore transfixus? Quid horribilis strages tot martyrum in sancti Calisti cœmeterio, qui dum mortui tacere vidētur, parietes, ipsaque tellus sanguine eorum conspersa nobis pro illis aperte loquuntur, dicentes, hanc esse viam, per quam qui hic pie in Christo cupiunt viuere, & in cælo sempiterna beatitudine frui, incedendum est? In medio uero itinere quid Lateranensem ecclesiam triumphantis Hierusalem in terris figuram repręsentantem, nobis indicare credimus, nisi illam firmā spem, qua dum quasi fluctibus calamitatum, ac miseriarū, in magno, atque spatioso mari huius uitæ iactamur, omnia Dei ope, & auxilio superare confidimus, certo scientes non esse condignas passiones huius temporis

Iob. 5. a
2. Cor. 9. e
1. Tim. 3. c
Rom. 8. c

Isaiæ.46.b temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in
1.Corin.2. nobis, cum nec auris audiuerit, nec in cor hominis
b.c. ascenderit, quæ Deus præparauit diligentibus se.
Quid aliud in ecclesia sãctæ Crucis in Hierusalem
Ioan 3.b nobis intuendum, propositum est, nisi nimia illa
Dei charitas, qua sic dilexit mundum, ut filium
1. Cor.1.d suum turpissimæ morti traderet, nisi illa crucis sapientia, quæ scandalũ, & stultitia multis factà, pernicies, atque exitium fuit, electis autem salus, atq. æterna gloria, a qua exoritur in nobis diuitiarum honorumque contemptio, æstuantium libidinum refrigeratio, atque extinctio, miseriarum leuamen, malorumque omnium remedium? Et tandem hinc fit in nobis ea animi constantia, atque firmitas, ut blandicijs minæ, aulis regum obscurissimi carceres, honoribus ignominię, diuitijs paupertas, & ferrum, ignis, crux, bestiæ, confractio ossium, membrorum diuisio, totius corporis contritio, omnia diaboli tormenta uitæ præponantur, & ipsa denique mors super omnia auidius appetatur. Cuius adeo admirabilis, atq. omnino inusitatæ rei si exẽpla quærimus, ecce quod nobis se se obtulit sanctũ diui Laurentij templum, ubi beato protomartyri Stephano mortem non refugienti, ut ueram inueniret uitam, dulces esse uidemus lapides, illisque quasi
Act.7.g. sertis redimitum, ac si somnum caperet, cum sanguine uitam profudisse: & beatũ Laurentium candentes carbones non ne audiuimus tyranno dicentem refrigerationem sibi præstare & clarissimi diei instar, noctem, qua tormentis subiiciebatur, illucescere? ¡Hippolyto indomitis equis raptato nonne instar mollium uiolarum, uernarumque rosarum

fuerunt

fuerunt cardui, & tribuli? cæteris uero qui in eccle sia,& in Cyriacæ cœmeterio sepulti iacent, mori ui tam, pati uoluptatem, famem epulas nonne fuisse nobis demonstrarunt, cum & iniectæ catenæ, aurei torques, carnifices deliciarum ministri, ardentes laminæ, uiris thoraces, mulieribus pulchritudinis ornamenta facta sint? nihil horum uerentibus, dũmodo Christum lucrifacerent; cum præclarum, & gloriosum existimarent hæc pro illo pati, sciretque salutem nostram propinquiorem esse, quam cum credidimus. Et ideo hinc non longe ad ecclesiam sanctæ Mariæ Maioris peruenitur, quam ultimã non dignitate, sed mysterio potius ostendimus quasi lapsis requiem, & portum nauigantibus a nobis relictam esse. Et si quamuis Lateranensem ecclesiam cælestis Hierusalem figurã in terris esse dixerimus, ueruntamen cum sanctum Ioannem Baptistam sanguinem ob ueritatem fundentem, capite abscisso mortuum uidemus; alterum uero euangelistam in exilium proiectum, & in feruentis olei dolium missum legimus, nonne aliquid humani in ea inueniri fatendum est? At in uirginis templo quid non cæleste conspicimus? Mariam Dei matrẽ super omnes angelorum choros exaltatam ueneramur, mirabili quodam modo cum corpore in cælum assumptam, nihil in se non diuinum, non sanctum habentem, undique æterni splendoris luce fulgentem: loci autem sanctitatem nonne angelorum uoces commendarunt? Quid nobis nunc superesse credimus in hac promissionis terra, in hac noua Bethleem, in hac panis domo, nisi stabulum

Rom. 13.c

illud

illud adire in quo natus est ille panis, qui de cælo descendit, ubi aliquando diuersata est sanctissima uirgo. Verbum, quod erat in principio apud Deũ, & Deus erat uerbum, per quod facta sunt omnia, sine quo factum est nihil, pro nobis caro factum

Matt. 2.b apparuit; ubi, ut ex uerbis diui Hieronymi accepi-

Lucæ 2. b. stis, stella desuper fulxit, Magi adorarunt, pastores, choros Angelorum Deum laudantium, gloriam in excelsis Deo canentium, hominibus pacem annun-

Isaiæ. 1.a ciantium audierunt: ubi agnouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui. Si cupimus, ut illud in nobis impleatur, quod apud prophetam

Isaiæ 32. d scriptum est; beatus, qui seminat super aquas, ubi bos, & asinus calcant; illuc (inquam) adeamus, & cum Magis uenientes a longinquis regionibus; quid enim longius a Deo nos diuidit, quam peccatum; cum illis etiam tria mystica offeramus munera Deo gratissima. Primum igitur munus, pro auro sit charitas, qua omnia sufferamus, omnia speremus, ac credamus. Secundũ pro ture sit oratio, quæ mente nos eleuat, qua in cælum usque penetremus & cum Deo loquamur. Tertium pro myrrha nostrorum erratorum pænitentiam offeramus, sine qua peccatoribus ex hac uita discedentibus clauditur cælum, inferorum locus miseris præparatur. Atque ita completo, ad exitumque perducto adeo sancto, pioque uisitandarum septem ecclesiarum itinere apud sanctam Bethleem, sicut dum hic sumus a Deo datum est nobis Romæ morantibus, ad illamque uenientibus non exiguos fructus a Christi sanguine, & matris eius, sanctorumque om-

nium

nium meritis percipere, ita post hanc uitam in
cælo, in altera quasi Ephrata uberrima
regione, cuius fertilitas Deus est, 1.Cor.13.d
dignemur, quæ nunc per spe
culum in ænigmate ui
demus, facie ad
faciem ui-
dere,
illisque perpetuo
frui.

FINIS.

SEPTEM VRBIS ECCLESIARVM.

RELIQVIAE S. PETRI In Vaticano.

PARTES corporum beatorum apostolorũ Petri, & Pauli sub maiori altari.

Crux donata a Constantino imperatore S. Siluestro papæ, in qua intus ĩclusa est alia parua crux aurea cũ portione ligni sanctissimæ dominicæ crucis.

Sudarium D. Nostri Iesu Christi, in proprio cibo rio, super eius altare.

Lancea, qua eius latus fuit perforatum, in eodem loco.

De lapide ad quem fuit flagellatus Christus

Corpora ss. apostolorũ Simonis & Iudæ in muro supra altare sacramenti.

Corpora ss. decem primorum pont. Romanorũ.

Lini.

Cleti.

Anacleti.

Euaristi.
Xysti.
Thelesphori.
Higini.
Pij.
Eleutherij.
Victoris.
Corpora ss. Fabiani, &
Xysti pont. & martyrum.
Corpora sanctorum
Gorgonij.
Tiburtij martyrum.
Corpora ss. Procesi, &
Martiniani martyrum.
Corpus s. Gabinij marty.
Corpus s. Ioannis Chryso-
stomi episcopi Constan
tinopolitani, & confesso
ris in Sacrario.
Corpus s. Gregorij papę, &
doctoris sub eius altari.
Caput s. Andreæ apostoli,
in operculo eiusdem al
taris.
Capita ss. Lucę euāgelistę.
Sebastiani martyris.
Iacobi intercisi, &
Magni confessoris in Sacra
rio.
Brachium sancti Andreæ
apostoli.
Spatula s. Stephani proto-
martyris.
Brachiū s. Ioseph decurio-
nis Arimathiæ, &
Guglielmi.
Brachium s. Longini mar-
tyris.
Guttur s. Blasii episcopi, &
martyris.
Reliquiæ ss. quatuor Coro
natorum, &
Domitiani martyris.
Reliquiæ ss. Clementis.
Euaristi
Zephyrini
Fabiani
Lucij
Dionysij
Caij
Siluestri
Damasi, &
Gregorij romanorum pō-
tificum.
Reliquiæ sanctorum Cy-
priani, &
Ianuarij episcoporum
Pygmenij presbyteri, &
Nemesij diaconi martyrū.
Trasonis.
Chrysanti.
Quirini.
Militij.
Trophini.

Calocerij.
Thraſitij.
Hippolyti.
Cyriaci.
Largi.
Smaragdi.
Acheloi.
Pamphili.
Pauli.
Proiecti.
Seleuci.
Optati.
Polychronij.
Geminiani.
Leonis.
Philippi.
Innocentij.
Thibei.
Churadi militis.
Bonifacij.
Theodori martyrum, & Halibundij monachi, & confeſſoris.
Antonij.
Dẽs s. Leodegarij martyris.
Digitus auricularis s. Lucę Euangeliſtæ.
Humerus s. Chriſtophori martyris.
Caput s. Mennę martyris.
Caput s. Damaſi papæ, & confeſſoris.
Pars brachij s. Chriſtophori.
Reliquiæ ss. Alexij.
Philippi, & ex XI. miliũ martyrum.
Euſtachij abbatis Lexomẽ.
Simplicij.
Valerij.
Vrſi abbatis.
Thomæ de aquino.
Dens s. Deſiderij epiſcopi, & martyris.
Loricę s. Guglielmi.
Reliquiæ S. Feliciani martyris.
Pauli primi hęremitę.
Geminiani.
Nerei.
Archilei.
Pinci.
Martini.
Vincentij.
Iuſtini.
Feliciſsimi.
Agapiti.
Marcelli martyrum.
Luciani diaconi.
Donini.
Sauini.
Ianuarij martyrum.
Blaſij.
Valentini.

Reliquiæ x. miliũ, & xl. martyrum.
Digiti s.Petri apoſtoli.
Crucis s. Andreæ.
Reliquiæ ſanctarũ Mariæ Magdalenæ,
Catharinæ,
Brachium s. Dariæ.
Mariæ Aegiptiacæ.
Hilariæ.
Domicillæ & ſociarum.
Artemiæ.
De oſsibus s.Balbinæ.
Sophiæ.
Piſtis.
Helpis.
Agapes.
Triphoniæ.
Cyrillæ.
Coronæ.
Agnetis.
Luciæ.
Claræ.
Theodoræ.
Colombæ.
Bibianę.
Suſannę.
Brachium, & pars capitis s. Agathæ uirginis & martyris.
Ruffinę uirginiis, & martyris.
Cathedra ſancti Petri apoſtoli.
Forcipes ferreę, quibus ss. martyres cruciabantur, uiſu, ueneratione digniſsimę.
De uelo & cute s. Conſtantię uirginis filię Conſtãtini.
De terra loci, ubi Chriſtus apparuit Marię Magdalenę.
De cunabulo Chriſti.
Fruſtum crucis.
De tunica s. Bernardini.
Reliquię quinq. miliũ uirginum.
Petronillę.
De ſacco, & ueſte s. Iacobi.
De ſtola s. Dominici.
Reliquię s. Laurentij martyris.
De lapide ſupra quẽ s. Laurẽtius cõcrematus fuit.
De tunica s.Franciſci.
Inter portam Romanã & Guidoneam in pariete eſt affixus lapis ſupra quo multi ſancti martyrio affecti ſunt.
Inter Guidoneam & portam ſanctam in pariete affixus

affixus est porfireticus lapis, supra quo, ut ex inscriptione liquet, fuerũt diuisa a B. Siluestro corpora sanctorum apostolorum Petri, & Pauli.

In die Ascensionis D. N. Iesu Christi super maiorẽ ecclesię portam ponitur uetustissim⁹ pãnus quo multi martyres (ut fertur) sepulti fuerũt, ibiq. usque ad Calendas Augusti appensus manet.

Et multæ alię reliquię.

Quæ reliquię in ecclesia S. Petri populo ostẽdantur & quibus diebus.

Caput s. Andreę apostoli ostẽditur Dominica iij. Ianuarij, & in festo eius.

Sudarium ostẽditur dominica proxima s. Antonij abbatis mẽsis Ianuarij.

Feria v. vj. & sabbatho hebdomadę sanctę, & ĩ die paschatis.

In die Ascensionis, & Feria ij. post Pentecostem.

In anno Iubilei singulis dominicis, & festiuitatib⁹, & feriis vj. Martij.

Lãcea qua Christus in cruce transfixus est ostenditur feria vj. maioris hebdomadę sanctę.

Reliquiæ Ecclesiæ sancti Pauli.

PARTES corporum BB. apostolorum Petri, & Pauli sub maiori altari una cum corpore s. Anastasij.

Corpus s. Timothei martyris, sub eius altari.

Corpora sanctorum Celsi, Iuliani, & Basilissę martyrum in eorũ sacello.

Corpora quinque ss. Innocentium sub eorum altari.

Multa sanctorum martyrũ corpora in cœmeterio beatę Lucinę quorũ nomina ignorantur.

In sacrario eiusdem ecclesię sunt hę sanctæ reliquiæ.

De ligno sanctę, & uiuificę crucis in cruce argentea.
Brachium cum police sanctę Annę matris B. uirginis Marię inclusum brachio argenteo.
Pars capitis s. Stephani protomartyris inclusa tabernaculo argenteo.
Pars capitis s. Ananię discipuli domini, qui B. Paulum apostolum baptizauit.
Brachia sanctorum Iacobi maioris, & Iacobi minoris.
Brachium sancti Nicolai episcopi.
Brachiũ sancti Alexij confessoris.
Spatula sancti Dionysij.
Catena, qua s. Paulus apostolus cinctus fuit.
Baculi frustum cum quo orbem terrarum peragrauit S. Paulus.

Tabernaculum ęneum cum reliquijs sanctorum

Innocentium.
Matthiæ apostoli.
Sebastiani.
Felicis papæ.
Sergij, & Bacchi.
Chrysanti, & Dariæ.
Barbaræ, & Nymphæ.
Frustum crucis. s. Andreæ apostoli.

Capsula cum reliquijs sanctorum

Euentij presbyteri, & martyris.
Stephani pape.
Sebastiani.
Nicolai episcopi.
Quirini episcopi.
Primi, & Feliciani.
Pancratij.
Ceciliæ.
Sophiæ, & aliorum.

Alia capsula cum reliquijs sanctorum

Marcelli papæ martyris.
Nerei martyris.
Archillei martyris.
Dariæ martyris.
Reliquiæ sanctorum
Andreę.
Bartholomæi.

Matthiæ apostolorum.
Lucæ euangelistę.
Xysti papæ.
Dionysij.
Laurentij.
Sebastiani.
Blasij episcopi.
Gordiani.
Benedicti.
Gregorij papæ.
Vincentij.
Hermetis.
Celestini.
Luciæ.
Hilariæ uirginis, & aliarum.

Reliquiæ in ecclesia sanctorum Vincentij & Anastasii martyrum ad tres fontes, siue ad aquas saluias.

Capita s. Anastasij thecis ligneis deauratis.
Sancti Zenonis hoc in loco martyrio coronati.
Sancti Vincentij.
Columna super quam sancto Paulo apostolo caput amputatum fuit.
Et in oratorio scalæ cæli subtus altare reliquiæ decem milium C.C.C. & trium martyrũ qui cũ beato Zenone pro Christi fide eo in loco gloriose occubuerunt.

Reliquiæ Ecclesiæ Sancti Sebastiani, via Appia.

VNA de spinis coronæ qua fuit coronatus D. N. Iesus Christus.
Reliquiæ S. Petri apostoli, scilicet.
Digitus.
Dens.
Costę pars, & alia quædam.
Dens s. Pauli apostoli.
Brachij s. Andreæ apostoli frustum.
Caput, & brachium s. Fabiani papæ & martyris.
Capita ss. Callisti
Stephani pontificum.
Capita ss. Nerei.

Archillei.
Acoristi.
Valentinæ, &
Lucinæ martyrum.
Brachium s. Sebastiani &
Columna, qua alligatus fuit dum sagittaretur.
Ferrum unius sagittæ in eũ iaculatæ.
Reliquiæ aliæ s. Fabiani papæ.
Sebastiani martyris.
Stephani papæ.
Acoristi martyris.
Calix plumbeus cum cinere & ossibus
Sancti Fabiani.

Reliquiæ Ecclesiæ sancti Ioannis Lateranensis.

HAEC basilica sancti Saluatoris domini nostri Iesu Christi, sanctique Ioannis Baptistæ, atque B. Ioannis euãgelistæ, his sacrosanctis, ac uenerabilibus insignita consistit reliquijs.

Altare ligneum, quod sancti Dei põtifices, & martyres ab apostolorum tẽpore habuerunt; in quo per cryptas, & diuersa latibula missas celebrabant.

Mensa Domini, in qua Christus cænauit cum discipulis suis in die cænę.

Sub altare sunt de sãguine, & aqua de latere Christi ampullæ duæ.

De cuna Christi.

Tunica inconsutilis, &

Purpureum uestimentum eius.

De quinque panibus ordeaceis.

De cineribus, & sanguine S. Ioannis Baptistæ, &

Cilicium eius de pilis camelorum.

De manna sepulchri s. Ioannis euangelistæ, &

Tunica eius: et

Pars

Pars catenę, cum qua ligatus uenit ab Epheso.

Sub isto nempe altari est arca fęderis, in qua sunt duæ tabulę testamenti.

Virga Moysi, &

Virga Aaron.

De panibus propositionū.

Hanc autem arcam cum candelabro, & his quæ dicta sunt cum quattuor præsentibus columnis Titus, & Vespasianus a Iudæis asportari fecerūt de Hierosolyma ad Vrbem, sicut usque hodie cernuntur in triūphali fornice, qui est supra ecclesiam sanctę Marię nouę, & ob uictoriam, & perpetuum . . . . reliqua nō possunt legi.

In marmoreo operculo super altare s. Marię Magdalenę sunt hę reliquię.

Caput s. Zacharię patris s. Ioannis Baptistę in theca argentea.

Caput s. Pancratij martyris in alia theca ex argento.

Catena, qua B. Ioānes euāgelista uinctus de Epheso ad urbem adductus est.

Vas quo idem sanctus uenenum bibit, & illi nihil nocuit.

Eiusdem sancti linea tunica.

Theca argentea plena ossibus s. Marię Magdalenę.

Spatula s. Laurentij martyris.

Interula linea D. N. Iesu Christi, quam ei B. uirgo fecit, in capsula argētea.

Linteus, quo Christus apostolorum pedes tersit.

Pars harundinis, qua percussus fuit in capite in domo Pilati.

Forfices, quibus B. Io. Euāgelista attonsus fuit.

Velum, quo uelatum fuit corpus s. Saluatoris in cruce pendentis.

Sudarium, quo caput Christi in sepulchro positi inuolutum fuit.

Cineris s. Ioannis Baptistæ.

Dens s. Petri apostoli.

Vas in quo est sanguis, & aqua, quę fluxerunt de latere D. N. Iesu Christi.

Frustulum

Frustulum crucis Christi.
Plurimę alię sine nomine sanctorum reliquię.
In sacrario est capsa lignea cum multis sanctorum sine nomine ossibus, puluere, & cineribus.
Caput sancti Gordiani & Cranium s. Epimachi, & alię multę sanctorum reliquię.
Reliquiæ quæ in oratorio esse dicuntur.
In sacello sancta sanctorũ, quod s. Laurentij appellatur, in quod mulieres numquam ingrediũtur sunt infinitę reliquię, a Leone x. uisę & multis astantibus, ex duabus fenestrellis erutę, & ostẽsę & iterum in eodem locatę.
In quarum prima a latere dextro, sunt multę reliquię ĩ uasis chrystallinis uitreisque compositę.
In sinistra uero est caput humanum integrum cum alijs multis incognitis reliquijs.
Sub altari est capsa cypressina multis clauibus clausa a Leone III. papa facta, hisque litteris aureis ornata SANCTA SANCTORVM.
Intra quam sunt aliæ plures capsulę, & tabernacula reliquijs plena.
In his parua capsula argentea deaurata ad modum crucis, in cuius medio est crux aurea.
Alia capsula argentea deaurata cum alia cruce auri puri.
Alia capsula argẽtea deaurata.
Alia capsula argentea cum modico ligni s. crucis.
Sub ipso altari est caput s. Anastasij cum alijs multis sanctorum ossibus.
Alia capsula eburnea ad formam cucurbitę.
Vas crystallinum cum parua arcula.
Alia capsula eburnea cum multis sanctorum ossibus.
Alia capsula argẽtea gręco opere cęlata, circumligata cordula alba cũ sigil-

lo

lo ĩ quo ſculptus ẽ puer hamo piſcansa Nicolao III. facta, in qua eſt caput s. Praxedis integrũ cum alijs multis ſanctorum oſsibus.

Capſula argentea ab Honorio III. facta cum capite s. Agnetis.

Alia capſula argentea cum ampulla plena ſanguine ſanctorum martyrum.

Alia arcula ad modum crucis plena reliquijs.

Vas ęneum cum multis reliquijs

Capſula ex ebano.

Duo lignea uaſcula.

Pyxis lignea cum alijs plurimis ligneis uaſculis, & capſulis, & aliquot tabernaculis, & alijs uaſculis, pyxidibus, & arculis magno numero reliquiarum plenis.

Aliquot tubera e ſerico pãno reliquiarum plena.

Duę uetuſtiſsimę tabulę, cum apoſtolorum Petri & Pauli figuris.

Multi panniculi ſanguine ſanctorũ martyrũ tincti.

Alia capſula lignea, in qua ſunt tres Agnus Dei e cera, & multę ſine nomine reliquię.

Tres panni albi cum oſsibus ſanctorum.

Pannus rubei coloris cum cruce ſigillatus.

Plures ſacculi, capſula, arculę, & pyxides reliquiarum plenę, quarum nomina incognita ſunt, & permultę alię.

Reliquię oſtenduntur ſemel in anno, in die Paſchatis.

Reliquiæ Eccleſiæ ſanctæ Crucis in Hieruſalem.

IN ALTARI maiori in concha e lapide Lydio iacẽt corpora ſanctorũ Ceſarij, & Anaſtaſij.

In eminenti loco reliquiarum

rum ſeorſum.
Tres fruſtulę crucis D. N. Ieſu Chriſti.
Titulus crucis Chriſti cũ litteris latinis, gręcis, & hebraicis.
Vnus ex clauis, quo Chriſtus cruci affixus fuit.
Duę ſpinę e corona eiuſdẽ.
Vnus ex triginta argenteis, quo uenditus fuit Chriſtus.
Tranſuerſę crucis pars boni latronis.
Digitus s. Thomę apoſtoli.
Quę omnia argenteis thecis incluſa ſunt.
In eodem oratorio eſt arcula reliquiarum plena cum hoc indice.
Lapis ſepulchri Chriſti.
De monte caluario.
De ſepulchro B. uirginis.
De loco ubi Chriſtus aſcẽdit in cęlum.
De loco ubi crux Chriſti reperta fuit.
De capite ſanctorum
Ioannis Baptiſtę,
Clementis papę, &
Praxedis uirginis.
Reliquiæ s. Catharinę Senenſis.
Dens ss. Petri apoſtoli, & Gordiani martyris.
De oſsibus ss. Ioannis Baptiſtę.
Bartholomęi.
Simonis apoſtolorum.
Innocentium.
Fabiani.
Sebaſtiani.
Thomę archiepiſcopi Cantuarienſis.
Hippolyti.
Agapiti.
Epiphanij.
Felicißimi.
Chryſogoni.
Dionyſij, & ſociorum.
Marię Magdalenę.
Anaſtaſię.
Pudentianę.
Agnetis.
Euphemię uirginũ, & martyrum.
Reliquiæ ss. Petri &
Pauli apoſtolorum.
Iacobi apoſtoli fratris domini.
Vrbani, &
Xiſti II. pontificum.
Coſmę, &
Damiani martyrum.

Nicolai

Nicolai episcopi.
Sabini.
Reguli.
Nerei.
Hermetis martyris.
Benedicti, &
Hilarionis abbatum.
S. Helizabeth reginę Vngarię.
S. Brigidę uirginis.
SS. Iulianę.
Feliculæ.
Catherinę, &
Margaritę uirginũ & martyrum.
Alię cxxxvij. thecę reliquiarum sanctorum, quorũ nomina ob uetustatem ignorantur.
In ei⁹ thecę medio est imago Christi musiuea, quã fuisse sancti Gregorij papę ferunt.
In sacello s. Helenę subterraneo, quod xx. die Martij tantum mulieres ingrediuntur, sunt hę reliquię.
Funis, quo Christus alligatus fuit.
Spongia, qua felle, & aceto potatus est.
Frustum eius uestis.
Capilli, & pars ueli B. uirginis.
Vestis s. Ioannis Baptistę.
Pars lacerti ss. apostolorũ Petri, & Pauli.
De adipe S. Laurentij.

Reliquiæ S. Laurentij extra vrbis mœnia.

SVB altari maiori, corpora ss. Laurentij diaconi, & Stephani protomartyris.
Capita sanctorum Hippolyti sine mento, & dentibus, & Romani martyrum thecis argenteis inclusa.
Caput, & brachium s. Iustini martyris.
Pars capitis s. Balbinę uirginis.
Brachia tria sanctorũ Ioannis

nis martyris.
Sanctę Petronillę.
S. Apollonię.
In uasculo crystallino reliquię
SS. Stephani.
Laurentij cum eius adipe, & cinere.
Digitus sancti Benedicti abbatis.
Reliquię sanctorum Leonardi.
Theodori, & Sabinę.
De capite sanctę Barbaræ.
Dens s.Petri apostoli.
Reliquię ss. Innocentium.
Thomę archiepiscopi Cantuariensis.
Spinę coronę Christi.
Paruum frustulum eiusdē sanctisśimę crucis.
De ligno mensę, super quā cum XII. apostolis cęnauit.
De lapide sepulchri Christi.
De lapide sepulchri s. Marię uirginis.
De eiusdem uestimentis.
De uestibus, & capillis s. Marię Magdalenę.
De uelo sanctę Trāquillę.
Vas ęneum, quo s. Laurētius Christianos baptizare solebat, in his Hippolytum, & familiam eius, Lucillum Romanum, & alios.
Lapis cui corpus s. Laurentij iam mortui impositum fuit
Nomina aliorū martyrum qui ī hac ecclesia sepulti sunt, habentur pag. 88.

Reliquiæ Ecclesiæ sanctæ Mariæ Maioris.

IMAGO beatisśimę uirginis Mariæ.
In altari ad Pręsepe Christi pręsepium.
Sub altare maiori corpus s. Matthiæ apostoli.
Prope præsepe sub altare sui nomini sacro corpus s. Hieronymi presbyteri ecclesię doct. eximij.

In

In marmoreo operculo altaris ſanctiſsimi ſacramenti, quod reliquiarũ dicitur eiuſmodi reliquiæ conſeruantur, & ſtatis diebus populo oſtenduntur.

Caput s. Vibianæ uirginis, & martyris.

Duo digiti, mentũ, & aliç reliquiæ s. Anatoliç uirginis, & martyris.

De cingulo, & uelo s. Scholaſticç, ac

De reliquiis s. Catharinæ.

Sanctæ Euphemiæ.

Sanctæ Annæ, &

De zona, & lecto B. Mariç uirginis.

Dalmatica, qua indutus erat s. Thomas Cantuarienſijs archiepiſcopus, quando interfectus eſt.

De brachio.

Sanguine.

Cerebro.

Cilicio.

Cuculla, & alijs reliquiis eiuſdem s. Thomç archiepiſcopi Cantuarienſis.

Planeta.

Stola, &

Manipulus, quibus celebrabat Sanctus Heronym^9 doctor in capella præſepis. D. N. Ieſu Chriſti in Bethleem.

Caput cum alijs reliquijs s. Marcellini papç & martyris.

Brachium cũ alijs reliquijs s. Iuliani martyris.

Corpora ſanctorum

Simplicij.

Beatricis, &

Fauſtini martyrum.

Brachium ſancti Coſmç martyris.

De ſanguine

Cerebro

Cilicio & alijs reliquijs eiuſdem ſancti Coſmæ, & Damiani martyrum.

De brachio s. Abundij, & de reliquijs

S. Sebaſtiani.

S. Blaſij.

S. Stephani protomartyris, &

S. Ioannis Baptiſtæ.

Mentum cum reliquiis s. Zachariæ, patris s. Ioãnis

nis Baptiſtæ.
Crux B. Epaphræ cõdiſcipuli s. Pauli apoſtoli.
Brachium cum aliis reliquiis s. Lucæ Euang
Brachium s. Matthæi apoſtoli & euãgeliſtę cum alijs reliquijs.
Caput s. Matthiæ apoſtoli, cuius corpus eſt ſub altari maiori huius baſilicæ.
De reliquiis ss. Apoſtolorum
Petri, &
Pauli.
Iacobi
Thomæ.
Andreæ.
Philippi.
Bartholomæi, &
De manna s. Ioannis apoſtoli & euangeliſtę.
De reliquijs aliorum apoſtolorum & plurimorũ ſanctorum martyrum, confeſſorum, & uirginum.
Cunabulum, ac de faſcia, & pannis infantię domini noſtri Ieſu Chriſti.
De ueſtimento purpureo.
De ſpongia.
De ſindone, &
De ſepulchro D. N. Ieſu Chriſti.
De ligno ſanctiſsimę crucis D. N. Ieſu Chriſti.
Hæ reliquię populo die Paſchę oſtendi ſolent.

ET INDVLGENTIAE SEPTEM VRBIS ECCLESIARVM.

Stationes & Indulgentiæ Ecclesiæ S. Petri in Vaticano.

EX BVLLA NICOLAI IIII.

ANC itaque sacrosanctam basilicam nonnulli prędecessores nostri romani pontifices cupientes a Christi fidelibus eo libētius, & deuotius uisitari, quo fideles Christi per hoc potiori dono gratiæ se refectos sentirent, salubriter prouiderunt, quod eādem basilicam uenerabiliter uisitantes amplam suorum assequerentur ueniam peccatorum. Nam sicut ad nos tam ex scriptis antiquis in basilica ipsa repertis, quam ex seniorum canonicorum eiusdem basilicæ relatione peruenit, prædicti prædecessores omnibus uere pænitentibus, & confessis, ad

præfatam ecclesiam accedentibus reuerenter, uidelicet, in Natiuitatis Domini, Epiphaniæ, Cathedræ ipsius S. Petri, Annunciationis B. Mariæ uirginis, Ascensionis domini, & eiusdem sancti Petri ac B. Pauli apostoli, & dedicationis prædictæ, ac ipsius sancti Pauli basilicarum festiuitatibus, ac per octo dies eiusdem festiuitatis Epiphaniæ, & ipsorum apostolorum, & dedicationem basilicarum earundem immediate sequentes, & quolibet die ab ipsa festiuitate dictæ Ascensionis usque ad octauas festi Pentecostes, nec non in die Dominica, qua cantatur Gaudete, & in Quinquagesima, ac de Passione diebus Dominicis, & Anniuersarijs consecrationis maioris altaris dictæ basilicæ, & Cænæ domini, & Parasceue, ac Litaniarum maiorum diebus, ac etiam die lunę post Pascha, septem annorum, & septem quadragenarum, & ab octauis Pentecostes hinc ad festum ipsius B. Petri, & ab octauis eiusdem festi B. Petri usque ad Kalendas Augusti die quolibet trium annorum, & trium quadragenarum: Visitantibus autem ipsam a principio Quadragesimæ usque ad festum Paschæ quolibet die & in ipso festo, nec non in festiuitatibus Natiuitatis, Purificationis, & Assumptionis prædictæ B. Mariæ uirginis, Dedicationis & Apparitionis S. Michælis Arcangeli, sanctorum Andreæ, Thomę, Ioannis Euangelistæ, Conuersionis prædicti S. Pauli, ac Matthiæ, Iacobi, Bartholomæi, Matthæi, Lucæ, Simonis, & Iudæ, Nicolai, Luciæ, Stephani, Siluestri, octauæ Natiuitatis domini, S. Gregorij, S. Longini, Inuentionis, & Exaltationis S. Crucis, S. Petronillæ, S S. Ioannis, & Pauli, S. Leonis, S S. Procesi, & Martiniani, S. Alexij, S. Mariæ Magdalenæ, S. Laurentij, S. Egidij, Omnium sanctorum, Dedicationis basilice Saluatoris, consecrationis altaris S.

Mariæ de cancellis in ipsa ecclesia cōstructi, quæ VIII. idus Octobris occurrit, nec non omnibus diebus Quattuor temporum unius anni, & quadraginta dierum, & reliquis anni diebus quadraginta dierum remissionis suorum peccaminum concesserunt. Nos igitur, qui præfatę basilicæ honoris, ac decoris augmentum, præcipue ob reuerentiā prædicti B. Petri apostolorū principis, cuius nos, licet immeritos diuina dispositio esse uoluit successores, totis desiderijs affectamus, præfatas remissiones a prędictis prædecessoribus sic concessas, ratas, & gratas habemus, illas auctoritate apostolica approbamus: ut Christi fideles ad ipsam basilicam uenientes reddantur de acquirendis talibus remissionibus certiores, omnibus uere pænitentibus, & confessis, in singulis festiuitatibus, atque diebus prædictis, quibus ipsi basilicam ipsam dicti principis apostolorum personaliter uisitabunt, de omnipotentis Dei misericordia, & eorundem Petri, & Pauli apostolorum auctoritate confisi, de nouo remissiones huiusmodi misericorditer elargimur.

Quas indulgentias, qui secuti sunt pontifices, Bonifacius VIII. Clemens VI. Vrbanus VI. Nicolaus V. & alij papæ confirmarunt & auxerunt.

Dies stationum eiusdem ecclesiæ.

Dominica III. aduentus domini quę dicitur Gaudetę.
Epiphania domini.
Ascensio domini.
Pentecostes.
Festiuitas S. Petri, & octaua eius.
Festiuitas S. Andreæ.
In omnibus sabbatis quattuor temporum.
Dominica de quinquagesima.
Dominica de passione.

Feria II. post Pascha.
Dominica IIII. post Pascha, quæ dicitur, ego sũ pastor bonus.
Dies. Marci in Litanijs maioribus.
Feria IIII. Litaniarum triduanarum.
In dedicatione ecclesiarũ ss. apostolorum.
Petri & Pauli.
In festo eorundem.
In cathedra sancti Petri.
Singulis VI. ferijs mensis Martij.
Præter has stationes uigesimo quinto quoque anno, annus Iubilei celebratur, Porta sancta per pontificem maximum reseratur & clauditur.
D. Thomas super quartum sententiarum dist. xx. quæst. j. art. iij. de indulgẽtijs huius ecclesię ait. Quicũq; uadit ad ecclesiam talem usque ad tale tempus, habeat tantum de indulgentia, intelligitur semel tantum: sed si in aliqua ecclesia sit indulgentia perennis sicut in ecclesia B. Petri xl. dierum, tunc quoties uadit aliquis toties indulgentiam cõsequitur.

Stationes, & Indulgentiæ Ecclesiæ S. Pauli.

MAXIMAE & perpetuę in hac basilica sunt indulgentiæ, & peccatorum remissiones, prę sertim diebus stationum eiusdem ecclesiæ, quæ sunt.
In die sanctorum Innocentium.
Dominica in sexagesima.
Feria iiij post quartam Dominicam Quadragesimæ.
Feria iij. Paschæ
Feria v. post Pentecostem
Die conuersionis S. Pauli
Die cõmemorationis eiusdem.

Præter

Præter has stationes vigesimo quinto quoque anno, annus Iubilei celebratur, Porta sancta per Cardinalem S.R.E. reseratur & clauditur.

Dies quibus in Ecclesia SS. Vincentij, & Anastasii sunt indulgentiæ.

FERIA iij. post Pentecostem.

Feria ij. post Dominicam iij. quadragesimę.

Feria v. ante Palmas.

Quotidie verò, vt in tabula marmorea a sinistra maioris altaris legitur, sunt concessi illam visitātibus septem anni de indulgentia & totidem quadragenę.

In Ecclesia S. Mariæ Annunciatæ sunt indulgentiæ concessæ his qui die Annunciationis, & Dominica prima Maij illā visitauerint.

Stationes et Indulg. Eccl. S. Sebastiani.

MVLTAE, & perpetuæ sunt in hac ecclesia indulgentiæ, præcipue singulis Dominicis diebus mensis Maij & die sanctorum Fabiani, & Sebastiani.

Stationes & Indulgentiæ basilicæ S. Ioannis Lateranensis.

DOminica prima quadragesimę.

Dominica palmarum

Feria v. in cęna Domini

Sabbatho Sancto.

Prima, & secunda die Paschæ

chæ ad vesperas tantum
Sabbatho in Albis
Sabbatho Pentecostes
In solennitatibus S. Ioannis Baptistæ
Exaltationis sanctæ Crucis
In dedicatione eiusdem basilicę
Et in anniuersario die electionis pontificis
Sunt pręterea in hac ecclesia perpetuę indulgētię maxime in Oratorijs
Sanctę crucis
Sancti Ioannis Baptistę, &
Sancti Ioannis euangelistę
Sancti Venantii, quę circa baptisterium sunt, & in oratorio, quod Sancta Sanctorum dicitur.
Pręter has stationes vigesimo quinto quoque anno, annus Iubilei celebratur, Porta sancta per Archipresbyterū ecclesię Cardinalē reseratur.

Stationes et Indulgentiæ Ecclesiæ S. Crucis in Hierusalem.

DOminica ij. aduentus.
Dominica iiij. quadragesimę, quæ dicitur lętare
Feria vj. in parasceue
Die inuentionis, & exaltationis sanctę crucis.
Die xx. Martij dedicationis Capellę Hierusalē dictę
Vltima Dominica mensis Ianuarij, ob memoriam inuentionis tituli crucis Christi, cuius, vt manifestior fiat historia, Alexandri vj. Papæ Bulla subiicitur.

ALE-

ALEXANDRI VI. PAPAE BVLLA.

LEXANDER epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, Vniuerſis Chriſtifidelibus præſentes inſpecturis ſalutem, & apoſtolicam benedictionem. Admirabile ſacramentum viuificæ crucis, cuius ſignum erit in cælo dum dominus ad iudicandum venerit, intra noſtra mentis arcana reuoluentes, & pia conſideratione penſantes, quod in ligno eiuſdem ſanctiſsimę crucis dominus noſter Ieſus Chriſtus pro humani generis ſalute mortem ſubire nõ obnuit, vt nos de morte ad vitam reuocaret; dignum imo potius debitum reputamus, eccleſias, & loca ſub ipſius ſanctiſsimę crucis nomine dedicata, & pręſertim in vrbe conſiſtentia, gratioſis indulgentiarum, & remiſsionum muneribus decorare, vt per hoc & tanti ſacramenti iugis memoria cum mentibus Chriſtifidelium permaneat, & ipſi Chriſtifideles, ipſius domini gratia eos præueniente, felicitatis præmia conſequi mereantur æterna. Cum itaque nuper, videlicet anno a natiuitate eiuſdẽ domini noſtri Ieſu Chriſti milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſecundo, vltima Dominica menſis Ianuarij, dum bo. me. Petrus tt. S. Crucis in Hieruſalem Cardinalis, qui tunc in humanis agebat, eandem eccleſiam digno ornatu reparari faceret, in altiori pariete teſtudinis dictæ eccleſiæ repertus fuerit titulus Hebraicis, Græcis, & Latinis litteris conſcriptus, & qui ſupra caput ipſius D. N. Ieſu Chriſti dũ in ligno eiuſdem S. crucis pendebat, appoſitus extitit, & ipſe titulus nunc in eadem eccleſia debita cum ve-

neratione obſeruetur, & cuſtodiatur; Nos in cruce huiuſmodi ſancta cum apoſtolo gloriantes, & ſatagentes alios ad glorificationem ipſius inuitare, vt vitalis ligni prætio vitæ æternæ ſuffragia conſequantur, ac cupientes, vt eccleſia prædicta, quæ nunc titulus dilecti filij noſtri Bernardini eiuſdẽ eccleſię ſanctæ Crucis in Hieruſalem presbyteri cardinalis exiſtit, congruis frequentetur honoribus, & ipſi Chriſtifideles eo libentius deuotionis cauſa ad eandem eccleſiam confluant, quo ex hoc ibidem dono cæleſtis gratiæ vberius conſpexerint ſe refectos, De omnipotentis Dei miſericordia, ac beatorum Petri, & Pauli apoſtolorum eius auctoritate confiſi, omnibus, & ſingulis Chriſtifidelibus vtriuſque ſexus vere pænitentibus, & confeſsis, qui eccleſiam ipſam in vltima dominica menſis Ianuarij cuiuslibet anni, a primis veſperis vſque ad occaſum ſolis ipſius dominicæ deuote viſitauerint, annuatim omnium peccatorum ſuorum remiſsionem auctoritate apoſtolica tenore præſentium concedimus, & elargimur, præſentibus perpetuis futuris temporibus valituris. Volumus autem, quod ſi alias viſitantibus dictam eccleſiam aliqua alia indulgentia in perpetuum, vel ad certum tempus nondum elapſum duratura, eadem die per nos cõceſſa fuerit, præſentes litteræ nullius ſint roboris vel momenti. Dat. Romæ apud ſanctum Petrum, Anno incarnationis dominicæ milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſexto, quarto Kal. Auguſti, Pontificatus noſtri anno quarto. Signat. L. Maius. A tergo. Volaterranus. Cum ſigillo plumbeo.

Stationes

Stationes & Indulgentiæ Ecclesiæ S. Laurentij extra vrbis mœnia.

DOminica in sexagesima
Dominica ij. in quadragesima.
Feria iiij. post Pascha
Feria v. post Pentecostem.
Et in die Natalis S. Laurentij.

Stationes & Indulgentiæ Ecclesiæ S. Mariæ maioris.

Dominica prima aduentus.
Singulis iiij. feriis Quattuor temporum.
Vigilia Natalis Domini.
Nocte Natalis Domini ad sacellum pręsepis in 1. missa.
In missa maiori, & tota die Natalis domini ad altare maius.
Die S. Ioannis Euangelistę
Die Purificationis B. virginis
Feria iiii. maioris hebdomadę.
Die Resurrectionis.
Feria ii. litaniarum triduanarum ante Ascensiosionem domini
In festo dedicationis ecclesiæ, dicto festum niuis.
In die Assumptionis B. virginis.
Multę in ea sunt indulgentię, a Romanis pontificibus, & pręsertim Nicolao iiii. concessæ, vt patet ex duabus tabulis muro affixis. Quorum eiusmodi est exemplum
Ad hanc sacram basilicam omnibus deuote venientibus à feli. record. Nicolao iiii. Papa, in scripto indulgentię sunt cõcessæ

cesse & innouatæ

Primo singulis secundis & quartis feriis, & diebus Sabbati centum dies.

In quadragesima S. Martini, singulis diebus, tres anni, & tres quadr.

In Natiuitate domini vsq; ad octauam xii. anni, & xii. quadr.

Ad octaua Natiuitatis vsq; ad Ephiphaniam, octo anni, & viii. quadr.

Ab Epiphania vsque ad octauam xii. anni, & xii. quadr.

Ab octaua Epiphanię vsq; ad Purificationem xii. anni, & xii. quadr.

A Dominica LXX. vsque ad XL. duo anni, & duę quadr.

In quadragesima, singulis diebus, tres anni, & tres quadr.

In festo B. Matthię apostoli x. anni, & x. quadr.

In octaua eiusdem, sex anni, & sex quadr.

In Annunciatione B. Mariæ virg. x. anni, & x. quadr.

In Resurrectione domini, & vsque ad octauã xii. anni, & xii. quadr.

Ab octaua Resurrectionis vsque ad Ascensionem duo anni, & duę quadr.

In Ascensione, & vsque ad octauam sex anni, & sex quadr.

Ab octaua Ascẽsionis vsq; ad Pentecostem ii. anni & ii. quadr.

In Pẽtecoste vsque ad octauã sex anni, & sex quad.

In festo Niuis vsq; ad octauam xiiii. anni, & xiiii. quadr.

Indulgẽtia ab octaua festi Niuis vsque ad Assumptionem viii. anni & viii. quadr.

In Assumptione & vsq; ad oct. xii. an. & xii. quad.

Ab octaua Assumptionis vsque ad Natiuitatem Virginis viii. anni, & octo quadr.

In Natiuitate Virginis vsq; ad octauam xii. anni, & xii. quadr.

In festo omnium apostolorum, & euangelistarum

rum, S. Laurētii, S. Hieronymi ii. anni, & duæ quadr.

In festis S. Crucis iii. anni, & iii. quadr.

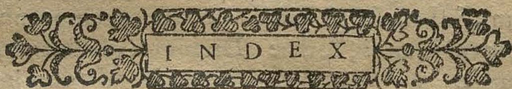
Singulis diebus Sabbathi, i. annus, & i. quadr.

Singulis feriis ii. iii. & Sabbathi ad præsep. i. annus, & i. quadr.

Singulis stationibus ipsius basilicę, quę sunt omnibus quartis feriis quattuor temporum Dominica de aduentu, Vigilia Natalis domini, & iiii. feria maioris hebdomadę, ix. anni, & ix. quadr.

Pręter has stationes vigesimo quinto quoque anno, annus Iubilei celebratur, porta sancta ab Archipresbytero eius ecclesię aperiri solet, eoq; lapso claudi.

RERVM ET SENTENTIARVM.

iacuerunt

B

sunt

tus

L

M

plus-

mio

F I N I S.

ERRATA NOTATIONE DIGNA sic corriges.

Pag.	Ver.	
5.	29.	in margine. 1. tomo 3.
	31.	& hoc inuersis
6.	28.	iuxta viam Lateranensem
7.	31.	deterreri videbantur fideles
14.	10.	obliuio, miræ altitudinis
16.	26.	innumerabili hominum
	23.	veteres.
17.	4.	limina
33.	29.	parias columnas
54.	1.	Hieronymo
74.	3.	reuersa
	5.	circumferre meretricis;
	11.	squallidas
99.	25.	Augusto
100.	3.	peruenisset
102.	6.	læua in pcelso

Series Cartharum.

✠ A B C D E F G H I K.

Omnia sunt integra folia præter ✠ quod est semifoliũ.

R O M AE,

Apud Hęredes Antonij Bladij Impressores Camerales,

Anno Iubilęi. M. D. LXXV.